પાંચમી ભક્તિ તીર્થયાત્રા રૂપ છે. આર્યધર્મની દરેક ભાવના દેશ અને કાળને ઉદ્દેશીને વિકાસ પામે છે. તીર્થનો પ્રદેશ અને પર્વનો કાળ હૃદય ઉપર જે ભાવના ઉત્પન્ન કરે છે, તે ભાવના બીજે પ્રદેશે કે બીજે કાળે થતી નથી. ભગવાન્ તીર્થંકરો અને મહાત્માઓ જે પ્રદેશમાં વિચર્યા હોય અને જે પ્રદેશ તેઓના મોક્ષાગમનના સ્થળરૂપ થયો હોય તે પ્રદેશ તીર્થરૂપ ગણાય છે. તીર્થોના દ્રવ્ય તથા ભાવ એવા-દ્રવ્ય તીર્થ શું કામ કરી શકે છે અને તેનાથી ભાવતીર્થ કેટલું ઉપયોગી છે, ભાવતીર્થ તથા દ્રવ્યતીર્થ કોને કહે છે ? ભાવતીર્થની યાત્રા કેવી રીતે કરવી કે જેથી આ સર્વ લાભ મળે. તેમજ વર્તમાન કાળની ધર્મ યાત્રાઓ કેટલે દરજ્જે વિધી માર્ગની બહાર છે. તેમાં કેવો સુધારો કરવો વિગેરે ખાસ આ પાંચમી ભક્તિમાં વિસ્તાર પૂર્વક સમજાવવામાં આવેલ છે.

તેવા પવિત્ર પ્રદેશો તરફ ભક્તિ રાખવી એ પરમાત્માની જ ભક્તિ ગણાય છે. તે ભક્તિના વિવેચનમાં લેખકે પોતાની પ્રતિભાનો સારો પ્રકાશ પાડ્યો છે.

આ પ્રમાણે પંચવિધ ભક્તિની પ્રરૂપણા કરનારો આ લેખ શ્રદ્ધાળુ ધાર્મિક સમાજને પરમાત્માની ભક્તિનો પૂર્ણ રીતે પોષક થઇ પડશે એવી અમારી દૃઢ માન્યતા છે. આવા લેખો સમાજને માટે ઘણા આવશ્યક છે. દેવભક્તિના ખરા સ્વરૂપને સમજાવવા તે તરફ લોકરૂચિ શ્રદ્ધાપૂર્વક પ્રવર્તે એ કાંઇ જેવો તેવો ઉપકાર નથી. જૈન-આગમ ઉચ્ચ સ્વરે પ્રબોધે છે કે, મનુષ્ય જીવનની સાર્થકતા ધર્મસાધન છે અને તે ધર્મસાધનનો મૂળ પાયો પરમાત્માની ભક્તિ છે પરંતુ તે ભક્તિ નિષ્કામ અને નિરપેક્ષ હોવી જોઇએ. જો આત્માના હૃદયમાં એ પંચવિધ ભક્તિનો દિવ્ય ભંડાર ભરેલો હોય તો, તેનાથી અંતરશત્રુરૂપ કષાયો દૂર રહે છે અને તેના આત્મા રૂપ અમૂલ્ય હીરાના કમમલ દૂર થવાથી સંતોષ, સમતા, શાન્તિ અને આનંદરૂપ આત્મ-જ્યોતિના કિરણો પ્રગટ થઇ આવે છે.

વિશેષમાં કહેવાનું કે સાંપ્રતકાળે, અજ્ઞાનપણાથી થયેલ શંકાદિ દોષોને લઇને જે શ્રદ્ધાની મંદતા થયેલ હોય તેને દૂર કરવામાં આ લેખ મહાન્ સાધન-રૂપ થઇ પડશે. આ ગ્રંથના વિદ્વાન્ લેખક શ્રીમાન્ મૂળચંદજી મહારાજના શિષ્ય શાંતમૂર્તિ આચાર્ય મહારાજશ્રી વિજયકમળ સૂરીશ્વર મહારાજના શિષ્ય પંન્યાસશ્રી દેવવિજયજી મહારાજ છે કે જેમણે ઘણોજ પરિશ્રમ લઇ આ ગ્રંથની યોજના કરી છે. આ લેખના વિદ્વાન્ લેખકે કરેલો શ્રમ સમાજને અતિ ઉપકારક થયો છે, તેથી અમો આશા રાખીએ છીએ કે દરેક જૈન વાચકવર્ગ આ લેખને આદ્યંત વાંચી તે પ્રમાણે વર્તવા સપ્રેમ પ્રયત્ન કરશે તો લેખકનો શ્રમ કૃતાર્થ થશે.

અહિં એક બીજી દર્શાકત પણ જણાવવા જેવી છે કે આ દેવભક્તિમાળા

પ્રકરણ સાથે પંન્યાસજી શ્રી કેશરવિજયજી મહારાજના સુશિષ્ય પંન્યાસજી શ્રી લાભવિજયજી મહારાજે પોતાના વડીલ ગુરુરાજ શ્રીમાન્ આચાર્યશ્રી શ્રીમાન્ મૂળચંદજી મુનિ તથા શ્રીમદ્ વિજયકમલસૂરીજી મહારાજશ્રીના જીવનચરિત્રો પણ આ ગ્રંથમાં દાખલ કરાવી સંપૂર્ણ ગુરુભક્તિ દર્શાવી છે તેટલુંજ નહી, પરંતુ આ ગ્રંથની આંતરસુંદરતામાં પણ વૃદ્ધિ કરી છે તેથી ખરેખર તેઓશ્રીને ધન્યવાદ ઘટે છે.

બીકાનેરના રહીશ પણ હાલમાં ચંપાપુરમાં રહેતા શેઠ ધનરૂપજી ગુલેચ્છા સિદ્ધકરણજી જૈનકરણજીના ધર્મપત્ની શ્રાવિકા રત્ન બેન સદાકુંવર બેનના સ્મરણ નિમિત્તે આ 'રત્નજીવનમાળા' નામનું પુસ્તક પ્રકટ કરવામાં આર્થિક સહાય મળી છે. તે સદાકુંવર બ્હેને વ્યવહારિક તથા ધાર્મિક કેળવણી ઉત્તમ પ્રકારની લીધી હતી. જેથી શહેરમાં તે એક ધર્માત્મા તરીકે પ્રસિદ્ધિ પામ્યા હતા. દુઃખી મનુષ્યો તેમજ નોકરવર્ગ વગેરેની ખબર લીધા પછી જ તેઓ અન્નાદિ લેતા હતા. આવા એક પરોપકારી સ્ત્રીરત્ન થોડા દિવસની માંદગી ભોગવી ગત વર્ષમાં પરલોકવાસી થયા. તે ઉદાર હૃદય સ્ત્રીરત્નના સ્મરણાર્થે શેઠ સિદ્ધકરણજીએ શ્રીમાન્ પંન્યાસજી મહારાજ શ્રીકેસરવિજયજી મહારાજના ઉપદેશથી દશ હજાર રૂપિયા શુભ ખાતામાં કાઢ્યા હતા. તેમાંથી આપવામાં આવેલી રકમ વડે આ પુસ્તકની એક હજાર કોપી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલ છે. આથી આ સભા મહારાજશ્રી કેસરવિજયજી, તથા શેઠજી સીદ્ધકરણજી જૈનકરણજીનો આભાર માને છે. તેમજ ગામ [illegible] જીલ્લા વડોદરાના રહીશ [illegible] ભોગીલાલ છોટાલાલ તથા ગામ [illegible] ના રહીશ શ્રાવિકા બ્હેન મણી બ્હેને તેમજ [illegible] પંન્યાસજી શ્રીમદ્ [illegible]વિજયજી મહારાજના ઉપ[illegible] [illegible]

સમર્પણ.

અનેક સદ્ગુણ સંપન્ન પરમ શાંત ગુરૂવર્ય
સ્વર્ગસ્થ શ્રીમદ્ વિજયકમળ
સૂરીશ્વરજી મહારાજજી.

આપશ્રીના સરલ હૃદય, શાંત સ્વભાવ, ઉચ્ચ અને પવિત્ર
જીવનથી આપશ્રીનું જીવન અનુકરણીય હતું. જ્ઞાન
ગુણ ગ્રહણ કરવાની તેમજ તેનો બીજાને લાભ
આપવાની આપશ્રીમા ઉત્કટ ઇચ્છા હતી.
તેમજ મારા પર અત્યંત કૃપા હતી,

અને એ

કૃપાના બળેજ ન્યાય, સિદ્ધાંત વિગેરે કઠિન ગ્રન્થોમા
પ્રવેશ કરવા હુ સમર્થ થઇ શક્યો. તે
આપશ્રીના અનેક સદ્ગુણો તથા અપૂર્વ
કૃપાના સ્મારક તરીકે

આ

" દેવભક્તિમાળા " નામનુ પુસ્તક આપશ્રીના
શાન્ત આત્માને અર્પણ કરી
મારા આત્માને કૃતાર્થ
માનુ છુ

લઘુ શિષ્ય,
દેવવિજયજી.

ॐ अर्हं नमः

श्रीमद् बुद्धिविजयजी गुरुभ्यो नमः

શ્રીમાન્ મુક્તિવિજયજી ગણી (શ્રી મૂળચંદજી મહારાજ) નું

⋙ જીવનચરિત્ર. ⋘

श्री वर्द्धमानं चरमं जिनेन्द्रं
सरस्वतीं च प्रणिपत्य भक्त्या ।
गणेशमुक्ति विजयाभिधस्य
प्रवक्ष्यते स्वल्पमिदं चरित्रम् ॥

જૈન કોમમાં જેઓશ્રી એક પ્રતાપી પુરૂષ થઇ ગયા છે, જેમની કીર્તિ ચારે બાજુએ પ્રસરી રહેલી છે, જેમણે અમદાવાદમાં ઘણો સમય રહી આખા શહેર ઉપર મોટો ઉપકાર કરી જૈનોને સ્વધર્મમાં દૃઢ કરેલ છે, તે શ્રીમાન મુક્તિવિજયજી ગણી મહારાજ ક્યા કુળમાં અને ક્યા સ્થળમાં થયેલ છે. તેની જીજ્ઞાસા વાચકવર્ગને થાય એ સ્વાભાવિક છે. વાચકવર્ગની વધતી જતી જીજ્ઞાસા તૃપ્ત કરવા તથા સ્વપરના ઉપકાર ખાતર શ્રીમાન મુક્તિવિજય ગણી (અપર નામ મૂળચંદજી) મહારાજશ્રીનું ચરિત્ર સંક્ષેપથી અત્રે કહેવા ઇચ્છું છું. મહાવીરપ્રભુને તથા સરસ્વતી દેવીને નમસ્કાર કરૂં છું.

શ્રીમાન મુક્તિવિજયજી ગણી મહારાજશ્રીનો જન્મ પંજાબ દેશમાં શીયાલકોટ નગરમાં ઓસવાલ જાતિમાં [illegible] ની સાલમાં થયો હતો. તેમના પિતાનું નામ [illegible] હતું અને તેમની માતુશ્રીનું નામ બકોરબાઇ હતું. [illegible] ઉજ્જવલ કાંતિને જોઇને [illegible]

પાડયું. "પુત્રના લક્ષણ પારણામાંથી જણાય" તે ન્યાય પ્રમાણે બાલ્યાવસ્થામાં જ તેઓ રમત-ગમતમાં પોતાના સમોવડીયા મિત્રોમાં અધિકપણું પ્રાપ્ત કરતા હતા, એવું તેમનામાં વીર્ય હતું. માતપિતાદિ કુટુંબ ઢુંઢકમતાનુયાયી હતા. ભાઈ મુળચંદે ચૌદ વર્ષની વય થતાં સુધીમાં સારી રીતે વ્યવહારિક કેળવણી સંપાદન કરી, અને તેજ ગામમાં લાંબા સમયથી નિવાસ કરનારા એક ઢુંઢીયાના સાધુ પાસેથી ધર્મ સંબંધી કેટલુંક જ્ઞાન તેમણે પ્રાપ્ત કર્યું. પંજાબ તથા મારવાડમાં ઢુંઢીયાના સાધુઓ વિશેષ પ્રમાણમાં મળી આવે છે. સંવેગી સાધુઓનો પરિચય તે ભાગમાં ઘણો ઓછો હોવાથી આ લોકો પોતાના વિચારો સારા પ્રમાણમાં ત્યાં ફેલાવી શક્યા હતા. ભાઈ મુળચંદ પણ તેજ વિચારોમાં ઉછરેલા હોવાથી, અને તે ગુરૂઓના ઉપદેશદ્વારા વૈરાગ્યભાવ જાગ્રત થયેલો હોવાથી સંવત ૧૯૦૨ ની સાલમાં માતપિતાની સંમતિ મેળવી ૧૬ વર્ષની વયે બુટેરાયજી મહારાજ પાસે ઢુંઢીયા મતની દીક્ષા અંગીકાર કરી.

શ્રીમાન્ બુટેરાયજી મહારાજ પંજાબના રહીશ, અને ઘણા પ્રભાવિક પુરૂષ હતા. તેમના જન્મ પૂર્વે તેમની માતાને એક ફકીરે કહ્યું હતું કે તમારે એક પુત્ર થશે, અને તે નાની વયમાંજ ફકીર થઈ જશે અને તે એક મહાત્મા બનશે. તે પછી તે માતાએ એક પુત્રને જન્મ આપ્યો. તેમણે નાની વયમાંજ ઢુંઢીયા મતની દીક્ષા લીધી અને તેમનું નામ બુટેરાયજી રાખવામાં આવ્યું. શાસ્ત્રોનું શ્રવણ, પઠન તથા મનન કરતાં તેઓશ્રીને જણાયું કે આ પવિત્ર ગ્રન્થોમાં મુહપત્તિ બાંધવાનું કથન નથી, અને પ્રતિમાજી માનવાના પાઠો છે. માટે આ માન્યતા કરતાં શુદ્ધ મત જુદા પ્રકારનો હોવો જોઈએ. તેમના ગુરૂને આ શંકા પૂછી, પણ તેઓ તેનું નિરાકરણ કરી શક્યા નહિ. આ સમયે ઢુંઢીયા મતનું પ્રાબલ્ય વિશેષ હતું, અને સંવેગી મતના ઉપદેશકોનો તે વિભાગમાં મોટે ભાગે અભાવ હોવાથી તેઓ કેટલોક વખત તેજ મતમાં રહ્યા, પણ તે દરમ્યાન તેમણે પોતાના મતની પુષ્ટિ કરી. આ સમયમાં ભાઈ મુળચંદે

તેમની પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી. શ્રીમાન બુટેરાયજીએ મુળચંદજી મહારાજને થોડા સમયમાં જણાવી દીધું કે મને આ મતમાં અમુક અમુક શંકાઓ થઇ છે, આજ દીન સુધી તેનો નીકાલ કોઇએ કર્યો નથી. શાસ્ત્રમાં આ કરતાં જુદીજ પ્રરૂપણા છે, અને આ મત ભુલ ભરેલો છે. મુળચંદજી મહારાજ પણ બુદ્ધિમાં ઘણા તીક્ષ્ણ અને આસ્તિક હતા, તેથી તેમણે સત્યાસત્યનો નિર્ણય કરવા માંડ્યો. તે મતમાં મોટા ગણાતા સાધુઓને મુહપત્તિ બાંધવાનું અને પ્રતિમા નહિ પૂજવાનું કારણ પૂછ્યું. વળી તેમણે જણાવ્યું કે મુહપત્તિ બાંધવાથી સંમુર્ચ્છિમ જીવની ઉત્પત્તિ થાય છે, પ્રમાણ કરતાં તે મોટી રાખવી પડે છે, તેમાં દોરો નાખવો પડે છે અને અન્ય ધર્મીઓમાં અપહાસ્યને પાત્ર થવાય છે. આ વગેરે અનેક દોષો છે. વળી વિપાકસૂત્રમાં મૃગાપુત્રના અધિકારમાં ગૌતમસ્વામીને મુહપત્તિ બાંધવાનું કહેવામાં આવે છે. જો મુહપત્તિ બાંધવાની પ્રથા પ્રચલિત હોત તો મુહપત્તિ બાંધી એમ કહેવાનું પ્રયોજન ન રહેત. વળી પ્રતિક્રમણમા બગાસું, છીંક કે ઓડકાર આવે ત્યારે સાધુએ મુખ આગળ મુહપત્તિ રાખવી એવો આદેશ છે. જો મુહપત્તિ બાંધેલીજ હોત તો આમ કહેવાનુ કોઇ પણ કારણ હોત નહિ

વળી પ્રતિમાજીની બાબતમા જ્ઞાતાસૂત્ર, ભગવતીજી, જીવાભિગમ, ઉપાસકદશાંગ વગેરે અનેક સૂત્રોમા પાઠ છે, તોપછી શા માટે પ્રતિમાઓ ન માનવી ? આવી તેમની શંકાઓનુ કોઇ સમાધાન કરી શક્યુ નહિ. ઉત્તર મળે પણ ક્યાથી? બાટુ ક્યા સુધી નભે ? આડા અવળા ઉત્તરો આપી સમજાવવા પ્રયત્ન કરવામા આવ્યા, પણ તેથી તો તેમની શંકામા ઉમેરો થવા લાગ્યો. વિશેષ સૂત્રો જોતા પોતાની માન્યતાને વિશેષ પુષ્ટિ મળી, આથી તે મતમા હવે વધારે વાર રહેવુ તેમને યોગ્ય લાગ્યુ નહિ. આથી સવત ૧૯૦૩મા ગુરૂ શિષ્ય બન્નેએ શુદ્ધ સંવેગ મત અંગીકાર કર્યો, અને લોકોના ભલાને ખાતર યથાર્થ ઉપદેશ દેવાનો પ્રારંભ કર્યો. આ પ્રમાણે આઠ વર્ષ રહી, શુદ્ધ ઉપદેશ આપી અનેક જીવોને શુદ્ધ મતની શ્રદ્ધા કરાવી. આ અરસામા

ઢુંઢિઆઓ તરફથી અનેક જાતના ઉપદ્રવો થતા હતા. તે ઉપદ્રવો સહન કરવામાં તથા પોતાના મતની સત્યતા સાબીત કરવામાં ગુરૂમહારાજ બુટેરાયજીની સાથે મુળચંદજી મહારાજ પણ પૂર્ણ મદદ કરતા હતા. તેઓ સં. ૧૯૧૧ માં ત્યાંથી વિહાર કરી ગુજરાતમાં પધાર્યા. પ્રથમ તેમણે સિદ્ધગિરિની યાત્રા કરી ઢુંઢીયા મતમાં રહી કરેલ ઉત્સૂત્ર પ્રરૂપણાના પાપને ધોઈ નાંખ્યું અને પ્રથમ ચોમાસુ ભાવનગરમાં કર્યું. સંવત ૧૯૧૨ માં શ્રી બુટેરાયજી મહારાજ અમદાવાદમાં પધાર્યા, અને નગરશેઠ હેમાભાઈની બ્હેન શ્રીમતી ઉજમ બ્હેનના નાના મકાનમાં ઉતર્યા. અહીં શ્રીમાન્ મણિવિજયજી દાદાનો સમાગમ થયો. તેઓ મહા શાંત અને પ્રતાપી પુરૂષ હતા. તેઓથી પછી બુટેરાયજી મહારાજે ફરી દીક્ષા ગ્રહણ કરી. તેમની સાથે મુળચંદજી મહારાજે પણ ફરીથી દીક્ષા લીધી, અને બુટેરાયજીના નામનો વાસક્ષેપ લીધો. બુટેરાયજીનું નામ બુદ્ધિવિજયજી તથા મુળચંદજીનું નામ મુક્તિવિજયજી રાખવામાં આવ્યું હતું. મહારાજ શ્રી મુક્તિવિજયજી કેટલોક સમય ગુરૂ સાથે રહ્યા, પછી સમયાઓમાં ફરી અનેક જીવોને પ્રતિબોધ કરી, મારવાડ દેશમાં ગયા, ત્યાંથી પાલનપુર આવ્યા ત્યાં પણ સારો બોધ આપ્યો. ત્યાં કેટલોક સમય રહ્યા અને ચોમાસુ પણ ત્યાંજ કર્યું. ત્યાંથી ગોઢ ગામ પધાર્યા, અને ગામના લોકોના ઘણો ભાવ જોઈ ત્યાં પણ કેટલોક સમય રહ્યા. ત્યાંથી વિહાર કરી અમદાવાદ પધાર્યા. નગરશેઠ પ્રેમાભાઈએ તેમનો સારો સત્કાર કર્યો, અને ત્યારથી ઉજમબ્હેનના મકાનમાં ઉતર્યા. તેઓશ્રીના શુદ્ધ ચારિત્રથી તેમજ તેમના પૂર્ણ ત્યાગ વૈરાગ્ય ભાવથી લોકોના મન ઉપર સારી અસર થઈ તેમજ તે મકાનમાં [illegible] હતી કે જેઓને માટે પણ બીજી જગ્યા ન હતી, વળી નગરશેઠ પ્રેમાભાઈના તમામ કુટુંબની મહારાજશ્રીના ઉપદેશથી ધર્મ ઉપરની શ્રદ્ધા વિશેષ દૃઢ થવા લાગી. તેમણે તે વર્ષનું ચોમાસુ અમદાવાદમાંજ કર્યું. વ્યાખ્યાન દિન પ્રતિદિન મનુષ્યોનો વિશેષ ભરાવો થવાથી, અને તે મકાનમાં મનુષ્યો ન સમાવાથી મહારાજશ્રીના ઉપદેશથી [illegible]

ઉજમ બ્હેને પોતાના મકાનને વિશાળ બનાવ્યું. અને તેને ઉજમબાઈની ધર્મશાળા તરીકે પ્રસિદ્ધિમાં મૂક્યું. નગરશેઠના આગ્રહથી તથા ગુરૂમહારાજશ્રી બુદ્ધિવિજયજી મહારાજની વૃદ્ધાવસ્થાને લીધે તથા અત્રે લખી જાણી સગવડ હોવાથી તેમજ સાધુ સમુદાયમાં વધારો કરવા માટે અત્રે રહેવામાં વિશેષ લાભ જણાયાથી તેમનું અમદાવાદમાં વિશેષ રહેવાનું થતું હતું. આ દરમ્યાન ઢુંઢીયા મતનો ત્યાગ કરી પ્રથમ મહારાજશ્રી વૃદ્ધિચંદજી તથા પછીથી મહારાજશ્રી આત્મારામજી વગેરે ૧૫ થી ૨૦ સાધુઓ શ્રીબુદ્ધિવિજયજી મહારાજ પાસે ફરીથી સંવેગીમતની દીક્ષા લેવાને આવ્યા. ગુરૂમહારાજશ્રીના નામની દીક્ષા આપી વૃદ્ધિચંદજીનું નામનું વૃદ્ધિવિજયજી તથા આત્મારામજીનું નામ આનંદવિજયજી રાખવામાં આવ્યું હતું. આ રીતે ઢુંઢક મતમાંથી એક પછી એક સાધુઓના આગમનથી સાધુ સમુદાય વધવા લાગ્યો. વળી તેઓશ્રીએ અમદાવાદ, સુરત, ખંભાત વગેરેના શ્રાવિક શ્રાવકોને દીક્ષા આપી તેમનાં નામ નીતિવિજયજી, મોતિવિજયજી, જ્ઞાનવિજયજી, ખાંતિવિજયજી, આણંદવિજયજી આપ્યાં અને ગુરૂમહારાજશ્રીના શિષ્યો બનાવ્યા. ઘોઘાના રહીશ બે સગા ભાઈઓને પણ દીક્ષા આપી તેમનાં નામ દેવવિજયજી તથા ગુણવિજયજી રાખ્યા. આ બે શિષ્યો મુક્તિચંદજી મહારાજશ્રીની ઘણી જ [illegible] સમર્થ વિદ્વાન નીવડ્યા ને પછી બીજા ચાર શ્રાવકોને દીક્ષા આપી તેમનાં નામ [illegible] વિજયજી, [illegible] અને [illegible] રાખ્યા. અને આ ચારને પોતાના શિષ્યો બનાવ્યા [illegible] શ્રાવકો દીક્ષા લેવા [illegible] વૃદ્ધિચંદજી નીતિવિજયજી મોતિવિજયજી વગેરેના શિષ્યો કરી આપ્યા હતા. અને [illegible] શાંતિવિજયજી મહારાજ [illegible] થયો. તેઓ [illegible] હોવાથી [illegible] પોતાના [illegible] સર્વે સાધુઓને વડી

દીક્ષા તેઓશ્રી પોતેજ આપતા હતા. આખા સમુદાયમાં ગણિ પદવીવાળા માત્ર તેઓ એકજ હતા. આ પદવીની કિંમત તે સમયમાં વિશેષ અંકાતી હતી, અને આ કારણથી યોગ્ય પાત્રનેજ તે પદવી આપવામાં આવતી હતી. આજકાલ જેમ એક ગુરૂના બધા શિષ્યો ગણિ અને પંન્યાસ બની જાય છે, તેમ તે સમયે બનતું ન હતું. આખા સમુદાયનું સુકાન તેઓશ્રીના હાથમાં હતું. તેઓશ્રીનો પ્રભાવ એટલો બધો પડતો હતો કે તેઓશ્રીનું વચન અન્યથા કરવાની કોઇ સાધુ કે સાધ્વી હિંમત કરી શકતું ન હતું. વૃદ્ધિચંદજી મહારાજ, તથા આત્મારામજી મહારાજ તથા ઝવેરસાગરજી મહારાજ સરખા સમર્થ સાધુઓ પણ તેઓશ્રીની આજ્ઞાઓ અખંડપણે પાળતા હતા.

આત્મારામજી મહારાજશ્રીની વિદ્વત્તા તથા તેમણે પંજાબમાં કરેલા મહા ઉપકારોનો ખ્યાલ લાવી આખા સંઘે તેમને પાલીતાણામાં ૧૯૪૪ ના કાર્તિક વદ પંચમના દિવસે આચાર્યપદવી આપી હતી; છતાં પોતે પોતાના વડીલ ગુરૂભાઇ વૃદ્ધિચંદજી મહારાજશ્રીને જ્યારે ભાવનગરમા મળ્યા, ત્યારે તેઓ વંદના કર્યા વિના રહ્યા નથી. આત્મારામજી મહારાજ આચાર્ય હોવાથી શ્રીવૃદ્ધિચંદજી મહારાજે વંદના કરવા ના પાડતા ઉત્તરમા તેઓશ્રીએ જણાવ્યું કે "મૈં આચાર્ય શ્રાવક લોકકા હું, લેકિન આપકા તો દાસ-સેવક હું." આ પ્રમાણે પોતાની લઘુતા દર્શાવવા શ્રીઆત્મારામજી મહારાજ ચૂકયા નથી. તેઓશ્રીના નિરાભિમાનપણાનો બોધ વર્તમાનકાળના પદવીધરોએ અવશ્ય ગ્રહણ કરવા યોગ્ય છે.

સંવત ૧૯૨૧ મા વ્યાખ્યાન વખતે મોઢે મુહપત્તિ બાંધવી કે નહિ તે બાબતની ચર્ચા ઉભી થઇ. એક બાજુએ મહારાજશ્રી મુક્તિવિજયજી હતા અને સામા પક્ષમાં પં. રત્નવિજયજી હતા. શેઠ દલપતભાઇ ભગુભાઇએ સભા ભરી. સામા પક્ષે શાસ્ત્રનો પાઠ ન બતાવતાં પરંપરાને પાઠ તરીકે રજુ કરી; પણ મહારાજશ્રીએ ઓઘનિર્યુક્તિ વગેરે શાસ્ત્રોના પાઠો રજુ કર્યા. સંપાતિમ જીવના રક્ષણ

માટે તથા બોલની વખતે મુખે મુહપત્તિ રાખવી તથા સૂક્ષ્મ રજ ઉડતી હોય તે વખતે મોઢે મુહપત્તિ બાંધવી. આ પ્રમાણે સૂત્રોમાં પાઠ છે, પણ વ્યાખ્યાન વંચતી વખતે મોઢે મુહપત્તિ બાંધવી એવો પાઠ કોઈ સ્થળે નથી. વળી પ્રમાદને લીધે ઉઘાડું મુખ દૂર કરવા આ મુહપત્તિ કોઈએ મોઢે બાંધેલી, તે પાછળથી પરંપરા થઈ ગઈ; પણ તે શાસ્ત્રમાન્ય ગણાય નહિ. આથી સામો પક્ષ હારી ગયો અને મહારાજશ્રીનો વિજય થયો હતો.

વળી મહારાજશ્રીના સમયમાં અત્રે શાન્તિસાગરના મતની ચર્ચા ઉભી થઈ હતી. આ મુનિ મહા પવિત્ર અને ક્રિયાપાત્ર રવિસાગરજી મહારાજના શિષ્ય હતા. તે પણ પ્રથમ ક્રિયાકાંડમાં ઘણા સારા ચુસ્ત હતા, પણ પાછળથી ક્રિયાકાંડને—વ્યવહારનયને સર્વથા તિલાંજલી આપી નિશ્ચયનયની પ્રરૂપણા કરવાની શરૂઆત કરી. તેમની મુખ્ય પ્રરૂપણા એ હતી કે આત્માને જરા પણ દુઃખ ન દેવું, આત્માને જાણવાથી પ્રભુપૂજા, સામાયક, પ્રતિક્રમણ, વ્રત, જપ, તપ નિયમો તેમાં સમાઈ જાય છે, માટે આ બધુ કરવાની કાંઈ જરૂર નથી. આવી પ્રરૂપણાથી ક્રિયાકાંડના પ્રમાદી જીવોને સારી અનુકૂળતા આવી અને સેંકડો માણસો આ મતમાં દાખલ થવા લાગ્યા. શ્રીમાન મુક્તિ વિજયજી ગણિ મહારાજે જોયું કે ધીમે ધીમે આખું શહેર આ મતમાં મળી જશે. કારણકે ઈચ્છામાં આવે તે પ્રમાણે ખાવું-પીવું અને આત્માને જાણ્યો એટલે તરત મુક્તિ મળી જાય એવી પ્રરૂપણાવાળા મતમાં કોણ ના જોડાય? [illegible] આ મતમાં [illegible] પણ [illegible] ના મળે. પણ જો આ પ્રમાણે મુક્તિ મળતી હોત તો પ્રભુ મહાવીરદેવે શા માટે તપસ્યાની મોટી શક્તિને [illegible] કરી સાધુપણું સ્વીકાર્યું? અને શા માટે માસખમણ [illegible] તપશ્ચર્યા કરી? બુદ્ધિથી આત્માનું સ્વરૂપ સમજવું એ જુદી વાત છે અને અનુભવથી આત્માનો સાક્ષાત્કાર કરવો એ જુદી વાત છે. [illegible] કેવળ આત્મજ્ઞાનની વાત કરવાથી મુક્તિ મળતી નથી. એ ચોક્કસ વાત છે. ज्ञान क्रियाभ्यां मोक्षः જ્ઞાન અને ક્રિયા આ બે સાધન વડે મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે. આ બધી દલીલો તેઓશ્રીએ [illegible] [illegible] જણાવી ચર્ચા કરવાનો

નિર્ણય કર્યો. પણ ચર્ચા કરવાને કોઈ સામુ આવ્યું નહિ અને આખરે નગરશેઠ પ્રેમાભાઈએ ટેલીઆ મારફતે આખા શહેરના જૈનલોકોને જણાવી દીધું કે જે કોઈ શાંતિસાગરના ઉપાશ્રયે જશે, અને તેના મતમાં મળશે, તે સંઘનો ગુન્હેગાર થશે. આ પ્રમાણે મહારાજશ્રીના ઉપદેશથી નગરશેઠે આખા શહેરમાં ટેલ પડાવી, જેથી હજારો મનુષ્યો આ નવી અસત્કલ્પનામાં જતાં અટક્યાં. મહારાજશ્રીએ આ સિવાય અનેક ઉપકારો આ અમદાવાદના સંઘપર કર્યા છે. તેજ પ્રમાણે મહારાજશ્રીની બધી સગવડો સાચવવાને નગરશેઠ પ્રેમાભાઈએ તથા શેઠ ભુરાભાઈ મોતીચંદે કચાસ રાખી નથી. શેઠ ભુરાભાઈ તો રાતદિવસ મહારાજશ્રીની સેવામાં હાજર રહેતા હતા. કોઈ કારણે કોઈ ધર્મની બાબતમાં તકરાર ઉભી થતી તો શેઠ ગોકળભાઈ કુતેભાઈ તથા જેઠાભાઈ સુરચંદ ભેગા મળી તેનો નીવેડો લાવતા હતા. પૈસાની જરૂર પડતી તો શેઠ ભુરાભાઈ સારી મદદ કરતા હતા. અને આ ત્રણથી પણ જો કોઈ કેસનો ચુકાદો ન થઈ શકે તો શેઠ પ્રેમાભાઈ વચ્ચેપડી તેનો નીવેડો લાવતા હતા. આ પ્રમાણે શેઠ પ્રેમાભાઈ, શેઠ ભુરાભાઈ, શેઠ ગોકલભાઈ, તથા જેઠાભાઈની મદદથી મહારાજશ્રીએ ઘણાને દીક્ષા આપી જૈન શાસનની અપૂર્વ સેવા બજાવી છે. કારણકે તેઓશ્રીની દૃઢ માન્યતા હતી કે આ ધર્મ સાધુમહાત્માઓથીજ સચવાશે. મહારાજશ્રીના અનેક ગુણોમાં આ પણ એક વિશેષ ગુણ હતો કે તેમનામાં મારા-તારાનો ભેદભાવ ન હતો. તેમનો શિષ્ય સમુદાય ૯૦ સાધુઓનો થયો હતો, છતાં પોતાના નામની દિક્ષાતો ફક્ત મુનિ હંસવિજયજી, મુનિ ગુલાબવિજયજી, મુનિ દાનવિજયજી, મુનિ થોભણવિજયજી, તથા મુનિ કમળવિજયજી-આ પાંચ સાધુઓને આપી હતી. બાકીના સાધુઓ ગુરૂભાઈઓના શિષ્ય, પ્રશિષ્ય તરીકે સ્થાપેલ છે આ તેમનો ઘણો ઉદાર ગુણ હતો.

મહારાજશ્રીએ વડોદરા, બોરૂ, શીહોર, પાલીતાણા વગેરે સ્થળોમાં ચાતુર્માસ કરી લોકોને પ્રતિબોધ આપી મહાન ઉપકાર કરેલો છે. પાલીતાણા શીહોર વગેરે કેટલાક સ્થળોમા યતિવર્ગનુ

એટલું બધું જોર હતું કે, સારા ત્યાગી વૈરાગી સાધુઓ વ્યાખ્યાન સરખું પણ વાંચી શકતા ન હતા; તેથી સાધ્વીઓ વિગેરે સન્નારીઓ તો આશા જ શાની? મહારાજશ્રીએ નગરશેઠ પ્રેમાભાઈની મદદથી આ યતિઓની ઉત્પત થી તમામ અડચણો દૂર કરાવી દીધી, અને તે દિવસથી ત્યાગી સાધુઓનાં વ્યાખ્યાન તથા સાધ્વીઓની પણ શરૂઆત તે શહેરોમાં થવા લાગી છે. મહારાજશ્રીના ગુરૂ બુટેરાયજી (બુદ્ધિ વિજયજી) મહારાજ વૃદ્ધ થયેલ હોવાથી તેઓશ્રી શેઠ દલપતભાઈ ભગુભાઈના વંડામાં રહેતા હતા. લગભગ બારવર્ષ સુધી શેઠ દલપતભાઈના વંડામાં રહ્યા છતાં, શેઠ કોણ અને શેઠાણી કોણ તેની પણ તે મહાત્માને ખબર ન હતી. આખો દિવસ તેઓશ્રી ધ્યાનમાં મગ્ન રહેતા હતા. તેમના પૂર્ણ સહવાસમાં આવેલા શેઠાણી ગંગાબ્હેન જણાવે છે કે, મેં ઘણા મહાત્માઓને જોયા છે, પણ આ મહાત્માની કોટિએ પહોંચે તેવા એક પણ સાધુ મેં જોયા નથી. મહાન્ ભાગ્યોદય હોય તો જ આવા મહાત્માના દર્શન થાય. આ મહાત્માની ભક્તિ તથા વૈયાવચ્ચ માટે કેટલાક સાધુઓ તેમની સાથે ત્યાં રહેતા હતા. શેઠાણી ગંગાબ્હેન તથા શેઠ દલપતભાઈએ પણ તેઓશ્રીની અંત અવસ્થાસુધી પૂર્ણ ભક્તિ કરી મોટું પુણ્ય ઉપાર્જન કરેલ છે. આ યોગી મહાત્માએ સં. ૧૯૩૮ના ફાગણમાસમાં પ્રભુ સ્મરણ કરતા દેહ છોડી દીધો. તેમની પાછળ શેઠ દલપતભાઈ ભગુભાઈએ ઘણો સારો મહોત્સવ કરી પૂર્ણ ગુરુભક્તિ દર્શાવી હતી. સંવત ૧૯૨૬માં મહારાજશ્રીના ઉપદેશથી શેઠ દલપતભાઈએ પાલીતાણાનો સંઘ કાઢ્યો હતો. વળી સં. ૧૯૪૮ [illegible] તરફથી મહારાજશ્રીના ઉપદેશથી પાલીતાણામાં [illegible] કરાવવામાં આવ્યો હતો અને સાધુ સાધ્વીઓને પણ [illegible] પાલીતાણામાં ઘણું [illegible] મહારાજશ્રીના [illegible] [illegible] પોતાની [illegible] શ્રીમાન્ નીતિવિજયજી મહારાજશ્રીના [illegible] પાસે તેમને

ભગવતીજી સૂત્રના યોગમાં પ્રવેશ કરાવ્યો હતો. પણ તે મુનિશ્રીતો તે યોગોદ્વહન કરતાંજ દેવગત થયા. બીજા કોઈને યોગોદ્વહન કરાવવાનો વિચાર ચાલતો હતો, તેવામાં તે પોતે બિમાર પડ્યા. સં. ૧૯૪૪નું ચાતુર્માસ પાલીતાણામાં આનંદથી પૂર્ણ થયું હતું, પણ તે બાદ તેઓશ્રીને પગે સહેજ વ્યાધિ જણાયો. પણ પુદ્‌ગલ ઉપર ઓછી મૂર્છા અને સહનશક્તિ વિશેષ હોવાથી તે બાબતની તેમણે બહુ દરકાર કરી નહિ. અશુભ કર્મરાજાના સૈન્યનો તેઓશ્રીએ અનેક સ્થળે સંહાર કર્યો હતો, તેથી જાણે વૈર લેવા આવ્યો ન હોય, તથા અંતાવસ્થા પૂર્વે સંઘમાં અશુભ કર્મોનો જાણે ક્ષય થઈ જવાનો ન હોય તેમ તે અશુભકર્મના ઉદયે છાતીમાં વ્યાધિ પેદા થયો. થોડા દિવસમાં વ્યાધિએ પોતાનો પૂર્ણ પ્રભાવ જણાવ્યો, આથી છેવટે માગસર વદ ૩ ને દિવસે મહારાજશ્રીને મેનામાં બેસારી ભાવનગર લાવવામાં આવ્યા. ભાવનગર આવતાં સુધી આરામ થવાનાં સર્વ ચિહ્નો જણાતા હતાં; ઔષધોપચાર શરૂ થયા, શરૂઆતમાં સારાં ચિહ્નો જણાયાં, અને ભાવિક ભક્તોની મહેનત સફળ થશે એમ લાગ્યું, પણ મનુષ્યનું ધાર્યું શું થાય છે? મનુષ્ય ધારે છે કાંઈ ને થાય છે કાંઈ. કાળની ગતિ વિચિત્ર છે. પાંચમની રાત્રિએ વ્યાધિએ ભયંકર રૂપ લીધું. પ્રાતઃકાળ થતાંજ વૈદ્યો અને ડાકટરો બોલાવવાની દોડા દોડ થઈ રહી, ડાકટરોએ પોતાની સર્વ વિદ્યાઓ અજમાવી, પણ મધ્યાહ્ને તેઓ નિરાશ થયા. મુનિરાજ શ્રી વૃદ્ધિચંદજી, ઝવેરસાગરજી, લબ્ધિવિજયજી, ગંભીરવિજયજી, ગુણવિજયજી આદિ ૨૨ સાધુઓ પોતાના નાયક, ઉપદેષ્ટા અને વડીલ ગુરૂની સેવા કરી રહ્યા હતા, તેઓ મહારાજશ્રીની પાસે આવ્યા. કાળ પણ પાસે આવતો તેઓના તેજમાં અંજાઈ જઈ નાશી જશે, એવો તે સમયનો દેખાવ હતો; પરંતુ કાળ આગળ મનુષ્યનું ગજું શું ચાલે! ચક્રવર્તી છત્રપતિ, ધનપતિ, મુનિ અથવા ધર્માચાર્ય, અથવા ગમે તેવો પ્રભાવિક પુરૂષ હોય તો પણ કાળ તેના પર પોતાનો પ્રભાવ દાખવી ચાલ્યો જાય છે. અંતે આ દેવાંશી મૂર્તિ કરમાવા લાગી. મુનિજનોએ પરમેષ્ટી મંત્ર નવકાર મંત્રના અરિહંતાદિ પવિત્ર શબ્દોનું ઉચ્ચારણ કર્યું મહાન્ પુરૂષોના નામનું ઉચ્ચારણ થયું. સર્વત્ર શાંતિ

વ્યાપી રહી. મુનિજનો તથા શ્રાદ્ધ વર્ગના મુખો ગ્લાન થવા લાગ્યા. અંતે તે પવિત્ર મૂર્તિ કરમાઇ અને માગશર વદ ૬ ને દિવસે બપોરના ત્રણને વીશ મીનીટે આ અસ્થિર, ક્ષણભંગુર, વિનશ્વર દેહને છોડી તેઓશ્રીનો અમર આત્મા સાધુ સાધ્વીઓના એક વિશાલ સમુદાયને શોકગ્રસ્ત દશામાં મુકી દેવલોકમાં ચાલ્યો ગયો.

મુનિરાજો નિરાશ ચ્હેરે સમીપના બીજા ઓરડામાં જઇને બેઠા; શ્રાવક વર્ગ વજ્રહત જેવો થયો. જાણે કે તેઓશ્રી યોગ વિદ્યાનો અભ્યાસ કરતા નહોય, અપૂર્વ પ્રાણાયામ કરતા નહોય, મહાન્ સિદ્ધિને માટે કાયોત્સર્ગ કરતા નહોય, તેમ તેમની કરમાયેલી પણ ભવ્ય મૂર્તિ ઉપરથી દેખનારને કલ્પનાઓ ઉઠતી હતી. ધીમા ધીમા પણ આર્તસ્વરો સંભળાવા લાગ્યા. ધર્મનુંસ્થાન જે આનંદનુંસ્થાન હતું તે અત્યારે શોક સ્થાન-શૂન્ય સ્થાન જેવું થઇ ગયું. અરેરે ! આજે મુનિઓનું વિશ્રામ વૃક્ષ ભાંગી ગયું. સાધુજનોનો આધાર સ્તંભ તૂટી પડયો, સદ્‌ગુણ રત્નનો ઢગલો ચેરાઇ ગયો. સકળ લોકને અનુગ્રહ કરનારા મહાત્માની જગતને પૂર્ણ ખોટ પડી.

હવે અમને મિષ્ટ વચનોથી શાસ્ત્રનો બોધ કોણ આપશે? અમૃતતુલ્ય દેશનાની ધારાથી સમ્યક્ત્વરૂપ જલનું પાન હવે અમને કોણ કરાવશે? અસન્માર્ગે પ્રવૃત્ત થયેલાને સન્માર્ગ કોણ બતાવશે? આજેજ અમારી અલ્પ પુણ્યતા પ્રકટ થઇ કે જેથી દૈવે કરતલમાં પ્રાપ્ત થયેલુ ગુરૂરત્ન છીનવી લીધુ. હવે એવા દિવ્ય પુરૂષના દર્શન સ્વપ્નમા પણ દુર્લભ થયા. આવા વચનો મુનિઓ તથા શ્રાવકોના મુખમાથી મંદ સ્વરે નીકળતા હતા. આવા દુઃશ્રવણ શોકમિશ્રિત વચનો સિવાય બીજુ કાંઇ ત્યા સંભળાતુ ન હતુ; સૂર્ય પણ આ શોકમય દેખાવથી દિલગીર થયો હોય તેમ અસ્તાચલ પર્વત પર ગયો તરતજ આખા શહેરમા આ દુઃખદાયક સમાચાર પ્રસર્યા. સઘળા શ્રાવકોએ પોતાની દુકાનો બંધ કરી વળી તીર્થંકર તથા ગણધર મહારાજના નિર્વાણ સમયે પૂર્વે જેમ દેવો ભક્તિ કરતા હતા. તેમ શ્રાવકોએ પણ ભક્તિના સાધનો એકઠા કર્યા સુંદર સોનેરી

વસ્રોથી આચ્છાદિત શિબિકા બનાવવામાં આવી. પ્રાતઃકાળ થયા અગાઉ બેસુમાર શ્રાવકભાઈઓ ઉપાશ્રય પાસે એકત્ર થયા અને એ દિવ્ય પુરૂષના પ્રાણરહિત દેહને સાતમની સવારે આઠવાગે શિબિકામાં પધરાવી દહનક્રિયાર્થે લઈ ગયા. મોહરાજાને વશ કરવા કોઇ અપૂર્વ મંત્રનું સ્મરણ કરતા હોય અથવા ધ્યાન કરતા હોય, એવા નિર્વિકાર વદનથી સમાધિસ્થ બેઠેલા મહારાજશ્રી મોહરાજા સાથે યુદ્ધ કરવા સૈન્યસહિત પ્રયાણ કરતા હોય તેવો દેખાવ થઈ રહ્યો હતો. એ પવિત્ર દેહને વહન કરવા માટે હજારો ભક્તજનો તે શિબિકાની આસપાસ ફરી વળ્યા. શહેરમાં સર્વત્ર શોક પ્રસરી ગયો અને " આજે જૈનના મોટા આચાર્યે કાળ કર્યો છે, " એવાં વચનો બોલતા હજારો અન્યદર્શનીઓ તે મહાત્મા પુરૂષની મુખાકૃતિના દર્શનાર્થે રસ્તાપર ગોઠવાઇ ગયા હતા. મહારાજશ્રીએ મોહનીયકર્મનો નાશ કરેલો હોવાથી રડાપીટ વગેરે પાપકૃત્યો ઉપાર્જન કરાવનાર મોહનાં કૃત્યો ત્યાં જણાતાં ન હતા, પણ " જય જય નંદા જય જય ભદ્દા " એવા પવિત્ર શબ્દોનો ધ્વનિ ચારે બાજુએથી સંભળાતો હતો. આ પવિત્ર દેહને સ્મશાનમાં નહિ લઈ જતાં દાદાસાહેબની પવિત્ર જગામાં લઈ જવામાં આવ્યા. ત્યાં શુદ્ધ જગ્યાએ ચન્દનમય ચિતા રચવામાં આવી હતી, અને પછી તે ઉપર શિબિકા પધરાવી અગ્નિ સંસ્કાર કરવામાં આવ્યો હતો. તે દિવસે હડતાલ પાડવામાં આવી હતી. ઘણા જીવોને અભયદાન દેવામાં આવ્યું હતું. જીનમંદિરમાં સુશોભિત આંગી રચવામાં આવી. ગરીબોને દાણા આપવામાં આવ્યા. પશુઓને ઘાસવગેરે આપી અનુકંપાદાન દેવાયું. પાછલા પહોરે ત્રણવાગે દહનક્રિયા પૂર્ણ કરી સશોકવદને શ્રાવકો ઉપાશ્રયે પાછા ફર્યા. ત્યાં શ્રીમાન્ વૃદ્ધિચંદજી મહારાજે શાંતિ અર્થે લઘુશાંતિ સંભળાવી દેવવંદન કરાવ્યું. આ પ્રમાણે જૈન શાસનના સ્તંભરૂપ એક મહાત્માનો લોપ થયો; છતાં તેઓશ્રીની કીર્તિરૂપ સ્તંભ તો કાયમના માટે આ જગમાં ઝળકતો રહ્યો છે.

આ મહાત્માના ગુણોનું વર્ણન યથાર્થ કોણ કરી શકે તેમ છે ? છતાં ગુરૂભક્તિ નિમિત્તે અન્યકર્તૃક અષ્ટક આપવામાં આવે છે, જેમાં

[illegible]

[illegible]

(१)

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

કાંઇ મોટું કામ કરવું જોઈએ, અને એજ તેઓના ઉપરની ભક્તિનો વિકાસ થવાનું લક્ષણ છે.

કહેવાનો ભાવાર્થ એ છે કે તેઓશ્રીના નામની લાયબ્રેરી, પાઠશાળા, કે બોર્ડીંગ સ્થાપન કરી તેઓનું નામ ચીરસ્થાયી કરવું, એ ખાસ ભક્તોનું આવશ્યક કર્મ છે. કેટલેક સ્થળે તેઓશ્રીના શિષ્ય-પ્રશિષ્યોના પ્રયાસથી તેમના નામની પાઠશાળા કે લાયબ્રેરી સ્થાપવ માં આવી છે, પણ કોઈ પણ પાઠશાળા કે લાયબ્રેરીએ હજુ સ્થાયી રૂપ આપ્યું હોય, એમ જાણવામાં આવ્યું નથી. આશરે આઠ વર્ષ ઉપર આ લેખકના ઉપદેશથી તથા શા. દલસુખભાઇ માનચંદના પ્રયાસથી નગરશેઠ કસ્તુરભાઈ મણિભાઇ, શેઠ વીમળભાઇ મણીભાઇ, શેઠ લાલભાઇ દલપતભાઇ તથા શેઠ લાલભાઇ ચમનભાઇ વગેરે સદ્ગૃહસ્થોની આર્થિક સહાયથી તેઓશ્રીના નામની એક લાયબ્રેરી અમદાવાદમાં ઉજમફઇની ધર્મશાળાના એક ભાગમાં સ્થાપવામાં આવી છે, પણ તે બહુ નાના રૂપમાં છે જો આપણામાં તે મહાત્મા પ્રત્યેની ખરી કૃતજ્ઞ બુદ્ધિ હોય તો તે મહાત્માનું સ્મરણ ચિરસ્થાયી રાખવાને આ સંસ્થાને ઘણા મોટા પાયાપર મૂકવાની ખાસ જરૂર છે.

આ મહાત્માના [illegible] પગલાં [illegible] પછી પાછળ થોડા સમયમાં આ મોટા સમુદાયના કલેશના બી રોપાયા. આ કલેશના બીજનું મુખ્ય કારણ મારાતારાપણું જ જણાય છે. જે ભેદભાવ આજસુધી કોઈના ખ્યાલમાં નહોતો તે હવે દ્રષ્ટિએ પડવા લાગ્યો. મારા શિષ્યોને મોટા યોગોદ્વહન કરાવી ક્યારે હું તેમને પંન્યાસ કે ગણિ બનાવું, આવી અહંવૃત્તિ એક [illegible] પ્રકટ થઈ. [illegible] પણ તેવીજ વૃત્તિનો જન્મ થયો [illegible] પડવાની વાત તેમજ પુસ્તકપાનાની વાત આ મહાન સમુદાય [illegible] ભિન્ન થઈ આવી. અનેક ભાગમાં વહેંચાયેલા નજરે પડે [illegible] કલિકાલનો પ્રભાવ છે. તે સિવાય [illegible] નિર્મળ [illegible] ત્યાગ કર્યા છતાં મમતા [illegible] નહિ તેનું આ પરિણામ. નહિ તો બીજું શું?

તેઓશ્રીના [illegible] તેમના [illegible] પાંચ શિષ્યો હતા, જેમના નામ મહારાજ શ્રી [illegible]વિજયજી, મહારાજ શ્રી ગુલાબવિજયજી, મહારાજ શ્રી [illegible]વિજયજી, મહારાજ શ્રી થોભણવિજયજી

તથા મહારાજ શ્રી કમળવિજયજી. શ્રી હંસવિજયજી મહારાજના શિષ્ય મહારાજ શ્રી લબ્ધિવિજયજી, મહારાજ શ્રી લબ્ધિવિજયજીના શિષ્ય ઉમેદવિજયજી તથા રંગવિજયજી, શ્રી ઉમેદવિજયજીના શિષ્ય શ્રી હેમવિજયજી. મહારાજ શ્રી ગુલાબવિજયજીના શિષ્ય મણિવિજયજી, મંગળવિજયજી, તથા પદ્મવિજયજી. દાનવિજયજી મહારાજના એક શિષ્ય ધર્મવિજયજી છે. થોભણવિજયજી મહારાજશ્રીના શિષ્ય ગુણવિજયજી અને ગુણવિજયજી મહારાજશ્રીના શિષ્ય સુમતિવિજયજી મહારાજ શ્રી કમળવિજયજી તેઓશ્રીના પટ્ટધર, ગણિ અને પન્યાસ હતા, અને પાછળથી અમદાવાદના સંઘે તેઓશ્રીને સં. ૧૯૭૩ ના માહ સુદ ૬ ઠે આચાર્ય પદવી આપી હતી. તેઓશ્રીનો સમુદાય ઘણો મોટો છે. તેઓશ્રીના ૧૦ શિષ્ય અને ૨૦ પ્રશિષ્ય છે; અને આ બધાનાં નામ તથા શિષ્યણી વર્ગનાં નામો તેઓશ્રીના જીવન ચરિત્રમાં આવી જતાં હોવાથી અત્રે પુનઃ તેનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો નથી. પરંતુ તેઓ શ્રીનો કુલ પરિવાર ૧૫૦ થી ૧૭૫ સાધુ સાધ્વીઓનો છે.

શ્રીમાન્ મુક્તિવિજયજી ગણિ મહારાજશ્રીનો કુલ પરિવાર સાધુ સાધ્વીઓનો મળી લગભગ ત્રણસેંનો હશે.

તેઓશ્રીના ચાતુર્માસની ટુંક નોંધ નીચે પ્રમાણે છે. ૧ પાલી-મારવાડ. ૧ પાલણપુર ૧ વડોદરા ૧ બોરૂ, ૧ શીહોર, ૧ પાલીતાણા ૩૭ અમદાવાદ શહેરમાં. આ રીતે કુલ તેમના ૪૩ ચોમાસા થયા છે.

શ્રીમાન્ મુક્તિવિજયજી ગણિ મહારાજે છેલ્લું ચતુર્માસ પાલીતાણામાં કર્યું હતું ત્યાંથી તેઓશ્રી ભાવનગર આવ્યા, જ્યાં સં. ૧૯૪૫ ના માગશર વદ ૬ ને દિવસે પ્રભુસ્મરણ કરતા તેઓશ્રીનો અમર આત્મા આ ક્ષણભંગુર વિનશ્વર દેહનો કાયમને માટે ત્યાગ કરી સ્વર્ગમાં ચાલ્યો ગયો. તેઓશ્રીના આત્માને પરમ શાન્તિ હો ! એજ આ લેખકની સર્વ વાચકો સાથે અન્તિમ પ્રાર્થના છે

તેઓશ્રીના જીવનના ઉપયોગી પ્રસંગોની સાલ નીચે પ્રમાણે છે.

સં. ૧૮૮૬ જન્મ સ્યાલકોટમાં થયો હતો.
સં. ૧૯૦૨ ઢુંઢક મતમાં દીક્ષા ૧૬ વર્ષની વયે.
સં. ૧૯૧૨ સંવેગી દીક્ષા અમદાવાદમાં થઇ.
સં. ૧૯૨૩ ગણિપદવી અમદાવાદ શહેરમાં થઇ.
સં. ૧૯૪૫ કાળધર્મ માગશર વદ ૬ ને દિવસે ભાવનગરમાં થયો.

ॐ शांतिः शांतिः शांतिः

इति श्रीमद् विजयकमलसूरीश्वर शिष्य पं. श्री देवविजय गणि विरचितं श्रीमद् मुक्तिविजय गणि चरित्रम् पद्सप्तन्यधिकएकोन विंशति वर्षे पौश मासस्य कृष्णपक्षे दशम्यां तिथौ राजनगरे समाप्तम् ॥

ॐ अर्हं नमः

श्रीमद् विजयमुक्ति गणि गुरुभ्यो नमः

श्रीमान् विजयकमल सूरीश्वरजीनुं जीवन चरित्र.

मंगलं श्री महावीरं गुरुं च कमलाभिधम् ।
चरित्रं लिखते मम स्याल्लोकहितहेतवे ॥

प्रकरण १ लुं.

चरित्रनो उद्देश.

[illegible]

આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયકમળસૂરીશ્વરજી

તો લોકોમાં શ્રદ્ધા પણ ન બેસી શકે તેવી વાતો રજુ કરે છે. આથી વાંચનારને આવા ચરિત્ર ઉપર અશ્રદ્ધા થાય છે, અથવા તેમાં વર્ણવેલી બાબતનું અનુકરણ કરતાં તેવા પ્રકારનો લાભ મળતો નથી, ત્યારે તે ઉત્સાહ રહિત બને છે અતિશયોક્તિથી જીવન ચરિત્ર લખવામાં જીવન ચરિત્રના નાયકને લાભ થતો નથી, એટલુંજ નહિ પણ વાંચનારને પણ લાભ થતો નથી.

કોઈ પણ મનુષ્યના જીવન ચરિત્રમાં શ્વેત તથા શ્યામ બન્ને બાજુઓ હોય છે. ચરિત્રમાં બન્ને બાજુઓ આવવી જોઈએ કે જેથી વાંચનારને ગુણ દોષ વિચારવાનું, ગુણ ગ્રહણ કરવાનું તથા દોષ ત્યાગ કરવાનું બની આવે. પણ એવો સમય હજુ હિંદુસ્થાનને વાસ્તે દૂર છે કે જ્યારે બન્ને બાજુઓને નિરૂપણ કરનારાં ચરિત્રો તેમના ભક્તો તરફથી લખી શકાય. આવી બાબત તો ચરિત્રનાયક પોતે લખે તોજ લખી શકાવા સંભવ છે, કારણ કે તેમની ભૂલોની, તેમના મનના સંક્લિષ્ટ અધ્યવસાયોની બીજાને શી રીતે ખબર પડે ? માટે આ જીવન ચરિત્રમાં તો જે જે મોટી બાબત તો વ્યવહારમાં–પ્રસિદ્ધિમાં આવી હોય તેજ લખાવાનો સંભવ છે. આથી પણ ચરિત્ર લોકોપયોગી થયા વિના રહેતું નથી. એક આખું જીવન ચરિત્ર વાંચી ગયા પછી વાંચનાર જો સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિવાળો હોય તો વિચારપૂર્વક ગ્રહણ કરવા યોગ્ય બાબતનો ગ્રહણ કરે, ત્યાગ કરવા યોગ્ય બાબતનો ત્યાગ કરે. અને પોતાના આત્માનું કાયમનું હિત થાય તેવી વસ્તુઓને અમલમાં મૂકે.

આ સાધુ ચરિત્ર તેવા કોઈ મહાન સમર્થ પુરુષનું કે અવતારી પુરુષનું નથી કે તેમાંથી વાંચનાર વિશેષ અપૂર્વ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાની આશા રાખી શકે, છતાં એટલું તો નિર્વિવાદ છે કે સાધુ જમાનાના જે સાધુ પુરુષો છે, તેમાં અમુક અપેક્ષાએ આ પુરુષ ઉચ્ચ ચારિત્ર વાન [illegible], નિષ્કપટી, શાન્તમૂર્તિ [illegible] અને પૂર્ણ સ્વાધ્યાયી હતા. [illegible] પણ તે [illegible] ગુણ [illegible] પ્રવીણ હતા. સાધુ જમાનાના મુનિ

ઓના જીવન કરતાં ઉચ્ચકોટિના જીવનવાળા હતા. તેઓ શાંતિને ઈચ્છનાર અને અનુભવનાર હતા. જેઓએ તેમના અહોનિશ હસતા અને પ્રકાશિત ઉજ્જવળ ચહેરાને જોયો છે, તેઓ એમજ કહે છે કે તે પરમશાંત મૂર્તિ, આનંદિત, પ્રસન્ન વદનવાળા અને સર્વને પ્રિય લાગતા હતા. તેમના જે અનેક ગુણો મારા જેવાને અનુકરણીય છે, તે તે ગુણોના સ્મરણ નિમિત્તે તથા ગુરૂદેવની ભક્તિ નિમિત્તે તેઓશ્રીએ જે જે બાબતોની નોંધ પોતાના હાથે કરી છે, તે નોંધ ઉપરથી કોઈ પણ જાતની અતિશયોક્તિ વિના આ જીવન ચરિત્ર લખવા ધાર્યું છે. ગુણગ્રાહી જીવો આ જીવન ચરિત્રમાંથી હંસની માફક દુધ જેવી ઉજ્જવળ બાબતો ગ્રહણ કરશે, તો આ લેખક આ લેખ લખવાનો પોતાનો પ્રયાસ સફળ થયેલો સમજશે.

પ્રકરણ ૨ જું.

જન્મ સ્થાન.

ऐंद्र श्रेणिनतं श्रीमान्नंदतान्नाभिनन्दनः ॥
उद्धार युगादौ यो जगदज्ञानपंकतः ॥

અર્થ—જે પ્રભુએ યુગની આદિમાં આ જગતનો અજ્ઞાનરૂપી કાદવથી ઉદ્ધાર કર્યો, તે ઇંદ્રોની શ્રેણીએ નમેલા નાભિરાજાના પુત્ર શ્રીમાન્ આદીશ્વર પ્રભુ જયવંતા વર્તો.

જે સ્થાન શ્રી ઋષભદેવ પ્રભુના ચરણકમળથી પવિત્ર થયેલું છે, જ્યાંથી પુંડરિક ગણધર વગેરે અનંત જીવો મોક્ષે ગયેલા છે, જ્યાંથી ભાવિકાલમાં અનંત જીવો મોક્ષે જશે, જ્યાં અનેક મહાત્માઓએ અનશન કરી આત્મકલ્યાણ સાધ્યું, અને જે ગિરિરાજની વર્તમાનકાળમાં પણ અનેક જીવો સેવા કરી રહ્યા છે, અને જે દ્રવ્ય-શત્રુ તથા ભાવ શત્રુનો જય કરવાથી શત્રુંજયના યથાર્થ નામને પાત્ર છે, તે શત્રુંજય ગિરિરાજ સૌરાષ્ટ્રદેશમાં શોભી રહેલો છે. આ ગિરિ-

રાજ્યની તલેટીમાં પાલીતાણા નામનું એક સુંદર નગર છે. જે સુંદર અને વિશાળ કિલ્લાથી શોભિત છે, અને જે વાવ, કુવા, તળાવ, તથા મોટાં ઉદ્યાન, દાનશાળાઓ, પાઠશાળાઓ તથા અનેક ધર્મશાળાઓને લીધે વિભૂષિત થયેલું છે. આ નગરમાં ક્ષત્રિયવંશવિભૂષણ મહા પ્રતાપી પ્રતાપસિંહ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો.

આ નગરના લોકો મહા ધનવાન, દાનેશ્વરી, વિવેકી, દેવગુરૂનું પૂજન કરનારા, દુઃખી પ્રત્યે દીલસોજી ધરાવનારા, અને પરોપકારી હતા. અનેક જીનાલયોની ફરકતી ધ્વજાઓથી નગરની શોભામાં અધિક વધારો થયો હતો. ધર્મ શાળાઓ અનેક ત્યાગી, વૈરાગી અને સાધુ સંત પુરૂષોથી દીપતી હતી. વળી અનેક સ્થળે થતા સુંદર ધર્મનાં વ્યાખ્યાનોથી ભવ્ય પુરૂષોનાં હૃદયો ધર્મભાવનાથી વાસિત બની ગયા હતાં.

આવા મહા પવિત્ર અને ધર્મના સ્થાનરૂપ પાલીતાણા શહેરમાં રાધનપુર નિવાસી [illegible] ક્રીયા [illegible] પ્રસિદ્ધ પાનેશા નેમચંદ [illegible] વર્ષથી પાલીતાણામાં આવીને [illegible] નેમચંદ [illegible]

તેનું શું ફળ આવશે તે સવિનય પૂછયું. ગુરૂમહારાજે શ્રુતજ્ઞાનનો ઉપયોગ મૂકી મેઘબાઈને જણાવ્યું કે, તમને એક ઉત્તમ મહાભાગ્યશાળી પુત્રરત્ન થશે, અને તે પુત્ર નાની વયમાં જ લગ્ન કર્યા વિના બાળબ્રહ્મચારી તરીકે દીક્ષા ગ્રહણ કરશે, અને તે એક મહાત્મા રૂપ થશે. આવાં ગુરૂમહારાજનાં વચનો સાંભળી મેઘબાઇના હર્ષનો પાર રહ્યો નહિ. તે પછી મેઘબાઈને ગર્ભ રહ્યો, અને અનુક્રમે ગર્ભવૃદ્ધિ પામતાં તેના મનમાં દોહદ ઉત્પન્ન થવા લાગ્યા કે અભયદાન દઉં, દેવગુરૂનું પૂજન કરૂં વગેરે. આ દોહદ શેઠ દેવચંદભાઇએ સંપૂર્ણ કર્યા. અને નવમાસ પૂર્ણ થતાં સંવત ૧૯૧૩ ના ચૈત્ર શુદ બીજને સોમવારે ધર્મપરાયણ મેઘબાઇએ એક સુંદર પુત્ર રત્નને જન્મ આપ્યો. શેઠ દેવચંદભાઇએ પુત્રજન્મનો સારો ઓચ્છવ કર્યો; અને દેવ ગુરૂ વંદન તથા પૂજન કર્યું અને ગરીબોને છુટથી દાન આપ્યું તથા બારમે દિવસે પુત્રનું નામ ' કલ્યાણચંદ ' પાડયું તે પછી મેઘબાઇએ અનુક્રમે એક પુત્રી અને એક પુત્રને જન્મ આપ્યો. તેમનાં નામ મોતી બ્હેન તથા ત્રિભુવન રાખવામાં આવ્યાં હતાં. આ પ્રમાણે કલ્યાણચંદને ચાર ભાઇ અને એક બ્હેન હતાં. જ્યારે કલ્યાણચંદનું વય સાત વર્ષનું થયું ત્યારે દેવચંદ શેઠને પાલીતાણા દરબાર સાથે કોઇ કારણસર મતભેદ થયો. હવે વિશેષ વિરોધ ઉત્પન્ન થવાનો પ્રસંગ જણાતા તે પાલીતાણા છોડી ભાવનગર શહેરમાં જઇ વસ્યા. આ સ્થળે કલ્યાણચંદની વ્યવહારિક કેળવણીની શરૂઆત થઇ કરસનભાઇ તથા કલ્યાણચંદભાઇનો અભ્યાસ સાથે ચાલતો હતો. થોડા વર્ષમા તેઓએ ગુજરાતી પાચમા ધોરણનો અભ્યાસ પૂરો કર્યો. વિદ્યાભ્યાસમાં બન્ને ભાઇઓ ઘણા હુશીઆર નીવડ્યા. કલ્યાણચંદ ભાઇ વર્ગમા પ્રથમ નબર રાખતા ત્યારે કરશનભાઇ બીજો નંબર રાખતા હતા. આ પ્રમાણે તેર વર્ષમાં ભાઇ કલ્યાણચંદે વ્યવહારિક કેળવણીમા ગુજરાતી છ ચોપડીઓ અને બે ઇંગ્લીશ પુસ્તકોનો અભ્યાસ કર્યો હતો. આ સમયે શેઠ દેવચંદભાઇને ભાવનગરમાં વ્યવહારિક સાધનોની અનુકુળતા નહિ જણાયાથી તેઓ પાલીતાણા રાજ્યના પરવડી ગામમાં જઇને રહ્યા. જેથી ભાઇ કલ્યાણચંદ વિશેષ

આવડાવિક કેળવણી આપી શક્યા નહિ. કારણ કે પ્રકૃતિ [illegible] વળી વિદેશ જવાનું સાધન ન હતું. આથી આપ કરવાપૂર્વક પોતાના વ્યવહારિક અભ્યાસક્રમ આગળથી બંધ કરી પોતાના પિતાને તેમના વ્યાપારના કામમાં મદદ કરવાને જોડાયા. આ વ્યાપારના કામમાં જોડા બાને કેટલાં વર્ષ પણ પૂરાં થયાં નહિ એટલામાં [illegible] પડયા અને થોડા દિવસની બીમારી ભોગવી, સર્વ કમાણું કરવા તેના ની પાછળ [illegible] વિધવા તથા પરણ પુત્રો તથા [illegible] પુત્રી તથા બીજું પણ મોટું કુટુંબ મૂકી આ ફાની દુનિયાનો ત્યાગ કરી ચાલ્યા ગયા. આ બનાવ [illegible] વર્ષ પ્રાપ્તમાં વિચાર બન્યો. આ બનાવથી આ કુટુંબ ઉપર [illegible] આફત આવી પડી, પણ આવી અવસ્થા થવાનું નથી. [illegible] પોતાને આવડત બંધ હતું. [illegible] સારી તેમના કુટુંબી જનો ધીમે ધીમે [illegible] કરવા લાગ્યા [illegible] કરવાપૂર્વક [illegible] પિતાના મિલકત તેમને આપવા લાગ્યા, પણ [illegible] બધું [illegible] નહિ. [illegible] તેમના પત્ની [illegible] ધર્મ પ્રત્યે સામાન્ય શ્રદ્ધાવાળા લાગતી હતી. પણ તેમની [illegible] હતી અને તેમનામાં [illegible]

[illegible]

વતામાં આવ્યા હતા તેમને સંતતિમાં ચાર પુત્ર અને ત્રણ પુત્રી હતાં તે સિવાય શેઠ ગુલાબચંદ તથા શેઠ હીરાચંદનું બહોળું કુટુંબ ગણવામાં આવે તો બધું મળી આશરે ૫૦ માણસોનું તેમનું કુટુંબ હતું.

ભાઈ કલ્યાણચંદને કામ પ્રસંગે પાલીતાણા જવા આવવાનું થતું હતું અને ત્યાં શાંત મૂર્તિ શ્રી વૃદ્ધિચંદજી મહારાજના સમાગમમાં કોઈ કોઈ પ્રસંગે આવવાનું થતું હતું. મોટા ભાઈ પાનાચંદની ઘરમાં જબરી ધાક લાગતી હોવાથી કલ્યાણચંદને વ્યવહારિક કર્તવ્યમાં લક્ષ આપવું પડતું હતું, છતાં તેઓ માતુશ્રીની તન મન ધનથી બનતી સેવા કરતા હતા. માતુશ્રી મેઘબાઈએ પોતાના પતિના મરણ બાદ સંસારની ખટપટ મોટે ભાગે ઓછી કરી હતી, અને તે પોતાની જીંદગી સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, તીર્થ યાત્રા વગેરે ધર્મ કૃત્યોમાં ગાળતા હતા. મેઘબાઈ સંવત ૧૯૩૧ના કાર્તક માસમાં બીમાર પડયા અને ફક્ત છ દિવસની બીમારી ભોગવી પ્રભુ સ્મરણ કરતાં તેમનો આત્મા કાર્તક વદ ૧ ને દિવસે આ સંસાર છોડી સ્વર્ગ ગમન કરી ગયો. આથી કુટુંબ ઉપર બીજી આફત આવી પડી. પણ જન્મનારને વાસ્તે મરણ નક્કી છે ત્યાં પછી બીજો ઉપાય શો ? આથી ભાઈ કલ્યાણચંદનાં વૈરાગ્ય વૃત્તિને વિશેષ પોષણ મળ્યું. પણ વડીલબંધુ પાનાચંદભાઈની હયાતીમાં પોતાના મનોરથ સફળ થશે નહિ એમ પોતાને લાગવાથી પોતે દીક્ષા ન લેતાં ગૃહમાં રહી ગાળ્યું જીવન ગાળવા લાગ્યા. સંવત ૧૯૩૩માં ભાઈ પાનાચંદ બીમાર પડયા [illegible] દિવસની બીમારીમાં ભાઈ પાનાચંદ મરણ પામ્યા અને તેમનો આત્મા પરલોક ચાલી ગયો. મોટાભાઈ પાનાચંદના મરણથી ભાઈ કલ્યાણચંદ વાસ્તે ચારિત્ર ગ્રહણ કરવાનો માર્ગ ખુલ્લો થયો છતાં પોતે કેટલાક વખત સુધી કુટુંબને દિલાસો આપવાના હેતુથી બે વર્ષ સુધી કુટુંબ છોડયું નહિ. સંવત ૧૯૩૫માં ભાઈ કલ્યાણચંદે આખરે ચારિત્ર લેવાનો વિચાર નક્કી કર્યો, ત્યાં [illegible] વિચાર [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] સમયમાં મોટા કુટુંબમાંથી [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ફક્ત ચાર [illegible]

[illegible] છે. પુરૂષવર્ગમાં આ [illegible] તથા [illegible] છે, અને સ્ત્રીવર્ગમાં [illegible] તથા [illegible] વિદ્યમાન છે. [illegible] આવું કર્મનું સ્વરૂપ જાણીને જેવા [illegible] મનુષ્યને વૈરાગ્ય ન થાય તો તે [illegible] પામવા જેવી વાત છે

પ્રકરણ ૩ જું.

દીક્ષા પ્રસંગ.

પ્રસિદ્ધ પાલીતાણા શહેરમાં શાન્તમૂર્તિ શ્રીમાન વૃદ્ધિચંદ્રજી મહારાજ ચતુર્માસ રહેલા હતા તેઓશ્રી મહા પવિત્ર અને શાન્તરસના ખજાનારૂપ હતા. તેઓશ્રીના દર્શનાર્થીઓ તેમના વદન આગળ આવનારા લોકોના હૃદયમાં ઘણી સારી છાપ પડતી હતી. પાલીતાણે જાત્રા આવતાં આ [illegible] શ્રીવૃદ્ધિચંદ્રજી મહારાજશ્રીના સમાગમમાં આવ્યા હતા, અને તેઓશ્રી પાસે પ્રસંગે પ્રસંગે જવા આવવાથી તથા તેમના મુખારવિંદથી ધર્મોપદેશ સાંભળવાથી તેમની ધર્મ ઉપર વિશેષ શ્રદ્ધા થઇ. અને તેમણે સામાયક, પ્રતિક્રમણ, પૌષધ, પ્રભુપૂજા, ગુરૂવંદન વગેરે ક્રિયાઓ પૂર્ણ પ્રેમની લાગણીથી કરવાની શરૂઆત કરી સાથે આવશ્યકાદિ નિત્ય ક્રિયાઓના અભ્યાસ આરંભ્યો. વળી ગુરૂ મહારાજ તરફથી મળતા [illegible] અસર [illegible] ઉપર થવા લાગી હતી. ત્યાંથી તેમના આત્મા વૈરાગ્ય [illegible] વૈરાગ્ય ભાવના તીવ્ર હોય છે. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] સુધી [illegible] [illegible] શ્રીમાન [illegible] મહારાજ [illegible]

ભાઇ કલ્યાણચંદે નવપદજીનું આરાધન શરૂ કર્યું અને ચારિત્ર લેવાની ઇચ્છા થતાં શરૂઆતની ભૂમિકા તરીકે યાવજજીવ બ્રહ્મચર્ય વ્રત અંગીકાર કર્યું. તેમજ સાધુ જીવનને ઉપયોગી આચારો-જેવા કે સંથારા ઉપર શયન કરવું, સચિત્ત વસ્તુનો ત્યાગ, ઉષ્ણ જળનું પાન વગેરે-અમલમાં મૂકવાનો અભ્યાસ પાડવા લાગ્યા. આમ કરવાનો હેતુ એજ હતો કે, સાધુ જીવનમાં તે તે બાબતોની અડચણો ન નડે. આજ કાલ સાધુપણામાં કેટલાકની સ્થિતિ ડામાડોળ થઈ ગયેલી જોવામાં આવે છે, તેનું ખાસ કારણ એજ છે કે તેઓ સાધુ પણાને યોગ્ય ક્રિયા કરવાનો કોઇપણ પ્રકારનો અભ્યાસ પાડયા સિવાય ઘણીવાર સાહસ કામ કરે છે. આવી સ્થિતિ પોતાની ન થાય તેવા હેતુથી ભાઇ કલ્યાણચંદે દીક્ષા લીધા પૂર્વે સાધુપણાને લાયક તમામ આચાર વિચાર જાણવા તથા કરવાનો અભ્યાસ પાડી દીધો હતો. આ અભ્યાસને અંગે જ્યારે તેઓની પૂર્ણ પ્રતીતિ થઇ કે સંયમ પાળવામાં તેમને કોઇપણ જાતની અડચણ નડશે નહિ, ત્યારે સંયમ લેવા સંબંધીનો પોતાનો નિર્ણય શ્રીવૃદ્ધિચંદજી મહારાજને જણાવ્યો. ગુરૂ મહારાજશ્રીએ તે વિચારને પુષ્ટિ આપી, પણ ભાવનગરમાં ભાઇ કલ્યાણચંદનું બહોળું કુટુંબ વસતુ હોવાથી, તેમની આજ્ઞા વગર આ દીક્ષાનું કામ ત્યાં બનવું મુશ્કેલ લાગવાથી અમદાવાદમાં જ્યાં શ્રીવૃદ્ધિચંદજીમહારાજના વડિલ ગુરૂભાઇ ગચ્છાધિપતિ **શ્રીમાન મૂક્તિવિજયજી ગણિ મહારાજ** ચાતુર્માસ રહેલા હતા, તેમની પાસે ભાઇ કલ્યાણચંદને દીક્ષા વાસ્તે મોકલી દીધા. આ કાર્યમાં ભાવનગર નિવાસી શેઠ ઝવેરભાઈ ભાઇચંદની પણ સહાય હતી. શ્રીમાન્ મુક્તિવિજયજી ગણિજી મહારાજ એક મહા પ્રતાપી અને આતાપનામકર્મવાળા પુરૂષ હતા. તેઓશ્રીની એવી તો હાક વાગતી હતી કે કોઇ સાધુ કે શ્રાવક તેમના મુખમાથી નીકળેલો બોલ અન્યથા કરવા સમર્થ ન હતો. વળી મહારાજશ્રીને નગર શેઠ પ્રેમાભાઇ હેમાભાઇની મદદ પણ પુરતી હતી. આથી તેઓશ્રી ધારેલું કામ નિર્વિઘ્ને સાંગોપાંગ પાર પાડતા હતા. પ્રથમ તો શ્રીમુક્તિ વિજયજી મહારાજે

ભાઇ કલ્યાણચંદનો વૈરાગ્ય રંગ બહારનો છે કે અંતરનો છે, તેની પરીક્ષા કરી. પરીક્ષામાં તે પસાર થયા. કલ્યાણચંદભાઇનો વૈરાગ્ય રંગ અંતરંગનો છે, એમ ખાત્રી થવાથી દીક્ષા આપવાની તૈયારી કરી; પણ ભાઇ કલ્યાણચંદ ભાવનગરથી અમદાવાદ દીક્ષા નિમિત્તે આવી પહોંચ્યા, તે વાતની તેમના વડીલ બંધુઓ ગોરધનભાઇ તથા કરશનભાઇને ભાવનગરમાં ખબર પડી, એટલે તરતજ તેઓ અમદાવાદમાં મહારાજશ્રી પાસે આવ્યા અને કલ્યાણચંદભાઇને પાછા લઇ જવા જવા માટે ઘણો પ્રયાસ કર્યો. છેવટે પાલીતાણામાં સાથે રહી દીક્ષા અપાવવાનું બ્હાનું કાઢી તેમને ભાવનગર લઇ જવાની યુક્તિ કરી, અને ભાઇ કલ્યાણચંદે સાથે પાછા જવા માટે હા પણ પાડી; પણ પાછળથી તેમને લાગ્યું કે આ એક ખોટું બ્હાનું છે, ઘેર લઇ જઇને કોઇ દીક્ષા અપાવશે નહિ. એમ તેમને જણાયું. તેથી ભાઇ કલ્યાણચંદે બન્ને ભાઇઓને પોતાનો છેવટનો નિર્ણય જણાવી દીધો અને વિશેષમાં ઉમેર્યું કે આ શહેરમાંથી દીક્ષા લીધા સિવાય બહાર નીકળવાના મારે પચ્ચખાણ છે. આમ તેમનો દૃઢ નિશ્ચય જોઇ બન્ને ભાઇઓ કહેવા લાગ્યા " હાલમાં ચાર માસ સુધી અભ્યાસ કરો અને આગળ ઉપર અમે અમારા હાથે દીક્ષા અપાવીશું." આમ કહી બન્ને ભાઇઓ ખિન્ન વદને પાછા ફર્યા. ભાઇ કલ્યાણચંદનો તરત દીક્ષા લેવાનો આગ્રહ બહુ તીવ્ર હોવાથી તથા શ્રેયકાર્યમાં બહુ વિઘ્નો નડે છે એવી પ્રથા હોવાથી શ્રી મુક્તિવિજયજી મહારાજ શ્રી એ પોતાના મુખ્ય શિષ્ય મુનિશ્રી ગુલાબ વિજયજી સાથે તેમને નજીકના ગામડામાં મોકલી દીધા જ્યાં ભાઇ કલ્યાણચંદને સંવત ૧૯૩૬ના વૈશાક વદ ૮ને દિવસે ગચ્છાધિપતિ શ્રી મુક્તિવિજયજી ગણિજીના નામથી દીક્ષા આપવામાં આવી અને તેમનું નામ મુનિશ્રી કમલવિજયજી રાખવામાં આવ્યું ત્યાંથી તરતજ અમદાવાદમાં ગુરૂમહારાજશ્રી પાસે તેમને લાવવામાં આવ્યા હતા. આ દીક્ષાના સમાચાર ભાવનગરમાં તેમના કુટુંબને મળ્યા કે તરતજ ભાઇ ગોરધન તથા તેમના મોટાભાઇના પાનાચંદના પત્ની તેન ... બન્ને જણ અમદાવાદ આવી પહોંચ્યા અને ભાઇ કલ્યાણચંદને પાછા લઇ જવા માટે

પ્રયત્ન કર્યો; પણ છેવટે નગરશેઠ પ્રેમાભાઇ હેમાભાઇ તથા શેઠ ગોકલભાઇ ફતેભાઇએ તે બન્નેને શાંતિથી ઘણા સમજાવ્યા ત્યારે તેઓ પણ અંતે શાંત થયા, મહારાજશ્રીને વંદના કરી, મોહના ઉછાળાથી કરેલ પ્રયત્ન માટે માફી માગી પાછા ઘેર વિદાય થયા. અત્રે મહારાજશ્રી કમળવિજયજીએ પોતાનો અભ્યાસ શરૂ કર્યો અને થોડા સમયમાં સાધુ પ્રતિક્રમણ તથા સાધુ ઉપયોગી ક્રિયા સંપૂર્ણ કરી. આથી ગુરૂમહારાજશ્રીએ વડી દીક્ષાના યોગ સંવત ૧૯૩૬ આસો વદી બીજને દિવસે શરૂ કરાવ્યા અને ૧૯૩૭ ના કાર્તિક વદી ૧૨ ના દીવસે મોટી દીક્ષા ઘણા ઉત્સાહપૂર્વક અમદાવાદમાં મહારાજશ્રીએ પોતાના નામથી આપી.

પ્રકરણ ૪ થું.

વિદ્યાભ્યાસ.

શ્રીમદ મુક્તિ વિજય ગણિજી મહારાજશ્રીના ગુરૂ મહારાજ શ્રી બુટેરાવજી (શ્રી બુદ્ધિ વિજયજી) મહારાજ એક મહાન્ આધ્યાત્મિક પુરૂષ હતા. તેઓશ્રી મૂળ પંજાબના રહીશ હતા. તેઓ વૃદ્ધાવસ્થામાં વિહાર કરવાને અસમર્થ હોવાથી મોટે ભાગે અમદાવાદમાં રહેતા હતા. તેમની સેવા માટે અને સાધુ સમુદાયની સગવડ માટે શ્રીમાન મુક્તિ વિજય ગણિજીનું અમદાવાદમાં વિશેષ રહેવું થતું હતું. આ કારણથી મુનિશ્રી કમળવિજયજીને અમદાવાદમાં ગુરૂ પાસે સ્થિર રહી અભ્યાસ કરવાનો ઘણો અનુકુળ પ્રસંગ મળ્યો. સંવત ૧૯૩૬–૩૭–૩૮ ના ત્રણ ચોમાસા અમદાવાદમાં થયાં. આ પ્રસંગે ભણવાની સાથે સૂત્રના આરાધન નિમિત્તે યોગોદ્વહન કરવાનો પણ ઘણો અનુકુળ સમય તેમને મળી આવ્યો. યુવાવસ્થામાં તપશ્ચર્યા ઘણી લાભ કારી છે, કારણ કે વિકારો ઉપર કાબુ મેળવવામાં તે ઉત્તમ શસ્ત્રનું કામ સારે છે. આ કારણથી ગુરૂશ્રીએ તેમને ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર, આચારાંગ સૂત્ર, કલ્પસૂત્ર, નિશીથ સૂત્ર, મહાનિશીથ સૂત્ર

નંદીસૂત્ર, અનુયોગદ્વારસૂત્ર, સૂયગડાંગસૂત્ર, ઠાણાંગસૂત્ર, અને સમવાયાંગ સૂત્રના યોગ કરાવ્યા. આ તપશ્ચર્યાના અંગે જો કે તેઓશ્રી વિશેષ અભ્યાસ ન કરી શક્યા છતાં "જે થાય તે સારા માટે" એ ન્યાયે યુવાવસ્થામાં કરેલી તપશ્ચર્યા અને તે કરવાની પડેલી ટેવ આગળ ઉપર તેમને ઘણાજ ઉપયોગી થઇ પડ્યાં. આ ત્રણ ચાતુર્માસમાં તેઓશ્રીએ જીવ વિચાર, નવતત્વ, દંડક, સંઘયણી, કર્મગ્રંથ વગેરે પ્રકરણોનો અભ્યાસ કર્યો સંવત ૧૯૩૯ ના માર્ગશીર્ષ માસમાં મહારાજશ્રી નીતિવિજયની સાથે મુનિ શ્રી કમળવિજયજીએ કપડવંજ તરફ વિહાર કર્યો. અને ત્યા ચંદ્રિકા વ્યાકરણનો અભ્યાસ શરૂ કર્યો. ત્યાંથી ૧૯૪૦ માં ગુરૂભાઇ શ્રી દાનવિજયજી મહારાજ પાસે વડોદરે ગયા. શ્રી દાનવિજયજી વ્યાકરણ તથા ન્યાયમાં મહા વિદ્વાન ગણાતા હતા. તેમની પાસે તેઓ વ્યાકરણ તથા ન્યાયનો અભ્યાસ કરવા માટે રહ્યા. સંવત ૧૯૪૦–૧૯૪૧ તથા ૧૯૪૪ ના ત્રણ ચોમાસાં વડોદરા કરી વ્યાકરણમા સારસ્વત તથા ચંદ્રિકા તથા કાવ્યમા રઘુવંશ, કિરાતાર્જુનીય તથા માઘ કાવ્ય વગેરે તથા ન્યાયમાં તર્ક સંગ્રહ દીપીકા, નીલકંઠી વગેરે સંસ્કૃત ગ્રંથોનો અભ્યાસ કર્યો. વડોદરેથી અમદાવાદ પાછા આવી મહારાજશ્રી ગુણવિજયજી પાસે તેમણે ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર ટીકા સાથે વાંચ્યુ. ત્યાથી વિહાર કરી પોતાના પ્રતિબોધક ગુરૂ શ્રી વૃદ્ધિચંદજી મહારાજ પાસે ભાવનગર ગયા. ત્યા મહારાજ શ્રી ઝવેરસાગરજીનો મેળાપ થયો આ શ્રી ઝવેરસાગર મહારાજ સૂત્રસિદ્ધાંતમા ઘણાજ પ્રવીણ હતા અને તર્ક વિતર્કમા પણ ઘણા નિપુણ હતા શ્રીમાન મુક્તિ વિજય ગણિ મહારાજને તેઓ પોતાના ગુરૂ સમાન ગણતા હતા અને તેમના ઉપકારના ઋણમા દબાયેલા હોય તેમ તેમના તરફ પૂજ્યભાવ રાખતા હતા ગુરૂશ્રીના ઋણના બદલો તેમના શિષ્યોને આપવા ઇચ્છતા હોય તેમ તેમના શિષ્યો તરફ ઘણી મમતા રાખતા હતા. તેમજ તેમને ઘણા ચાહતા હતા આના પુરાવા તરીકે આપણે જણાવીશુ કે તેઓશ્રીએ મુનિરાજશ્રી કમળ વિજયજીને ઘણા ભાવ પૂર્વક આચારાંગસૂત્ર ટીકા સાથે ભણાવવા શરૂ કર્યુ આચારાંગ સૂત્ર પૂર્ણ થતા પન્નવણાજી

સૂત્રનો અભ્યાસ શરૂ કર્યો. આમ અનુક્રમે ઝવેરસાગરજી મહારાજ પાસે ભગવતી સૂત્ર તથા સટીક નંદિસૂત્ર તથા અનુયોગ દ્વાર સૂત્ર વૃત્તિ તથા લોક પ્રકાશ, જ્ઞાતા સૂત્ર વગેરે વાંચ્યા. તે સિવાય જાતે તેમજ બીજાઓ પાસે કલ્પસૂત્ર વૃત્તિ, ઉવવાઇ સૂત્ર, ધર્મ રત્ન કરંડક, અનુત્તરો વવાઇ સૂત્ર, દશવૈકાલિક સૂત્ર, ઉપદેશ માળા વૃત્તિ, શત્રુંજય મહાત્મ્ય, આત્મ પ્રબોધ, શ્રાદ્ધવિધિ વાસુ પૂજ્ય ચરિત્ર, ધમ્મિલ ચરિત્ર; પાંડવ ચરિત્ર. વૈરાગ્ય કલ્પલતા, ષડ દર્શન સમુચ્ચય, સમરાદિત્ય ચરિત્ર, શાંતિનાથ ચરિત્ર, પાર્શ્વનાથ ચરિત્ર, મહાપાળ ચરિત્ર, દાન પ્રકાશ, ગુણસ્થાન ક્રમારોહ, સુલસા ચરિત્ર વગેરે અનેક નાના મોટા ગ્રંથોનો તેઓશ્રીએ અભ્યાસ કર્યો હતો. ભણવા ભણાવવાની તેઓની લાગણી બેહદ હતી. ચારિત્ર લીધું ત્યારથી આરંભી પોતાની અંત અવસ્થા સુધી તેઓએ કદાપિ પઠન પાઠન છોડયું નથી. પોતાના વિદ્વાન્ શિષ્યો પાસેથી પણ જ્ઞાન લેવામાં તેઓશ્રીએ જરા પણ લજ્જા ગણી નથી. बालादपि हितं ग्राह्यं બાળક પાસેથી પણ હિતકારી વાત ગ્રહણ કરવી આ મહાવાક્યને તેઓ યથાર્થ અનુસરતા હતા. તેઓનો આ ખરેખર અનુમોદન કરવા લાયક ગુણ હતો.

પ્રકરણ ૫ મું.

પન્યાસ પદવી તથા આચાર્ય પદવી.

મહારાજશ્રી મુક્તિવિજયજી ગણિજીના દેવગમન પછી યોગોદ્વહન કરાવી વડી દીક્ષા આપે તેવું એટલા મોટા સમુદાયમાં તે સમયે કોઇ પણ વિદ્યમાન ન હતું, કારણ કે તે સમયે યોગોદ્વહનની પ્રથા હાલની માફક બહુ પ્રચલિત ન હતી, વળી અત્યારે એક ગુરૂના ચાર પાંચ શિષ્યો પંન્યાસ થાય તેવું તે સમયે નહતું. નાના મોટાની આમ્નાય બહુ જાળવવામા આવતી હતી, અને બરાબર અધિકાર જોઇનેજ તે પદવી આપવામાં આવતી હતી. શ્રીમાન્ મુક્તિવિજયજી મહારાજશ્રીએ પોતાની હયાતીમાં નીતિવિજયજી મહારાજશ્રીના

શિષ્ય મુનિરાજશ્રી ભક્તિવિજયજીને ભગવતીસૂત્રના યોગમાં પ્રવેશ કરાવ્યો હતો. પણ તેઓશ્રી તો તે યોગોદ્વહન પૂર્ણ થાય તે પૂર્વે દેવગત થયા હતા. તે ઘણા શાંત સ્વભાવના હતા. આ સમયે સાધુ સમુદાયનું સુકાન શ્રીમાન મુક્તિવિજયજી ગણિશ્રીના હાથમાં હતું. તેમને મારા તારાનો ભેદભાવ નહતો. તેઓ બીજા કોઇને યોગોદ્વહન કરાવવના વિચારમાં હતા. તેટલામાં તેઓ શ્રીનું અવસાન સં. ૧૯૪૫ નાં માગસરવદ ૬ ને સોમવારે ભાવનગરમા થયુ. વળી તેમની પાસે મુનિરાજ શ્રી દેવવિજયજી તથા ગુણવિજયજી નામના બે મોટા વિદ્વાન્ શિષ્યો હતા. તે બને ગૃહસ્થાશ્રમમાં ભાઇઓ હતા. અને ગાંગાણાના રહીશ હતા. વળી તે બને બુદ્ધિમાં ઘણા તીક્ષ્ણ હતા અને ગુરૂશ્રીનાં પરમ આજ્ઞાંકિત ભક્ત હતા. તેમજ તેઓ તેમના જમણા તથા ડાબા હાથ રૂપ ગણાતા હતા. તે બંન્ને પણ ગુરૂમહારાજની આગળ પાછળ થોડા સમયને અંતરે કાળ ધર્મ પામ્યા. એટલે આખા સમુદાયમાં કોઇ એવા મુનિરાજની ખાસ જરૂર હતી કે જે યોગોદ્વહન કરાવી વડી દીક્ષા આપી શકે. સાધુઓ તથા સાધ્વીઓનો પરિવાર દિન પ્રતિદિન વધવા લાગ્યો. અને યોગોદ્વહન કરાવનારના અભાવે વડી દીક્ષા વગરના સાધુ સાધવીઓનો વધારો થયો. આ ઉપસ્થિત થયેલી સ્થિતિને પહોંચીવળવા માટે મહારાજશ્રી ઝવેરસાગરજીએ આ સમુદાયની સગવડ સાચવવાનું કામ હાથ ધર્યું અને મારવાડ તરફ વિચરતા પંન્યાસશ્રી રત્નવિજયજીને લીંબડી મુકામે બોલાવી તેમની પાસે મુનિરાજશ્રી કમળવિજયજીને તથા મુનિરાજશ્રી આણંદવિજયજીને ભગવતીસૂત્રના યોગ કરાવવા શરૂ કર્યા. સંવત ૧૯૪૭ના માહા શુદ ૫ મે યોગમા પ્રવેશ કરવામા આવ્યો અને યોગોદ્વહનની સાથે ભગવતીસૂત્રનુ વાચન પણ મહારાજશ્રી ઝવેરસાગરજીએ શરૂ કરાવ્યુ. આજકાલ ઘણે વાચન વિનાજ યોગોદ્વહન થાય છે, પણ તેમણે તેમ ન કરતા અને કામ સાથેજ આરભ્યા, એ ઘણુ સ્તુતિ પાત્ર હતુ. યોગોદ્વહન પૂર્ણ થતા સ ૧૯૪૭ ના જેઠ સુદ ૧૩ ને દિવસે બને મુનિરાજોને ગણિ પદ તથા પન્યાસપદ લીબડીમા આપવામા આવ્ય તે સમયે ઘણી ધામધુમ થઇ હતી

આ પ્રસંગ ઉપર અમદાવાદથી નગરશેઠ મણિભાઈ પ્રેમાભાઈ તથા શેઠ જેસીંગભાઈ હઠીભાઈ વગેરેએ ખાસ પધારી ગુરૂભક્તિ દર્શાવી હતી. આ પ્રસંગે તે લીંબડી ગામના સંઘે પણ અષ્ટાહ્નિકા મહોત્સવાદિ ધર્મક્રિયામાં ઘણો સારો ભાગ લીધો હતો. તે વર્ષનું ચોમાસું ત્યાં લીંબડીમાંજ થયું હતું. ચાતુર્માસમાં ધર્મ કૃત્યો ઘણાં સારાં થયાં હતાં. પ્રાચીન તેમજ નવીન મંદિરમાં પ્રતિષ્ટા કરાવવામાં આવી હતી; અને આ પ્રસંગે પણ અષ્ટાહ્નિકા મહોત્સવ થયો હતો, આ તમામ ધર્મક્રિયાનું ખર્ચ બાઇ પુરબાઇએ આપ્યું હતું.

કાળની ગતિ ગહન છે. કરમને શરમ નથી. મહારાજશ્રી ઝવેર સાગરજીને તેજ ચોમાસામાં ભાદરવા શુદ ૫ થી સખ્ત માંદગી શરૂ થઇ અને ત્રણ માસ સુધી અશાતા વેદની કર્મ ભોગવી આ ફાની દુનિયાનો ત્યાગ કરી પ્રભુ સ્મરણ કરતાં સ્વર્ગમાં ચાલ્યા ગયા. તેઓના દેહાવસાનથી આ સમુદાયને ઘણો ભારે ધક્કો લાગ્યો હતો, પણ કાળ આગળ કોઇનું જોર ચાલતું નથી. તેમની માંદગીના પ્રસંગે આ ચારિત્રના નાયક મહારાજશ્રીએ તથા તેઓના નવા શિષ્ય મુનિશ્રી આનંદસાગરજીએ ઘણી સારી શુશ્રૂષા કરી હતી. મુનિરાજ શ્રી ઝવેરસાગરજીનું દેહાવસાન સં ૧૯૪૮ ના કાર્તક વદ ૧૨ સે થયું. આથી તેઓને ભારે દીલગીરી થઇ. એવામાં નગરશેઠ મણિભાઈએ મહારાજશ્રીને અમદાવાદ પધારવા માટે વિનંતી કરવાને પોતાની માતુશ્રીને ખાસ લીંબડી મોકલ્યા હતા, તેથી મહારાજશ્રીએ અમદાવાદ તરફ વિહાર કર્યો. પંન્યાસ પદવી લીધા પછી અમદાવાદમાં તેમનો પ્રથમ પ્રવેશ થતો હોવાથી નગરશેઠ મણિભાઈ પ્રેમાભાઇ એ તેમનો સારો સત્કાર કર્યો હતો; અને સં. ૧૯૪૮ નું ચોમાસું પણ તેમણે અમદાવાદમા કર્યું. ચાતુર્માસ પછી ઝવેરી વાડીલાલ વખતચંદે કેસરીઆજીનો સંઘ છરી પાળતો કાઢયો. તે સંઘની સાથે તેઓ માગસર માસમાં યાત્રાર્થે નીકળ્યા, અને પોસ શુદ ૭ મે તેઓ શ્રી કેસરીયાજી આવી પહોંચ્યા. ત્યાંથી પોષીના પાર્શ્વનાથ, ઇડર, તારંગાજી, શીપોર, વડનગર, માણુસા, પેથાપુર થઇ માહ શુદ ૫ મે

પાછા અમદાવાદ આવ્યા. પંન્યાસ પદવી થઈ તેઓશ્રીએ ઘણા સાધુઓ તથા સાધ્વીઓને વડી દીક્ષાના તથા મોટા યોગોદ્વહન કરાવ્યા છે. વળી તેમણે પોતાને હાથે શ્રીમાન્ વૃદ્ધિચંદજી મહારાજશ્રીના શિષ્ય મુનિરાજશ્રી ચતુરવિજયજીને તથા શ્રીમાન્ હંસવિજયજી મહારાજશ્રીના શિષ્ય મુનિરાજ શ્રી સંપતવિજયજીને તથા શ્રીમાન આત્મારામજી મહારાજશ્રીના પ્રશિષ્ય મુનિશ્રી સુંદરવિજયજીને પન્યાસ પદવી તથા ગણિપદવી અર્પણ કરેલ છે. તેમજ પોતાના શિષ્ય મુનિરાજ શ્રી કેસરવિજયજીને પણ :પોતેજ પન્યાસ પદવી તથા ગણિ પદવી આપેલી છે. આ પ્રમાણે અનેક સ્થળે ધર્મનાં શુભ કૃત્યો કરાવતા હતા, અને અનેક ભવ્ય પુરૂષોને ધર્મ માર્ગમાં જોડતા હતા. આવી રીતે શુભ પ્રવૃત્તિ કરતા તેમજ ગ્રામાનુગ્રામ વિહાર કરતા સંવત ૧૯૭૨ માં પાછા અમદાવાદ પધાર્યા. તે સમયે નગર શેઠ વિમળભાઇ મયાભાઇ, શેઠ સારાભાઇ ડાહ્યાભાઇ, શેઠ મણિભાઇ દલપત ભાઇ, શેઠ જગાભાઇ દલપતભાઇ, વિગેરે શ્રાવકો ગંગાબાઇ શેઠાણી વિગેરે શ્રાવીકાઓ તથા સાધ્વીયોમાં દેવશ્રીજી, પ્રેમશ્રીજી, ગુલાબશ્રીજી, વિગેરે ચતુર્વિધ સંઘ તરફથી મહારાજશ્રીનો સારો સત્કાર થયો હતો. અત્રે મહારાજશ્રી સાથે લગભગ ૨૦ સાધુઓ હતા. આગમ વાચના અત્રે હોવાથી બીજા પણ કેટલાક સાધુઓ અત્રે વિદ્યમાન હતા. આ મોટા મંડળનું સમેલન થવાથી પાન પાટનમાં ખલેલ પડવાના કારણથી મહારાજશ્રી શેઠ ડાહ્યાભાઇ અનોપચંદના નવા મકાનમાં શેઠ સારાભાઇ ડાહ્યાભાઇની વિનંતીથી ચાતુર્માસ રહ્યા અને ચાતુર્માસમાં શેઠ સારાભાઇએ મહારાજશ્રીની તન મન અને ધનથી પૂર્ણ સેવા કરી હતી. ૧૯૭૨ ના શ્રાવણ શુદ ૫ થી મોટા યોગોદ્વહનની ક્રિયા શરૂ થઇ. શ્રીમાન ખાંતીવિજયજીદાદાના શિષ્ય મુનિશ્રી મોહનવિજયજી મહાનિશીથ સૂત્રના યોગમા હતા, અને બીજા કેટલાક સાધુઓ તથા સાધ્વીઓ જુદા જુદા યોગોદ્વહન કરતા હતા. બારસા સુધી પુનઃ મહારાજશ્રીએ મુનિશ્રી દેવવિજયજીને ભગવતીજી સૂત્રના યોગમાં પ્રવેશ કરાવ્યો ત્યારપછી બે બે દિવસના અંતરે મુનિશ્રી મોહનવિજયજીને તથા મુનિશ્રી લાભવિજયજીને પણ ભગવતી સૂત્રના યોગમાં નાંખ્યા.

પોતે આચાર્ય પદવી માટેની ક્રિયાનો પ્રારંભ કર્યો; અને ત્રણે નવીન પંન્યાસોએ તે ક્રિયામાં મદદ કરી. ક્રિયા સંપૂર્ણ થતાં આચાર્ય પદ માટેનો વાસક્ષેપ પ્રથમ પં. દેવ વિજયજી, પં. મોહન વિજયજી પં. લાભવિજયજી તથા મુનિશ્રી કનક વિજયજી અને મુનિશ્રી ભાવ વિજયજીએ નાખ્યો. પછી પ્રવર્તિની સાધ્વી ગુલાબશ્રીજી, પુન્યશ્રીજી પ્રેમશ્રીજી, હરખશ્રીજીએ વાસક્ષેપ નાખ્યો. શ્રાવક સમુદાયમાંથી નગર શેઠ કસ્તુરભાઈ તથા વિમળભાઈ તથા:શ્રાવિકા વર્ગમાંથી શેઠાણી ગંગાબાઇ, મુક્તાબાઈએ વાસક્ષેપ નાખ્યો. ઉપર પ્રમાણે વાસક્ષેપ નંખાયા પછી ચતુર્વિધસંઘે વાસક્ષેપ નાખી વિજયકમળસૂરિશ્વર નામ સ્થાપન કરી મહાવીર દેવની જયધ્વનિ કરીને સાથે ગુળચંદજી મહારાજશ્રી ના નામનો વિજયધ્વનિ પણ કરવામાં આવ્યો હતો. તે પછી નગરશેઠ કસ્તુરભાઇ તથા વિમળભાઇ તથા શેઠાણી ગંગા બ્હેન તથા મહાલક્ષ્મી બ્હેન તરફથી કપડાં તથા કામળી વગેરે આચાર્ય શ્રીને તથા ત્રણ નવીન પંન્યાસોને ઓઢાડવામાં આવ્યા હતાં.

ચતુર્વિધ સંઘે પણ કપડા તથા કામળીનો વરસાદ વરસાવી ગુરૂ ભક્તિ સારા રૂપમાં પ્રદર્શિત કરી હતી. આ સર્વ ક્રિયા નગરશેઠ પ્રેમાભાઈ હિમાભાઈના વંડે કરવામાં આવી હતી તે સમયે (ચતુર્વિધ સંઘ સર્વે મળી) ૧૦ થી ૧૨ હજાર મનુષ્યો એકત્ર મળ્યા હતા.

આ પ્રમાણે પદવીની ક્રિયા સંપૂર્ણ થયા પછી બરાબર સાડા બાર વાગતાં વિજય મુહૂર્ત આવવાથી શ્રાવિકા બ્હેન ઉજમી બ્હેન તથા રતન બ્હેનને પ્રથમ માળ પહેરાવી, પછી તમામ બ્હેનો તથા ભાઇઓને માળ પહેરાવવામાં આવી. આ પ્રમાણે માળ પહેરવાનો મહોત્સવ પૂર્ણ થતાં શેઠ સારાભાઇ દલપતભાઇ તરફથી તથા પેથાપુર વાળા શેઠ રંગીલદાસ દેવચંદ તરફથી આવેલા શેઠ બાગચંદ ભાઇ ચતુર તરફથી શ્રીફળની બે પ્રભાવના થઇ સાંજના ચાર વાગે મેળાવડો ખલાસ થયો. પદવી દાન તથા ઉપધાન નિમિત્તે અઠ્ઠાઇ મહોત્સવ તથા શાંતિ સ્નાત્ર સારી ધામધુમથી કરવામા આવ્યા હતા. મહા વદ ૩ ના દિવસે અત્રેથી વિહાર કરી મહારાજશ્રી વગેરે લગભગ ૧૨ સાધુઓ તથા ૧૫

[illegible] શેઠ [illegible] સંઘમાં [illegible] નિમિ-
[illegible] સુદ ૧૩ના દિવસે મોટા સામૈયા પૂર્વક
[illegible] આચાર્યશ્રીએ [illegible] પ્રવેશ કર્યો, અને ૧૯૬૩નું
ચાતુર્માસ [illegible] કરવામાં આવ્યું હતું. ચાતુર્માસ
[illegible] વિગેરે સર્વ ક્રિયા સારીરીતે
[illegible] હતી.

પ્રકરણ ૬ ઠું.

સ્વર્ગ ગમન.

શ્રીમાન વિજય [illegible]સૂરીશ્વર મહારાજે સંવત ૧૯૬૩નું ચા-
તુર્માસ [illegible] [illegible]

[illegible]

તેમણે મહારાજશ્રીને સુરત લઇ જવા ઘણો આગ્રહ કર્યો [illegible]
અવસ્થા છતાં તેમજ ગ્રીષ્મ ઋતુનો સખ્ત તાપ હતો, [illegible]
સજી મહારાજ શ્રી આણંદસાગરજીના ગુરૂ શ્રીમાન્ [illegible]
મહારાજશ્રીએ પોતાના ઉપર કરેલ મોટો ઉપકાર તેમની [illegible]
ગયો ન હોતો અને તેથી પ્રતિ ઉપકાર વાળવાનો આ [illegible]
ઝવેરી મંડળની વિનંતિ તરતજ સ્વીકારીને સુરત [illegible]
ગિરિરાજને છેલ્લા પ્રણામ કરી આચાર્ય મહારાજશ્રીએ [illegible]
ને દિવસે પાલીતાણાથી વિહાર કર્યો. શીહોર, [illegible]
ભાલ, જંબુસર, પાદરા, પાલેજ, અંગારેશ્વર વિગેરે [illegible]
ભવ્ય પુરૂષોને પ્રતિબોધ કરતા ફરતા ચૈત્ર શુદ ૧૩ ને [illegible]
ઝગડીઆ તીર્થે પધાર્યા. અત્રે એક ભવ્ય સુંદર મંદિર [illegible]
શાળા બંધાવવામાં આવી છે. અત્રે સુરતથી ઝવેરી [illegible]
પુરાના શેઠ નારણચંદ હીરાભાઇ મહારાજશ્રીના [illegible]
સત્કાર માટે પધાર્યા અને મહાવીર પ્રભુના [illegible]
તે દિવસ હોવાથી તે દિવસ અને પાછલા [illegible]
વિવિધ પ્રકારની પૂજા આંગી વગેરેથી [illegible]
આવ્યો હતો. અત્રેથી વિહાર કરી સાયણ [illegible]
ચૈત્ર વદ ૧૪ ને દિવસે સવારમાં મહારાજશ્રી [illegible]
દિવસે સવારમા સુરતથી પંન્યાસ મહારાજશ્રી [illegible]
પંન્યાસ મહારાજશ્રી મણિવિજયજી આદિ [illegible]
સત્કાર નિમિત્તે કતારગામ પધાર્યા. મહારાજશ્રી [illegible]
દેશથી આવા તાપમા અત્રે પધારવા ઠીક [illegible]
ઉપકાર માન્યો અને પરસ્પર કેટલીક [illegible]
પરસ્પરનો ભેદભાવ જતો રહ્યો. મહારાજ [illegible]
પણ ઝવેરીમંડળ આવ્યુ હતુ તેમણે [illegible]
વગેરે કરી પ્રભુભક્તિ તથા ગુરુભક્તિ [illegible]
શુદ ૩ ને દિવસે મહારાજશ્રી [illegible]
પધાર્યા પ્રથમ હરિપુરાના સંઘ [illegible]
પ્રવેશ કરાવવામા આવ્યો હતો [illegible]

ધર્મદેશના સંભળાવી. ત્યાર પછી તરતજ ગોપીપુરાના સંઘ તરફથી ઘણાજ આડંબરથી સામૈયું કરવામાં આવ્યું. આચાર્યશ્રીના દર્શન કરવા સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘથી બજાર ચારે બાજુએ ભરાઈ ગયો હતો. ગોપીપુરામાં નેમચંદ મેળાપચંદની વાડીમાં આચાર્યશ્રી આવી પહોંચ્યા, ત્યાં તેમણે ધર્મદેશના આપી સંપથી થતા ફાયદા અને કુસંપથી થતા ગેરફાયદાઓ દૃષ્ટાંત દલીલો સાથે સમજાવ્યા હતા, તથા કુસંપથી થયેલ વર્તમાન યુદ્ધ અને તેને લીધે થયેલ યુરોપની પાયમાલીનું આબેહુબ વર્ણન આપ્યું હતું. શ્રોતાજનો ઉપર આથી ઘણી સારી અસર થઈ હતી. સુરતમાં છેલ્લાં સાત વરસથી ઝઘડાઓ ચાલતા હતા, તેનો અંત લાવવાને આચાર્યશ્રીએ પંન્યાસજી મહારાજ આણંદસાગરજી તથા બીજા શ્રાવકોની સાથે પ્રયત્ન કર્યો. આ બાલબ્રહ્મચારી ભોળા ભદ્રિક મહારાજશ્રીને જશ આવવાનું નિમિત હશે, એટલે પં. આણંદસાગરજી મહારાજ સાથે આકામમાં પ્રયત્ન કરતાં તેઓશ્રી યશસ્વી નીવડ્યા અને સંઘમાં પડેલ તડનો અંત વૈશાખ શુદ ૯ ને દિવસે આવ્યો, અને આચાર્યશ્રીની કીર્ત્તિ સર્વ બાજુએ ફેલાવા લાગી.

સંવત ૧૯૭૪ ના વૈશાખ શુદ ૧૦ ને દિવસે પ્રાતઃકાળમાં પંન્યાસ મહારાજશ્રી આણંદસાગરજીને આચાર્ય પદવી આપવાની હતી, તેથી હજારો માણસો ટોળાબંધ શેઠ નેમચંદભાઈની વાડીમાં એકત્ર થયા હતા, સંઘમાં સંપ થયેલો હોવાથી સર્વ પક્ષના શ્રાવકો ત્યાં ભેગા થયા હતા; આથી જીનશાસનની શોભામાં સારી વૃદ્ધિ થઈ હતી. બરાબર આઠ વાગે શ્રીમાન્ વિજયકમળસૂરીશ્વર મહારાજે આચાર્ય પદવીની ક્રિયા શરૂ કરી, અને નવ વાગતાં મહારાજશ્રીએ આણંદસાગરજી પર વાસક્ષેપ નાખ્યો, પછી ચતુર્વિધ સંઘે વાસક્ષેપ કર્યો અને આણંદસાગરસૂરિ નામ આપવામાં આવ્યું. ચારે બાજુએ બેંડનો જયધ્વનિ ગાજી રહ્યો હતો, અને સંઘ તરફથી કામળી કપડાનો ઘણો સત્કાર કરવામાં આવ્યો હતો, શ્રીમાન્ વિજયકમળસૂરીશ્વર મહારાજશ્રીને સુરતના સંઘે ત્યાં ચાતુર્માસ રહેવા ઘણા

આગ્રહપૂર્વક વિનતિ કરી પણ ગામડામાં કરેલ કાર્ય વિશેષ લાભ કારક છે, એવો એમનો અનુભવ હોવાથી તથા આદિ અવકાશ ભવનાર હોવાથી, અભી ગામડીથી ભરપૂર એવા શ્રાવકોને છોડી મહારાજ શ્રીએ એક નાના સામાન્ય ગામડામાં જવાનો વિચાર કર્યો. આ સમયે આરટોલીથી શેઠ મંગુભાઈ ઉમાજી તથા શેઠ પ્રેમચંદ લખાજી શેઠ છગન દેવાજી વગેરે મહારાજશ્રીને તેમના ગામમાં ચાતુર્માસ લઈ જવા માટે આમંત્રણ કરવા આવ્યા હતા અને મહારાજશ્રીએ પણ તેમની વિનતિ સ્વીકારી. જેઠ શુદ ૬ ને દિવસે ૮ સાધુ સાથે તેઓશ્રી આરટોલી પધાર્યા. તે ગામના આગેવાનોએ મહારાજશ્રીનું સામૈયા વગેરેથી સારો સત્કાર કર્યો હતો.

આવાં નાનાં ગામડાઓમાં સાધુઓનું આગમન ઘણું થોડું થતું હોવાથી આચાર્યશ્રીના આગમનથી લોકો વ્યાખ્યાનનો ઘણો લાભ લેવા લાગ્યા તેમજ આસપાસના ગામડાના લોકો પણ વ્યાખ્યાનનો લાભ લેવા આવતા હતા. ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર અને કથાનુયોગ વ્યાખ્યાનમા વંચાતો હોવાથી લોકોને સાંભળવાનો સારો રસ પડતો હતો. તે ગામમાં દેવદ્રવ્યની અમુક રકમ ઉપાશ્રય ખાતામાં ખરચાઈ હતી. તે બાબત ઉપદેશ કરવામાં આવ્યો, જેની અસરથી તરત જ દેવદ્રવ્યની રકમ પુરી કરી દેવામાં આવી હતી. વળી તેમના વ્યાખ્યાનની અસરથી ज्ञानस्य फलं विरतिः જ્ઞાનનું ફળ વિરતિ એ ન્યાયે અનેક શ્રાવકો તથા શ્રાવિકાઓએ અનેક પ્રકારના વ્રત-નિયમો સ્વીકાર્યાં. અઠ્ઠમ પશ્ચાત હર્ષમુનિજીની ઘણા સમયની આકાંક્ષા પ્રમાણે તેમના શિષ્ય જયમુનિજીને તથા શાન્તિમુનિજીને અષાડ શુદ ૨ ના દિવસે ભગવતી સૂત્રના યોગમાં પ્રવેશ કરાવ્યો. ચોમાસામાં પણ તપશ્ચર્યા ઠીક પ્રકારે થવા પામી હતી. પર્યુષણ પર્વ પણ આનંદપૂર્વક કરવામાં આવ્યા હતા. ભાદરવા વદ ૧૪ ને દિવસે શાન્તીપાવાડીથી શેઠ નાથાભાઈ ફુલચંદ મહારાજશ્રીને વંદન કરવા આવ્યા હતા. તેમના આગ્રહથી શેઠ મનુભાઈ ઉમાજી શેઠ છગનલાલ દેવાજી વગેરે મહારાજશ્રી ચોમાસા પશ્ચાત શાન્તિવિજયજીને સાથે લઈ શેઠ છગનલાલ દેવાજીના સંઘ લેવાને તથા ગામની સમીપ જવા એક

સુંદર કુવા પાસે રહેલો ચોતરો તેમની નજરે પડ્યો. મહારાજશ્રી તે ચોતરા પર બેઠા; ચારે બાજુએ સુંદર પુષ્પોમાંથી સુવાસ પ્રસરી રહ્યો હતો. સહેસાવનની માફક વૃક્ષોની પણ ત્યાં સુંદર ઘટા હતી. પોતાના ભવિષ્યનો જાણે કે તેમને ખ્યાલ થયો હોય તેમ તેઓશ્રી સાથે આવેલા શ્રાવકો તથા પં. લાભવિજયજીને કહેવા લાગ્યા કે "આ જગ્યા ઘણીજ સુંદર છે. અહીંથી ક્યાંઇ જવા મારી ઇચ્છા નથી. અત્રેજ અમુક સમય બેસી આપણે પ્રભુસ્મરણ કરીએ." આ પ્રમાણે કહી તેઓશ્રી ત્યાંજ બેઠા. શેઠ જીવણજી દેવાજીએ બાગમાં ફરવા લઇ જવાનો ઘણો આગ્રહ કર્યો, છતાં બાગમાં ન જતાં તે તે ત્યાંજ રહ્યા. અને બીજા શ્રાવકો બગીચામાં ફરવા ગયા. આ પ્રમાણે પોતાના નિર્વાણગમનની પૂર્વે દશ દિવસ અગાઉજ તે જગ્યા પસંદ કરી પોતે ઉપાશ્રયે આવ્યા. આસો સુદ ૪ ના દિવસે ઇન્ફ્લ્યુએન્ઝા નામના ઝેરી તાવે મહારાજશ્રીના શરીરમાં પ્રવેશ કર્યો. મહારાજશ્રીની સારવાર કરવા માટે પરમ ગુરૂભક્ત મહારાજશ્રીના પ્રશિષ્ય પં. લાભવિજયજી રોકાયા હતા. તત્કાળ ડોકટર, દેશી વૈદ્ય વગેરેની દવા શરૂ કરી ચાંપતા ઉપાય લેવામાં આવ્યા. પાંચમને દીવસે મહારાજશ્રીએ ઉપવાસ કર્યો છતાં છઠના દિવસે પણ તાવનું જોર ઘટયું નહિ. ગુરૂભક્તિ કરતાં પં. લાભવિજયજી તથા બીજા બે મુનિઓ ઉપર પણ તે ઝેરી તાવે પોતાનો પ્રભાવ દેખાડ્યો. આઠ સાધુઓમાંથી ચાર સાધુઓ આ તાવથી સપડાયા હતા. પણ ગુરૂભક્તિ કરવાનો આવો શુભ અવસર કયાંથી મળશે, એમ ધારી પં. લાભવિજયજી બીમાર છતાં મહારાજશ્રીને છોડીને જરા પણ દૂર ગયા ન હતા. એકજ ઓરડીમાં બન્ને જણ પાસે પાસે સંથારો કરીને સૂતા હતા. સુદ ૯ ને દિવસે આ તાવે તથા શ્વાસે ભયંકર રૂપ લીધું. પં. લાભવિજયજી બીમાર હતા, છતાં તે ગામમાં ભમી આવતા. ડોકટરો તથા વૈદ્યોને બોલાવી મહારાજશ્રીની તબીયતના સંબંધમાં તેમનો અભિપ્રાય પૂછયો. સર્વેએ હાથ ખંખેરી જણાવ્યું કે સ્થિતિ ઘણી ભયંકર છે, અને બચવાની આશા ઘણી થોડી છે.

આ અભિપ્રાય મહારાજશ્રીને જણાવવામાં આવ્યો ન હતો. પણ પં. લાભવિજયજી તથા સંઘના આગેવાનો મહારાજશ્રી પાસે આવ્યા, અને જણાવવા લાગ્યા કે આપ દીર્ઘાયુષી થાઓ, છતાં આપશ્રીને દાનપુન્ય અગર જે કાંઇ ધર્મ કરાવવા ઇચ્છા હોય તે આપ સાહેબ જણાવો. તેમ કરવા અમે તૈયાર છીએ. મહારાજશ્રીને તાવ તથા દમ ચડયો, પણ બહુજ ઉપયોગમાં હતા.. તેમણે કહ્યું કે મારે કાંઇ પણ કરાવવા ઇચ્છા નથી. પણ સંઘ જે કરશે તે યોગ્યજ કરશે. પછી પં. લાભવિજયજીએ પૂછયું કે "આપને કાંઇ પણ કહેવું, લેવું, દેવું, કે ભલામણ કરવાની હોય તે જણાવો" ત્યારે મહારાજશ્રીએ પ્રત્યુત્તરમાં જણાવ્યું કે મારે જે કાંઇ કહેવાનું છે, તેની નોંધ મેં મારી નોંધ પોથીમાં કરેલ છે, તેમાંથી જોઇ લેજો. મારે બીજું કાંઇ કહેવાનું નથી." ઉપર પ્રમાણે આશો સુદ ૯ ને દિવસે વાત થઇ હતી. સુદ ૧૦ ના દિવસે સ્હેજ આરામનાં ચિન્હ જણાયાં અને નોંધ પોથીમાં કાંઇક લખવાનું યાદ આવવાથી ખાંતિમુનિ પાસે તે લખાવી તે નોંધપોથી પોતાની પાસે રાખી. આથી ભક્તિ કરનારા ભક્તોનાં મન કાંઇક પ્રફુલ્લિત થયા. મહેનત સફલ થવાની આશાઓ બંધાઇ. પરંતુ મનુષ્યનું ધાર્યું શું થાય છે ? મનુષ્ય ધારે છે કાંઇ ને થાય છે કાંઇ. કાળની ગતિ અકળ છે. આસો સુદી ૧૦ નો દિવસ પૂર્ણ શુદ્ધિમાં પસાર થયો. સાંજના પાણી વાપરી ચોવિહારનું પચ્ચખ્ખાણ કર્યું, અને પ્રતિક્રમણ કરવાની તૈયારીઓ કરી. મહારાજશ્રી, પં. લાભવિજયજી તથા પ્રેમવિજયજી એ ત્રણ જણાએ ઓરડામાં જુદું પ્રતિક્રમણ શરૂ કર્યું. બીજા સાધુઓ સંઘસમક્ષ પ્રતિક્રમણ કરવાની હજી તૈયારી કરતા હતા, તેટલામાં તો મહારાજશ્રીએ ઇરિયાવહિ પડિકમી એક લોગસ્સનો કાયોત્સર્ગ કર્યો. આ કાયોત્સર્ગમાં ચોવીશ તીર્થંકરનું સ્મરણ આવે છે. આ સ્મરણમાં તેઓશ્રી એવા તો તલ્લીન થઇ ગયા કે લાંબા સમય સુધી પાછો કોઇને જવાબ જ આપ્યો નહિ. જ્યારે તેમણે કાયોત્સર્ગ લાંબી મુદત સુધી પાળ્યો નહિં એટલે પં. લાભવિજયજીએ મહારાજશ્રીને બે ચાર વાર બોલાવ્યા; પણ જવાબ કોણ આપે ? કારણ કે જવાબ આપનાર આત્મા તો કયારનોએ પ્રભુ સાથે

લીન થવાથી સ્વર્ગમાં ચાલ્યો ગયો હતો. પાસે રહેલ સાધુ, સાધ્વી તથા સંઘના આગેવાનોને આ વાતની તરતજ ખબર આપવામાં આવી. અને ઘણા થોડા કલાકમાં તો સુરત, અમદાવાદ, મુંબઇ વગેરે સ્થળોમાં તારથી ખબર પહોંચી ગઇ. મુનિવર્ગ તથા સંઘમાં ચારેકોર શોક પથરાઈ ગયો. બીમાર પડેલા સાધુઓને આથી વિશેષ આઘાત થયો, ભક્તિ કરનારા સાધુઓનો ઉત્સાહ ઉડી ગયો. ભાવિક ભક્તોના નયનમાંથી અશ્રુના પ્રવાહ ચાલવા લાગ્યા, પણ કર્મને કાંઇ ઓછીજ શરમ હોય છે કે અનેક જીવોનો ઉદ્ધાર કરનાર, જૈનશાસનના સ્તંભરૂપ આ મહાત્માને લઈ જઈશ તો લોકોમાં મારી અપકીર્તિ થશે. નિર્લજ કર્મરાજા આચાર્યશ્રીના આત્માને કાયમને માટે આ દેહમાંથી ઉપાડી ગયો. આખા ગામમાં ચારે બાજુએ શોક છવાઇ રહ્યો. મહારાજશ્રીને સ્વાભાવિક પોતાના ભવિષ્યનું જ્ઞાન થયું હોય, અને શિષ્યાદિ વર્ગ પાસે હશે તો તે રાગનું કારણ બની સમાધિમાં ખલલ પડશે, એવા નિમિત્તથી અથવા ગમે તે કારણથી કહો પણ પ્રશિષ્ય વર્ગ સિવાય કોઇને પણ પાસે રાખ્યા ન હતા. દરેક ચાતુર્માસમાં શિષ્યણી વર્ગ તો અમુક ચોક્કસ સાથે હોય છે, પણ આ સાલના ચોમાસામાં તો એકપણ પોતાની સાધ્વી ત્યાં ન હતી. છતાં પ્રશિષ્ય પં. લાભવિજયજી, મુનિ પ્રેમવિજયજી, મુનિ હેતવિજયજી, મુનિ તીર્થવિજયજી તથા પં. હર્ષમુનિજીના શિષ્ય જયમુનિજી તથા ખાંતિમુનિજી તથા કીર્તિમુનિજીએ મહારાજશ્રીની ભક્તિ કરવામાં જરા પણ ન્યૂનતા રાખી ન હતી. બારડોલીના શેઠ જીવણજી દેવાજી પણ અંતસમય સુધી પાસેજ હતા, અને તેમણે પણ ગુરૂની પરમ શુશ્રૂષા કરી હતી અને છેવટનો ધર્મલાભ ગુરૂમુખથી સાંભળી તે જીવણજી દેવજી પ્રભુના દર્શનાર્થે ગયા, તેટલામાં તેઓશ્રી કાળધર્મ પામ્યા હતા. પણ જ્યાં આયુઃકર્મ ટૂંકું ત્યાં કોનું બળ ચાલે ? સવારના પહોરમાં મહારાજશ્રીના શબને છેલ્લીવારના દર્શન કરવા સુરત, અમદાવાદ, મુંબઇ, વડોદરા તથા ગામડાઓમાંથી સંખ્યાબંધ માણસો આવવા લાગ્યા. અને તેજ રાત્રીએ મહારાજશ્રીની સુશોભિત કીનખાપ તથા જરીથી માંડવી તૈયાર કરવામાં આવી અને

આસો સુદ ૧૧ ના દિસે બપોરના ૧૨ વાગે " જય જય નંદા, જય જય ભદ્દા " ના પવિત્ર શબ્દો સાથે ઉદાસીન ચહેરે હજારો શ્રાવકો મહારાજશ્રીની માંડવી ઉપાડવાનો અપૂર્વ લાભ લેવા લાગ્યા અને જે જગ્યા મહારાજશ્રીએ દશ દિવસ પૂર્વે જોઇને નિર્ણય કરી રાખ્યો હતો, તેજ જગ્યાએ મહારાજશ્રીના શબને આખા ગામમાં ફેરવી અગ્નિ સંસ્કાર માટે લઇ જવામાં આવ્યું હતું. સોની વલ્લભદાસ પ્રભુદાસભાઇએ મહારાજશ્રીના શબને સોનારૂપાના ફુલથી વધાવ્યા હતા, અને બીજાઓને પણ પોતા તરફથી વધાવવા આપ્યા હતા. વળી સંઘની ભક્તિ પણ સારી કરી હતી. આથી સંઘ તરફથી તેમને શાળ તથા પાઘડીની પહેરામણી કરવામાં આવી હતી. ગુરૂભક્ત સુરતનિવાસી શેઠ નાનચંદ ઠીકાભાઇએ પરમ ઉદાસ ચ્હેરે સુરતથી બારડોલીના સંઘ તરફથી લાવવામાં આવેલ કેવળ સુખડના લાકડાથી જ મહારાજશ્રીના શબને અગ્નિસંસ્કાર કર્યો. ગરીબ અનાથ લોકોને છુટથી દાન આપવામાં આવ્યું, મીઠાઇ પણ તે ગામમાં જેટલી મળી તેટલી બધી ખરીદી લઇ ગરીબોને બહોળે હાથે આપવામાં આવી. ઓરડોરને ઘાસ ચારો છુટથી નાખવામાં આવ્યો હતો. આખા ગામમાં હરતાલ પાડવામાં આવી, મચ્છીમારની જાળો તથા કસાઇખાનાં બંધ કરાવવામાં આવ્યાં. જે સ્થળે મહારાજશ્રીના દેહને અગ્નિ સંસ્કાર કરવામાં આવ્યો હતો, તેજ જગ્યાએ એક સુંદર દેરી બનાવી તેની અંદર આચાર્યશ્રીના પગલાં પધરાવવાનો નિર્ણય ગામના અગ્રેસર શ્રાવકોએ તેજ વખતે કરી ગુરૂભક્તિ બતાવી હતી. અગ્નિસંસ્કાર કર્યા પછી ચતુર્વિધ સંઘ ઉપાશ્રયે એકઠો મળ્યો અને પ્રભુ પધરાવી પં. લાભવિજયજીએ પોતે બીમાર છતા દેવવંદન કરાવ્યું. અને ગામમા શાંતિ કરવા નિમિત્તે મોટી શાંતિ સંભળાવી. ' સંતમહાત્માઓ પોતાના ભોગે પારકાનું દુ:ખ દુર કરે છે, ' આ નિયમને પોતે જાણે સાચો કરી બતાવતા ન હોય તેમ મહારાજશ્રીના ઝેરી તાવને લીધે થયેલા મૃત્યુબાદ તે ગામમા લગભગ બને મનુષ્યો તે તાવથી પીડાતા હતા, તેમાંથી એક પણ મનુષ્ય આ ઝેરી તાવના ભોગમા આવ્યો નહિ, ધીરે ધીરે બધાને સારૂ થઇ ગયુ અને આખા

ગામમાં શાંતિ વ્યાપી ગઇ. ગુરૂભક્તિ નિમિત્તે સંઘ તરફથી એક અષ્ટા-
હ્નિકા મહોત્સવ કરવામાં આવ્યો હતો. પં. લાભવિજયજી કેટલાક
દિવસ પછી આ તાવની બીમારીથી મુકત થયા, અને મહારાજશ્રીની
હાથ પોથી તપાસતાં તેઓશ્રીના હાથની લખેલી એક નોંધ પોથી
જોઇ. તેમાં તેમણે લખ્યું હતું કે, "મારી પાછળ પં. કેસરવિજયજીને
આચાર્ય પદવી ઉપર સ્થાપન કરવા. જેવીરીતે હું સંઘાડાની સંભાળ
રાખું છું, તેવી રીતે પં. કેસરવિજયજી રાખશે, તેવી મને ખાત્રી છે.
આ સમાચાર અમદાવાદ શેઠ મયાભાઇ પ્રેમાભાઇના ચિરંજીવી વિમ-
લભાઇ તથા શેઠ સારાભાઇ ડાહ્યાભાઇને ખબર આપવા." "પુસ્તકો
બાબતમાં વઢવાણકાંપમાં રહેલ પુસ્તક તેની ત્યાં લાયબ્રેરી કરવી શ્રીમુ-
ક્તિ વિજય ગણિના નામની, તથા વડોદરામાં રહેલ પુસ્તકો છ શિષ્યો
એ વહેંચી લેવું, અને તકરારનું કારણ થાય તો મારા નામની લાય-
બ્રેરી વડોદરા કરવી; તેમજ પાદરામાં જે બે કબાટ છે છાપાનાં પુસ્ત-
કોનાં, તે પં. લાભવિજયજી તથા પ્રેમવિજયજીને અર્પણ કરવામાં
આવે છે" આ પ્રમાણે નોંધ પોથીમાં લખેલ છે. આમાં તેઓની
દીર્ઘદૃષ્ટિ ખરેખર વખાણવા લાયક છે. મહારાજશ્રીના શિષ્યો
વિદ્વાન તથા સમર્થ હોવાથી તેમજ દરેક પાસે પુસ્તક પુરતું હોવાથી
તેઓશ્રીના પુસ્તક તરફ લક્ષ આપી તકરાર કરે તેમ હતુંજ નહિ,
છતાં તેઓશ્રીના ઠરાવને અનુસારે વઢવાણકાંપ મુકામે તેમના શિષ્ય
સમુદાયે એકઠા થઇ મહારાજશ્રીના તમામ પુસ્તકો તેઓશ્રીના નામ-
ની લાયબ્રેરી કરી તેમા રાખવા, એવો ઠરાવ કરેલો છે.

મહારાજશ્રીના કાળ ધર્મના સમાચાર ફેલ્યા હોય ફેલાતાં પં. લા-
ભવિજયજી તથા પં. કેસરવિજયજી ઉપર દીલગીરી ભર્યા સેંકડો તારો
અને હજારો કાગળો આવ્યા હતા અને દરેક ગામના ભાવિક શ્રાવકો-
એ હડતાલ પાડી પૂજા આંગી રચાવી ગરીબોને દાન પુણ્ય કરી પો-
તાની ગુરૂભક્તિ દર્શાવી હતી. મહારાજશ્રીની પાદુકા પધરાવવા કરે-
લ: નિર્ણય પ્રમાણે ગુંદીઆરેલ નામના રહીશ શેઠ પરસુ વાધજી ભ-
ગુજી ૧૭૦૦ રૂપીઆના ખર્ચે આરસપાદુકાની એક દેરી કાર્તિક મા-

સમાં તે નિર્ણિત કરેલી જગ્યા પર શેઠ જીવણ દેવજીના પ્રયાસથી બાં-ધવામાં આવી હતી, અને કાર્તિક વદ ૨ને દિવસે શેઠ ફુકિરચંદ રામ-જી ભાઇએ આચાર્ય મહારાજશ્રીના પગલાં પધરાવ્યા હતા. એવલા વાળા શેઠ ખુશચંદભાઇએ તે દેરી ઉપર ધ્વજાદંડ ચડાવ્યો હતો. દેરી ઉપર સોનાનું શિખર બારડોલી વાલા શા. ભાયચંદ ઝવેર રત્નાજીએ ચડાવ્યું. બીજી પરચુરણ રકમો મળી કુલ રૂ.૧૮૦૦) ની ઉપજ તે વખતે થઇ હતી.

આ અવસરે બારડોલીવાળા શેઠ પ્રેમચંદ લખાજી, શેઠ સમ-તાજીહકમાજી તથા શેઠ કેસુર ભુદરાજીના પ્રયાસથી બાજીપરાના શેઠ જીવણ ગુલાબચંદ તથા કાનજી દુર્લભ તરફથી અઠ્ઠાઇ મહોત્સવ તથા શાંતિ સ્નાત્ર કરવામાં આવ્યું હતું. અને સેઠ જવેરચંદ હીરાજી, શેઠ દેવચંદ ચતરાજી તથા શેઠ હકમાજી ભગવાનજી તરફથી સંઘો જ-મ્યા હતા. શાંતિસ્નાત્રના આગલે દિવસે જળયાત્રાનો મોટો વરઘોડો ચડાવવામાં આવ્યો હતો. વરઘોડામાં ચાંદીનો રથ, ઇંદ્રધ્વજ, બેંડવા-જા અને વિકટોરીયા ગાડીઓ સુરતથી લાવવામાં આવી હતી. આ વરઘોડો જ્યાં મહારાજશ્રીની દેરી બાંધવામાં આવી હતી, તે શેઠ જીવણજી દેવાજીની વાડીમાં લાવવામાં આવ્યો હતો, અને ત્યાં પૂજા ભણાવી શેઠ રામચંદ લાલચંદ ઠાકર કોજરાવાળાએ ઇંદ્રમાળ પહેરી હતી. દેરાસરમાં પણ રૂ. ૫૦૦૦)ના આશરેની ઊપજ થઈ હતી. આ ઓચ્છવ કરવામાં બારડોલીના સંઘે ઘણી સારી સેવા કરી હતી. આ તમામ ક્રિયા કરાવવામાં મુનિરાજશ્રી જયમુનિજીએ સારો ભાગ લીધો હતો. તેમજ કાર્તક વદ ૬ ના દિવસે પં. લાભવિજયજીએ જયમુનિજી તથા ખાંતિમુનિજીને ગણિપદવી પણ અર્પણ કરી હતી. આ અવસર ઉપર સાધુ સાધ્વીના ઠાણાં ૫૦ ને આશરે ત્યાં એકઠાં થયાં હતાં. આઠ દિવસનો મહોત્સવ પૂર્ણ થતા પરદેશથી આવેલા લોકો પોતપોતાને સ્થાને વિદાય થયા હતાં.

પ્રકરણ ૭ મું.

વિહાર તથા શિષ્ય પરિવાર.

શ્રીમાન્ આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયકમલ સૂરીશ્વરજીનો વિહાર દેશના ચારે ભાગમાં થયેલ છે. મારવાડમાં શીરોહી, આબુજી, બાગાલ, તખતગઢ, સાદરી અને પાલી સુધી મેવાડમાં ઉદેપુર, ધુલેવા કેસરીયાજી સુધી, માળવામાં રતલામ, ઉજ્જેન, ઇંદોર, મક્ષીજી, બડનગર, ધાર અને માંડવગઢ સુધી, દક્ષિણમાં બુરહાનપુર, મલકાપુર, આકોલા, અંતરિક્ષ, પાર્શ્વનાથ, જલગામ, ભુંસાવલ, ખંડવા, નાશક, યેવલા, પુના, માલેગામ, અહમદનગર, કલ્યાણી, ઠાણા, અને મુંબઇ સુધી ગુજરાતમા વીરમગામ મહેસાણા, ઉંઝા, પાલણપુર, અમદાવાદ વડોદરા, ભરૂચ, સુરત બારડોલી, નવસારી, બુહારી, પાટણ, રાધનપુર, શંખેશ્વર અને માંડલ સુધી, કાઠીયાવાડમાં વઢવાણકાંપ, લીંબડી, રાણપુર, બોટાદ, વીંછીયા, વળા, પાલીતાણા, શીહોર, ભાવનગર, ઘોઘા, તળાજા, દાઠા, મહુવા, દીવ, ઉનાવા, કુંડલા, અમરેલી, જેતપુર, ગિરનારજી, જુનાગઢ, માંગરોળ, વેરાવળ પ્રભાસપાટણ, પોરબંદર [illegible], જામનગર, ધ્રોળ, રાજકોટ, મોરબી, વાંકાનેર, થાન વગેરે અનેક સ્થળોમાં વિચરી તથા અનેક સ્થળે ધર્મનો ઉપદેશ આપી, અનેક મનુષ્યોને ધર્મના રસ્તામાં લીધી, કેટલેક સ્થળે પડેલા તડોને તોડી, [illegible] શાન્તિના ડંકાને આ પ્રમાણે અપૂર્વ લાભ તેઓશ્રીએ [illegible] સિવાય તેઓ બીજે સ્થળે [illegible] ચોમાસાં [illegible] તેઓશ્રીએ વિહાર કરેલું [illegible]

શિષ્ય પરિવાર.

[illegible] ‘ [illegible] ’ [illegible]

શાંત પ્રકૃતિ તથા ભદ્રિક સ્વભાવને લીધે શિષ્યાદિ પરિવારનો મોટો ભાગ પોતાની મેળે આવીને મળ્યો હતો, અને વળી તેમાં વિશેષ આનંદની વાત તો એ હતી કે તેમાંનો મોટો ભાગ નાની ઉમરનો અને સાક્ષર પણ હતો. મહારાજશ્રીને દશશિષ્ય અને ૨૦ પ્રશિષ્ય મળી ૩૦ શિષ્યાદિ વર્ગ હતો. મહારાજશ્રીનાં દશ શિષ્યોમાં નામ નીચે પ્રમાણે છે. મુનિશ્રી ભાવવિજયજી, મુનિશ્રી હેતવિજયજી, મુનિશ્રી કેસરવિજયજી, મુનિશ્રી રામવિજયજી, મુનિશ્રી વિનયવિજયજી, મુનિશ્રી દેવવિજયજી, મુનિશ્રી મોહનવિજયજી, મુનિશ્રી જ્ઞાનવિજયજી, મુનિશ્રી નયવિજયજી, અને મુનિશ્રી મોતીવિજયજી, આમાંથી ચાર શિષ્યો હેતવિજયજી, રામવિજયજી, જ્ઞાનવિજયજી અને નયવિજયજી મહારાજશ્રીની હયાતીમાંજ સ્વર્ગમાં ગયેલ છે. બાકીના છ શિષ્યમાંથી ચાર શિષ્યને તથા એક પ્રશિષ્યને પંન્યાસપદવી આપવામાં આવેલી છે. આ પાંચ પંન્યાસોમાં પંન્યાસ શ્રી કેસરવિજયજી તથા પંન્યાસ શ્રી દેવવિજયજી બન્ને સંસારી પક્ષના સગા ભાઈઓ છે. તેઓનું મૂળ વતન પાળીયાદ હતું અને પાછળથી તેઓ વઢવાણ કાંપમાં રહેતા હતા. તેઓના પિતાશ્રીનું નામ માધવજી નાગજીભાઈ અને માતુશ્રીનું નામ લક્ષ્મીબાઈ હતું. તેઓ જ્ઞાતે વિશાશ્રીમાળી હતા, અને બધા મળીને છ ભાઈઓ હતા. તેમના નામ, ખોડીદાસ, કેશવજી, હીરાચંદ, પ્રેમચંદ, મગનલાલ અને મગનલાલ હતાં. બીજા ભાઈ કેશવજીનો જન્મ સં. ૧૯૩૩ ના પોસ સુદ ૧૫ મે પાલીતાણામાં થયો હતો. માતપિતા સંવત ૧૯૪૯ ના અશાડ સુદ બીજ તથા પંચમને દિવસે માત્ર ત્રણ ત્રણ દિવસના આંતરે બન્ને સ્વર્ગમાં ગયા પછી ભાઈ કેશવજી થોડા દિવસ પાલીતાણા મોશાળપક્ષમાં રહ્યા અને ત્યાં આવતા સાધુઓનો વિશેષ સમાગમ થયો અને તેથી વૈરાગ્યવૃત્તિ જાગ્રત થઈ તેઓ પાલીતાણાથી વઢવાણકાંપ આવ્યા. ત્યાં મુળજી બહેચરદાસ નામના મહારાજશ્રીના પરમભક્ત શ્રાવકે ભાઈ કેશવજીને આચાર્ય મહારાજ શ્રી કમળવિજયજી પાસે વડોદરે મોકલી દીધા અને ૧૯૫૦ ના માગશર વદ ૧૦ મે મહારાજશ્રીએ પોતાના નામથી ભાઈ કેશવજીને દીક્ષા આપી, તેમનું નામ

મુનિ કેસરવિજયજી પાડયું. દીક્ષા સમયે તેમની વય માત્ર ૧૭ વર્ષની હતી.

દીક્ષાનો ઉત્સવ જોગીદાસની પોળવાળા શેઠ કેશવલાલ તરફથી કરવામાં આવ્યો હતો. વડોદરાંમાંજ માંડવીયા યોગોદ્વહન કરાવી ૧૯૫૦ ના માહ સુદ ૨ ના દિવસે વડી દીક્ષા આપવામાં આવી. મહારાજ શ્રી સાથે અનેક સ્થળે વિચરી વ્યાકરણ, કાવ્ય, કોષ, અલંકાર, ન્યાય તથા સિદ્ધાંત વગેરે શાસ્ત્રોમાં તે પ્રવીણ બન્યા. ગુરૂમહારાજે મુનિ કેસરવિજયજીને પરમ શાંત અને યોગ્ય જાણી ભગવતીજી સૂત્રના યોગોદ્વહન કરાવી સુરતમાં સં. ૧૯૬૩ ના કાર્તક વદ ૬ ને દિવસે ગણિ પદવી આપી, અને મુંબાઇમાં સંવત ૧૯૬૪ ના માગશર સુદ ૧૦ મે મોટા આડંબરથી પંન્યાસપદવી આપવામાં આવી.

ત્રીજા ભાઇ હીરાચંદનો જન્મ સંવત ૧૯૩૬ ના ફાગણ સુદી ૧૧ શે પાલીતાણામાં થયો હતો. મહારાજ શ્રી કેસરવિજયજી તથા વિજયધર્મ સૂરીશ્વર મહારાજશ્રીના પરિચયથી દીક્ષાની ભાવના જાગ્રત થઇ. ગૃહસ્થાશ્રમમાં કર્મગ્રંથાદિ પ્રકરણો તથા વ્યાકરણનો અભ્યાસ કરી સં. ૧૯૫૬ ના જેઠ વદ ૯ ને દિવસે પાટણમાં આચાર્ય મહારાજશ્રીના હાથે તેઓશ્રીના નામથી દીક્ષા લીધી અને તેમનું નામ મુનિ દેવવિજયજી પાડવામાં આવ્યું. વડી દીક્ષા ૧૯૫૭ ના પોષ વદ ૧૧ સે મહેસાણામાં આપવામાં આવી-મહેસાણામાં રહી કાવ્ય તથા વ્યાકરણનો વિશેષ અભ્યાસ કર્યો અને ન્યાયનો અભ્યાસ કરવા પાલીતાણામાં સં. ૧૯૬૨-૬૩-૬૪ ત્રણ વર્ષ સુધી રહ્યા. ત્યાં સ્યાદ્વાદમંજરી, અનેકાન્તજય પતાકા, રત્નાકર અવતારિકા, શાસ્ત્રવાર્તા સમુચ્ચય, ન્યાય લોક, [illegible], નયમતિલક, વગેરે જૈન ગ્રન્થો તથા જૈનેતર ગ્રન્થામાં મુક્તાવલિ, દીન કરી, પક્ષતા, વ્યાપ્તિવાદ પંચલક્ષણી વિગેરે ન્યાય ગ્રન્થોનો અભ્યાસ કર્યો વળી આગમ સમ્બન્ધિ રીતે તેમજ બીજે પણ અનેક સિદ્ધાંતોનો અભ્યાસ કર્યો. સં. ૧૯૭૨ ના ગુરુમહારાજ ભગવતીજી સૂત્રના યોગોદ્વહન કરાવી સંવત ૧૯૭૩ ના અષાડ સુદ ૧ [illegible] મુનિશ્રી દેવવિજયજીને ગણિ પદવી તથા પન્યાસ પદવી અર્પણ કરવામાં આવી.

પંન્યાસ મોહનવિજયજી મૂળ ગૃહસ્થાશ્રમમાં પાલીતાણાના રહીશ હતા. સં. ૧૯૫૭ ના માહ વદ ૧૦ મે મહેસાણામાં તેમને દીક્ષા આપવામાં આવી. તેમણે ગૃહસ્થાવાસમાં સંસ્કૃતનો સારો અભ્યાસ કર્યો હતો. દીક્ષા લઇ તેમણે કાવ્ય, ન્યાય, સિદ્ધાંતોનો સારો અભ્યાસ કર્યો. ૧૯૫૭ ના અસાડમાસમાં તેમને વડી દીક્ષા આપવામાં આવી. તેમણે સં. ૧૯૭૩ ના મહા સુદી ૬ ને દિવસે ગણિપદવી તથા પન્યાસ પદવી આપવામાં આવી.

પંન્યાસ મોતીવિજયજી ગૃહસ્થાશ્રમમાં પાલીતાણાના રહીશ હતા. તેમને સં. ૧૯૬૧ ના પોસ વદ ૧૦ મે દીક્ષા આપવામાં આવી. અને તેમની વડી દીક્ષા જેઠ સુદી ૧૦ મે ગામ ઉંઝામાં થઇ. તેમણે પંન્યાસપદવી પં. દાનવિજય પાસે લીધી.

મુનિભાવવિજયજી મહારાજશ્રીના મુખ્ય શિષ્ય છે, તેઓ ગામસોજીત્રાના વીશા હુમડ જ્ઞાતિના છે. તેમનો જન્મ સ. ૧૯૧૯ માં થયો; અને સં. ૧૯૪૨ ના વૈશાખ વદ ૭ મે લીંબડીમાં તેમને દીક્ષા આપવામાં આવી. અને વડી દીક્ષા સં ૧૯૪૪ ના માહ સુદ ૫ મે શ્રીમદ્ મુક્તિવિજયજી ગણિના હાથે સિદ્ધગિરિમાં આપવામાં આવી. અભ્યાસ સામાન્ય છે, પણ ક્રિયાકાંડમાં તથા સાધુઓના ઉપકરણો સુધારવામાં પ્રવીણ છે.

મુનિવિનયવિજયજી—તેઓ જામનગરના રહીશ, અને જ્ઞાતે વિશા શ્રીમાળી હતા. તેમણે સં. ૧૯૫૫ મા જામનગરમાં દીક્ષા ગ્રહણ કરી સં ૧૯૫૭ના પોસ વદ ૧૧ શે વડી દીક્ષા મહેસાણામા આપવામા આવી. ભણવામા સામાન્ય છતા વૈરાગી, ક્રિયાપાત્ર, અને આત્મકલ્યાણમા સાવધાન રહેનાર છે

ઉપર મુજબ મહારાજશ્રીના શિષ્યવર્ગનુ ટુંકુ વર્ણન છે. હવે પ્રશિષ્યવર્ગનો કાઇક ખ્યાલ આપવામા આવે છે પન્યાસજી મહારાજશ્રી કેસરવિજયજી ગણિના પાચ શિષ્ય છે તેમના નામ ૫ લાભવિજયજી, મુનિ દર્શનવિજયજી, મુનિ ન્યાયવિજયજી, મુનિ હેતવિજયજી, મુનિ વીરવિજયજી છે તેમા ૫ લાભ વિજયજી મૂળ

લીંબડીના રહીશ છે. સં. ૧૯૫૪ ના વૈશાખ સુદ ૩ ને દિવસે તેમણે જુનાગઢમાં દીક્ષા ગ્રહણ કરી; અને તેજ વર્ષના અસાડ સુદ ૧૧ ચે ધોરાજીમાં વડી દીક્ષા આપવામાં આવી. ભણવામાં સામાન્ય છતાં વૈયાવચ્ચનો તેમનામાં અપૂર્વ ગુણ છે, મહારાજશ્રીની ભક્તિ છેક અંત સુધી બજાવી સેવાનું મોટું પુણ્ય તેમણે ઉપાર્જન કર્યું છે. મહારાજશ્રીના શિષ્યો ન સાચવે તેવી તેમણે તેમની તબીયત સાચવી છે, વળી સમુદાયની સારવાર કરવામાં પણ બાહોશ છે. તેમને પ્રેમવિજયજી કરીને એક શિષ્ય છે, તેણે પણ મહારાજશ્રીની ભક્તિ પૂર્ણ રીતે કરી છે. પં. શ્રી દેવવિજયજીને મુનિ કરૂણાવિજયજી તથા મુનિ તરૂણવિજયજી નામના બે શિષ્યો છે. પં. શ્રી મોહનવિજયજીને મુનિ પદ્મવિજયજી; મુનિ પ્રતાપવિજયજી, મુનિ હરખવિજયજી અને મુનિ પ્રીતિવિજયજી નામના ચાર શિષ્યો છે, તથા ઉદય વિજયજી તથા રત્નવિજયજી નામના બે પ્રશિષ્ય છે, પં. શ્રી મોતિવિજયજીને સુમતિવિજય તથા તીર્થવિજય નામના બે શિષ્યો છે. મુનિ શ્રી વિનયવિજયજીને ચારિત્રવિજય અને મિત્રવિજય નામના બે શિષ્ય હતા. તેમાંથી ચારિત્રવિજય મહારાજશ્રી સાથે ઇન્ફલુએન્ઝામાં કાળ ધર્મ પામેલ છે. ચારિત્રવિજયજીને મુનિ દર્શનવિજય, જ્ઞાનવિજય, તથા ન્યાયવિજય નામના ત્રણ શિષ્યો છે. આ મુજબ આચાર્ય મહારાજશ્રીનો શિષ્ય–પ્રશિષ્ય પરિવાર ૨૫ સાધુનો વિદ્યમાન છે.

શિષ્યણી વર્ગમા મુખ્ય ત્રણ સમુદાય છે. એક વિવેકશ્રીજીનો બીજો જડાવશ્રીજીનો અને ત્રીજો ગુણશ્રીજીનો છે. પ્રવર્તીનીસાધ્વી વિવેકશ્રીજીને મુખ્ય ત્રણ શિષ્યાઓ ગુલાબશ્રીજી પુણ્યશ્રીજી તથા હીરશ્રીજી નામની છે. વિવેકશ્રીજી કાળધર્મ પામ્યા પછી ગુલાબશ્રીજી પ્રવર્તની સાધ્વી થયા તે મૂળ ડભોઇના રહીશ, અને નાની વયમાં તીવ્ર વૈરાગ્ય થવાથી સ. ૧૯૩૬ મા શ્રીમાન મુક્તિવિજયજી ગણિ પાસે લીંબડી ગામમા દીક્ષા લીધી અને સં. ૧૯૩૭ ના માહા સુદ ૫ મે અમદાવાદમા તેઓશ્રીએ તેમને વડી દીક્ષા આપી. ગુલાબશ્રીજીને ૧૩ શિષ્યાઓ છે. તેમના નામ લાભશ્રીજી, બેનકોરશ્રીજી, આણંદશ્રીજી, ગંગાશ્રીજી, ફતેશ્રીજી, હુકમશ્રીજી, જ્ઞાનશ્રીજી, શણગારશ્રીજી, વસંત

સ્રીજી, સરસ્વતીશ્રીજી, હીરાશ્રીજી, અને જંબુશ્રીજી આમાં નવ સા-
ધ્વીઓ વિદ્યમાન છે, અને ગંગાશ્રીજી, ફતેશ્રીજી, હુકમશ્રીજી તથા
જ્ઞાનશ્રીજી આ ચાર સાધ્વીઓ કાળધર્મ પામી છે. લાભશ્રીને દયાશ્રી
વગેરે અને દયાશ્રીજીને ઉત્તમશ્રીજી, મંગળશ્રીજી વગેરે લગભગ ૨૦
સાધ્વીનો પરિવાર છે. એમકોરશ્રીજીને પ્રમોદશ્રીજી, અશોકશ્રીજી
વગેરે ૪ શિષ્યાઓ છે. આણંદશ્રીજીને કમળશ્રીજી, દર્શનશ્રીજી, કસ્તુ-
રશ્રીજી તથા અમૃતશ્રીએ ચાર શિષ્યાઓ છે. કમળશ્રીજીને મુક્તિશ્રીજી,
કંચનશ્રીજી, અમુલકશ્રીજી નામની શિષ્યાઓ છે, અને દર્શનશ્રીજીને
ચારિત્રશ્રીજી, ધનશ્રીજી, હુર્ષશ્રીજી નામની શિષ્યાઓ છે. કસ્તુર-
શ્રીજીને કમળશ્રીજી, પ્રતાપશ્રીજી, પ્રભાશ્રીજી, મોહનશ્રીજી વગેરે
કુલ ૧૫ શિષ્યાઓ છે. ગંગાશ્રીજીને જંબુશ્રીજી, અનોપશ્રીજી, શાંતિ-
શ્રીજી વગેરે ૮ શિષ્યાઓ છે. ફતેશ્રીજીને લાવણ્યશ્રીજી, રતનશ્રીજી,
વગેરે ૧૦ શિષ્યાઓ છે. હેમશ્રીજી, કલ્યાણશ્રી~ શાંતિશ્રીજી વગેરે ૫
છે હુકમશ્રીજીને કંકુશ્રીજી, ખાંતિશ્રીજી વગેરે ૫ શિષ્યાઓ છે. જ્ઞાન-
શ્રીજીને કેસરશ્રીજી સુમતિશ્રીજી, કેવળશ્રીજી, સુભદ્રાશ્રીજી, જયંતી-
શ્રીજી વગેરે ૧૨ શિષ્યા પ્રશિષ્યાઓ છે પ્રસન્નશ્રીજીને હરખ-
શ્રીજી વગેરે બે શિષ્યાઓ છે. શણગારશ્રીજીને એક શિષ્યા છે.
પુન્યશ્રીજીને સોભાગ્યશ્રીજી, ઉમેદશ્રીજી, નિધાનશ્રીજી નામની શિષ્યા
ઓ છે, ઉમેદશ્રીજીને જતનશ્રીજી, અને જતનશ્રીજીને તારાશ્રીજી,
ખીમાશ્રીજી, વલ્લભશ્રીજી વગેરે ૧૨ શિષ્યાઓ છે. હીરશ્રીજીને હરખ-
શ્રીજી નામની શિષ્યા છે અને હરખશ્રીજીને કમળશ્રીજી, કેસરશ્રીજી
મણિશ્રીજી વગેરે ૪ શિષ્યાઓ છે. જડાવશ્રીજીને દેવશ્રીજી તથા પ્રેમ-
શ્રીજી નામની બે શિષ્યાઓ છે દેવશ્રીજી પેથેરાના રહીશ છે, તેમણે
સ ૧૯૨૮મા. દીક્ષા લીધી હતી. તેમને લાભશ્રીજી પદમશ્રીજી—અને
ચંદનશ્રીજી નામની ત્રણ શિષ્યાઓ છે સ.મશ્રીજીની શિષ્યા મણિ-
શ્રીજી છે. અને માણેકશ્રીજીને મ . . . જી ચ . શ્રીજી અને કંચનશ્રીજી
નામની ત્રણ શિષ્યાઓ . . . શ્રીજીને . . . . . . શ્રી . , અ
નોપશ્રીજી નામની શિષ્યાઓ છે અને . . . શ્રીજીને સોભાગ્યશ્રીજી
એક શિષ્યા છે અને સોભાગ્યશ્રીજીને ચ . શ્રીજી નામના શિષ્યા છે

અનોપશ્રીને કલ્યાણશ્રીજી શિષ્યા છે. આ મુજબ દેવશ્રીજીને ૧૫ શિષ્યાઓ છે. પ્રેમશ્રીજી વડોદરાના રહીશ હતા, અને સં. ૧૯૨૮ માં દીક્ષા લીધી; તેમને કંકુશ્રીજી, આણંદશ્રીજી અને હેમશ્રીજી નામની ત્રણ શિષ્યાઓ છે, કંકુશ્રીજીને દેવશ્રીજી, કપુરશ્રીજી, હારશ્રી - વગેરે શિષ્યાઓ છે. ગુણશ્રીજી જામનગરના રહીશ હતા; તેમને દેવશ્રીજી, માણેકશ્રીજી, હેતશ્રીજી નામની ત્રણ શિષ્યાઓ છે. દેવશ્રીજીને પ્રધાનશ્રીજી, ચંદનશ્રીજી, મુક્તિશ્રીજી શિષ્યાઓ છે. ચંદનશ્રીજીને મણીશ્રીજી ને સૌભાગ્યશ્રીજી શિષ્યા છે. માણેક-શ્રીને ચંદનશ્રી નામની એક શિષ્યા છે. હેતશ્રીજીને હરકોરશ્રીજી, ઉત્તમશ્રીજી, જશશ્રીજી, હરખશ્રીજી વગેરે ચાર શિષ્યાઓ છે. આ પ્રમાણે આચાર્ય મહારાજશ્રીનો શિષ્ય શિષ્યણી પરિવાર ૧૫૦ થી ૧૭૫ સુધીનો છે.

પ્રકરણ ૮ મું.

જીવન પરિચય.

શ્રીમદ્ આચાર્ય શ્રી વિજયકમળ સૂરીશ્વરજીની પ્રકૃતિ ઘણી શાંત હતી. તેમનું જીવન તદ્દન શાંતિપ્રધાન હતું અને તેમણે ક્લેશને ઉદીરણા કરી વધાર્યો હોય, એવો એક પણ દાખલો તેમના જીવન-માંથી મળી શકતો નથી. તેઓ સદા ક્લેશ કંકાસથી દૂર જ રહેતા હતા. કદાચ એવો ક્લેશનો પ્રસંગ ઉપસ્થિત થાય, તો તેઓ નમીને માર્ગ કરી દેતા હતા. પોતે એટલા બધા ભોળા અને ભદ્રિક હતા કે એક વિચારને તેઓ ઘણીવાર જાળવી રહેતા ન હતા; અને આથી ઘણીવાર તેઓ શિષ્યોના કહેવા પ્રમાણે ચાલતા હતા. તેઓ-શ્રીને શત્રુંજયમાં [illegible] સમાધાન કરાવી શાંતિ ફેલાવી છે. તેઓ પોતાની નોંધ પોથીમાં એક સ્થળે જણાવે છે કે "તમામ [illegible] કોઈ [illegible] આજ દિન સુધી હું [illegible] નથી, તેમ રૌદ્ર ધ્યાનના પરિણામ ક્યારે થવા નથી. ક્રોધ જ

તીવ્ર અનંતાનુબંધી પ્રાયે કરી કરવામાં આવ્યો નથી. માન, માયા અને લોભ અનંતાનુબંધી પ્રાયે કરીને કરેલ નથી. પ્રશસ્ત રાગ, પ્રશંસા, દ્વેષ ઘણીવાર કર્યો હશે." આ વાક્યો ઉપર તેમના જીવન સંબંધી તેમનો કેવો ખ્યાલ હતો, તે આપણાથી સમજી શકાય છે. તેઓશ્રી જુના જમાનાના ક્રિયા કાંડમાં ચુસ્ત હતા. તેમજ પૂજા, સ્વામિવચ્છલ, વરઘોડા અને અઠ્ઠાઇ મહોત્સવ વગેરેના વિશેષ હીમાયતી હતા. પૂજા એ પ્રભુ ભક્તિનું અંગ છે, અને તેને લઇ તે બાબતનો વિશેષ ઉપદેશ તેઓશ્રી આપતા હતા. આ સાથે તેમનાં પરોપકાર સંબંધી કર્તવ્યો, તેમનું શાંતિમય જીવન, સતત વિહાર, અને જીવદયા તરફની તેમની લાગણી ખરેખર પ્રશંસાને પાત્ર હતી. દુઃખી શ્રાવક શ્રાવિકાઓને મદદ અપાવવામાં તેઓશ્રી ઘણો સારો ઉત્સાહ દર્શાવતાં હતા. તેઓશ્રીનું ચારિત્ર અતિ નિર્મળ હતું, અને લોકોનો અભિપ્રાય પણ તેમના માટે ઘણોજ ઉંચા હતા. પોતાના સમુદાયના સાધુ સાધ્વીના સુધારા માટે વડોદરા ખાતે એક સંમેલન થયું હતું તે સમયે તેમને પ્રમુખ પદ આપવામાં આવ્યું હતું. તે સંમેલનમાં સમયને અનુકુળ ઠરાવો પસાર કરવામાં આવ્યા હતા, જેમાંના મુખ્ય ઠરાવો નીચે પ્રમાણે છે.-

(૧) દરેક સાધુ સાધ્વીએ પોતાના ગુરૂની નિશ્રાયે રહેવું, સ્વચ્છંદે એકલા વિચરવું નહિ.

(૨) નવકલ્પી વિહાર કરવો છુટાકાલમાં એક સ્થળે રહેવું નહિ, પણ જુદા જુદા પ્રદેશોમાં વિચરવુ.

(૩) ઉપદેશ પદ્ધતિ બદલાવવી હાલમા નવાં દેરાસર બંધાવવામાં તેમજ સ્વામીવત્સલમા પૈસા ખરચાવવાને બદલે જીર્ણોદ્ધાર, પુસ્તકોદ્ધાર અને શ્રાવકોદ્ધાર કરવા બનતો ઉપદેશ આપવા પ્રયત્ન કરવો.

(૪) સાધુ સાધ્વીએ આપસ આપસમા સંપની વૃદ્ધિ કરવી.

(૫) યોગ્યતા તપાસી લાયકને દીક્ષા આપવી.

(૬) ગુરૂથી વિના પ્રયોજને જુદા થયેલા શિષ્યને તેના ગુરૂની રજા સિવાય ભેગો રાખવો નહિ

આ પ્રમાણે તેઓના પ્રમુખપણા નીચે સાધુ સાધ્વી તથા સંઘના હિતાર્થે નિયમો ઘડવામાં આવ્યા હતા, પણ તેને પાળનારા ઘણા ઓછા નીકળી આવ્યા હતા એ ખેદની વાત છે. આ નિયમો જો બરોબર-પાળવામાં આવ્યા હોત તો સંઘનો ઉદય થતાં વાર લાગત નહિ.

તેઓશ્રીને ઉપદેશ દેવા સંબંધમાં જરાપણ કંટાળો લાગતો ન હતો. ગમે તેવો વિહાર કરીને-થાકીને ગામમાં ગયા હોય, પણ ત્યાં જો પાંચ દશ સાંભળનાર મળી આવે તો કમર છોડીને પહેલું કામ તેમને ઉપદેશ આપવાનું તે કરતા હતા.

તેઓશ્રી ગામડાઓમાં ખાસ કરીને પ્રભુભક્તિ, પૂજા, સ્વામીવત્સલ, દાન, તપ, શીયળ, સાતવ્યસનનિષેધ, બારવ્રતો, જીવદયા, પરોપકાર વગેરે વિષયો ઉપર ઉપદેશ આપતા હતા. શહેરોમાં મુખ્યત્વે કરીને ભગવતીજી સૂત્ર, પન્નવણા સૂત્ર, ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર, જ્ઞાતા સૂત્ર, ધર્મરત્ન, ધર્મરત્ન કરંડક, આત્મ પ્રબોધ, શત્રુંજ્ય મહાત્મ્ય, ઉત્તમકુમાર ચરિત્ર, મહીપાળ ચરિત્ર, મલયાસુંદરી ચરિત્ર, પાંડવ ચરિત્ર આદિ ગ્રન્થો વાંચતા હતા. તેઓશ્રીનો વિદ્યાભ્યાસ પ્રત્યે છેવટ સુધી એટલો બધો પ્રેમ હતો કે જો પોતાના કરતાં કોઇ વિશેષ જાણકાર આવે અને તે નવીન સૂત્ર કે ગ્રંન્થ વંચાવનાર હોય તો તે સૂત્ર કે ગ્રન્થ વાંચવાને જરાપણ ચૂકતા નહિ. પોતાના શિષ્યો પાસે પણ વાંચવા માટે તેમને જરાપણ સંકોચ કે શરમ આવતી નહિ. જ્ઞાન ગમે ત્યાંથી પ્રાપ્ત કરવું એજ તેમનો મુખ્ય સિદ્ધાંત હતો. તેજ રીતે કોઇ વાંચનાર મળે તો તેને કોઇપણ ગ્રન્થ વંચાવતા અચકાતા પણ નહિ. તેમનો સમય જ્ઞાન ભણવા ભણાવવામા કે ધાર્મિક ક્રિયા કરવા કરાવવામા પસાર થતો હતો. ઉપધાન અને યોગોદ્વહનની ધાર્મિક ક્રિયા કરાવવામાં તેમને વિશેષ આનંદ પડતો હતો. કોઇપણ સમુદાયનો સાધુ યોગવહન કરાવવાનુ તેમને કહેતા ત્યા સુધી તેઓશ્રીને અનુકૂળતા હોય ત્યા સુધી કોઇને ના પાડતા નહિ. યોગોદ્વહન કે વડી દીક્ષા દેવાની બાબતમા તેમણે કોઇને પણ પોતાના કે પારકા ગણ્યા નથી. તપશ્ચર્યા તરફ મહારાજશ્રીની મૂળથી એટલી

બધી પ્રીતિ હતી કે પાંચ તીથિના ઉપવાસ તો તેમણે છેવટ સુધી છોડ્યા ન હતા. પર્યુષણમાં છઠ્ઠ, અઠ્ઠમ, અને કોઇ વખત અઠ્ઠાઇ પણ કરતા હતા તેમ બીજાઓને પણ તપશ્ચર્યા કરવા પ્રેરણા કરતા હતા. ધર્માદા ખાતાંની ટીપ ભરાવવામાં માન અપમાનનો લેશ પણ ભય રાખ્યા વિના શ્રાવકોને કહી ઝાઝી કે થોડી મદદ કરાવ્યા વિના ભાગ્યેજ રહેતા હતા. આ બાબતમાં તેઓ છેવટે બીજા પર ભલામણના પત્રો લખી આપીને પણ પોતાની ફરજ બજાવતા હતા. તેમની શરીર સંપત્તિ ઘણીજ સારી હતી. તેમની જીંદગીમાં તેમણે ભારે મંદવાડ ભોગવ્યો હોય, એવો એક પણ પ્રસંગ આવ્યો નથી. પુસ્તક સંગ્રહ તરફ તેમની સારી પ્રીતિ હતી. પોતે વાંચી શકે તેવાં હોય કે ન વાંચી શકે તેવાં હોય તો પણ "કોઇને ઉપયોગમાં આવશે," એમ કહી સંગ્રહ કરતા હતા. કોઇને જરૂર જણાતાં તે વાંચવા કે રાખવા આપવાને જરા પણ અચકાતા નહિ. તેમની પાસે પુસ્તકોનો ઘણો સારો જથ્થો હતો, અને તેની યોગ્ય વ્યવસ્થા પોતાના હાથેજ તેઓશ્રીએ કરી દીધી છે, તે આપણે સ્વર્ગગમન પ્રકરણમાં કહી ગયા છીએ. આવડો મોટો સાધુ સાધ્વીનો પરિવાર હોવા છતાં તેઓશ્રીની શાંતતા, સહનશીલતા, અનુપમ ચરિત્રતા, નિરભિમાનતા, સરલ હૃદયતા વગેરે ગુણો ભાગ્યેજ એક વ્યક્તિમાં એકઠા થયેલા જોવામાં આવે છે. તેઓશ્રી પોતાની પાછળ યોગ્ય, સમુદાયનો નિર્વાહ કરનાર ગાદીવારસ તરીકે પંન્યાસજી મહારાજશ્રી કેસરવિજયજી ગણિને પોતાના હાથેજ નિમણુક કરી ગયા છે, અને તે માટે તેમનો સર્વ સાધુ સાધ્વી સમુદાય આચાર્યશ્રીનો ઋણી થયો છે, અને પન્યાસજી મહારાજશ્રી પણ આચાર્યશ્રીના પગલે ચાલી સર્વ સમુદાયને યોગ્ય સારણા વારણા કરી આચાર્યશ્રીનો વિરહ જણાવા નહિ દે, એજ અંતિમ પ્રાર્થના છે.

આચાર્ય મહારાજશ્રી વિજયકમળસૂરીશ્વરજીના ચરિત્રના મુખ્ય બનાવોની ટુંક નોંધ.

જન્મ પાલીતાણામાં. સંવત ૧૯૧૩ના ચૈત્ર સુદ ૨.

દીક્ષા. અમદાવાદમાં સંવત ૧૯૩૬ના વૈશાખ વદી ૮

વડી દીક્ષા. અમદાવાદમાં સંવત ૧૯૩૭ના કાર્તક વદ ૧૨

ગણિપદવી તથા પંન્યાસપદવી લીંબડીમાં સંવત ૧૯૪૭ના જેઠ સુદ ૧૩

આચાર્યપદવી અમદાવાદમાં સંવત ૧૯૭૩ના મહાશુદ ૬ ને રવિવારે.

સ્વર્ગગમન બારડોલીમાં ૧૯૭૪ના આસો સુદી ૧૦.

ચાતુર્માસની નોંધ.

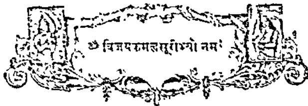
પાંચ ચાર્તુમાસ અમદાવાદમાં. છ પાલીતાણામાં. પાંચ સુરતમાં ત્રણ વડોદરામાં, બે પાટણ શહેરમાં, બે કપડવંજમાં, એક પેથાપુર, એક મહેસાણા, એક ચાણસમામાં, એક ઉંઝા, બે લીંબડી, એક વઢવાણ-કાંપ, એક પાદરા, એક મુંબઈ, એક પુના, એક એવલા, એક બુરાન-પુર, એક ડભોઇ, એક વીજાપુર, એક ખેડા, આ પ્રમાણે જુદાં જુદાં સ્થળે ચાતુર્માસ કરી છેવટનું ચાતુર્માસ બારડોલીમાં કર્યું હતું. આસો સુદી વિજ્યાદશમીને દિવસે સાંજના પાણી ચૂકાવી પ્રતિક્-મણમાં પ્રભુ સ્તુતિનું સ્મરણ કરતાં તેમનો અમર આત્મા આ ક્ષણ વિનશ્વર દેહનો ત્યાગ કરી સ્વર્ગીય સુખનો અનુભવ કરવા ચાલ્યો ગયો. તેઓશ્રીના આત્માને પરમ શાંતિ મળો. શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ:

श्रीमद् विजयकमलसूरीश्वर शिष्य पंन्यासश्री देवविजय-गणि विरचितं जीवन परिचयनामाष्टमं प्रकरणं समाप्तं च तत्समाप्तौ । शुभंभूयात् ।

પંન્યાસજી મહારાજ શ્રી દેવવિજયજી.

॥ श्री देवभक्तिमाला प्रकरण. ॥

वीरं वीरजिनं नत्वा, गुरुं भक्त्या सरस्वतीं ।
देवार्चाविषयं किंचित्, लिख्यते स्मृतिहेतवे ॥ १ ॥

અર્થ:—રાગદ્વેષરૂપ મહા સુભટને જીતનાર એવા વીરજિનેશ્વર પ્રભુને નમસ્કાર કરી તથા ભક્તિપૂર્વક શ્રીમાન્ આચાર્ય મહારાજ **શ્રી કમલવિજયજી** ગુરૂમહારાજને તથા **સરસ્વતી** દેવીને નમસ્કાર કરી દેવભક્તિનો વિષય છે જેમાં એવા આ ગ્રંથને કિંચિત્ માત્ર સ્વપરની સ્મૃતિ-ઉપગારની ખાતર હું લખું છું.

पूजानुं फल.

पूजया पूर्यते सर्वं, पूज्यो भवति पूजया ।
ऋद्धिवृद्धिकरी पूजा, पूजा सर्वार्थसाधनी ॥ २ ॥

અર્થ:—સંસારમાં સર્વ મનુષ્યો સુખી થવાને ઇચ્છે છે. પણ તે સુખ પ્રાપ્ત થવાના ખાસ કારણો તરફ લક્ષ નહીં આપવાથી સુખ મળી શકતું નથી, માટે શાસ્ત્રકાર મહારાજ સુખી થવાનો ઉપાય બતાવતા જણાવે છે કે-પરમાત્માની [illegible] શુદ્ધ અંતઃકરણથી જે

મનુષ્યો કરે છે તેને સર્વ વસ્તુની પ્રાપ્તિ થાય છે. તેમજ પરમાત્માની પૂજાના પ્રતાપે તે માણસ પૂજનીક બને છે. તેમજ દ્રવ્ય, ઋદ્ધિ, ધન ધાન્યાદિ અને ભાવઋદ્ધિ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રરૂપ તેની પણ પ્રભુપૂજા વૃદ્ધિ કરે છે. ટુંકામાં પૂજા સર્વ મનોવંચ્છિત ફલને આપે છે. તેથી આત્મહિતના ઇચ્છકોએ અવશ્ય પ્રભુની પૂજા કરવી.

पूजानुं उत्कृष्ट फल.

जिणपूअणंतिसंझं, कुणमाणो सोहइ सम्मत्तं ।
तित्थयर नाम गुत्तं, पावइ सेणीय नरिंदुव्व ॥ ३ ॥

અર્થઃ—પ્રભુની ત્રિકાલ પૂજા કરનાર માણસ પોતાના સમ્યક્ત્વ ગુણને શુદ્ધ કરે છે તેમજ શ્રેણિક રાજાની માફક તીર્થંકર નામ ગોત્રને બાંધે છે. જેવી રીતે શ્રેણિકરાજાને પ્રભુ પ્રત્યે લાગણી હતી-પ્રેમ હતો તેવો પ્રેમ વર્તમાન કાળમાં પ્રભુની પૂજામાં જો ઉત્પન્ન થાય તો આજે પણ તેજ ફલ મળવું જરાપણ અશક્ય નથી. સાક્ષાત્ પ્રભુજ બીરાજમાન છે. અને સાક્ષાત્ પ્રભુનીજ પૂજા કરૂં છું, આમ અભેદ લાગણીથી પ્રભુ પૂજા થવી જોઇએ. ચિત્તવૃત્તિ પણ તન્મય થવી જોઇએ, મનની અંદર કોઇ પણ બાહ્ય વસ્તુ સંબંધી વિચાર પણ ન આવવો જોઇએ-આ પ્રમાણે પ્રભુ પૂજા કરવાથી આજે પણ તે ફળ મળી શકે છે.

ત્રિકાળ પૂજા જે જે વસ્તુથી થાય છે તે બતાવે છે—

प्रातः प्रपूजयेत् वासैर्मध्यान्हे कुसुमैर्जिनं ।
संध्यायां धूपदीपाभ्यां देवं प्रपूजयेत् ॥ ४ ॥

અર્થઃ—ભગવાનના પહેલામાં શુદ્ધ વસ્ત્ર પહેરી પ્રથમ પ્રભુના દર્શન કરી વાનક્ષેપથી પ્રભુપૂજા કરવી. પછી બીજા પહોરે પ્રભુની અષ્ટપ્રકારી પૂજા ઉત્તમ કેશરચંદન પુષ્પાદિથી કરવી. અને સાંજના ધૂપ તથા દીપકથી પૂજા કરવી એટલે પ્રભુની આરતી તથા મંગળ

દીપકથી પૂજા કરવી. આ મુજબ પ્રભુની પુજા કરનાર માણસ નાગકેતુની માફક તેજ ભવમાં મોક્ષ મેળવે છે. કેટલાક શ્રેણિકરાજાની માફક ત્રીજે ભવે મોક્ષ મેળવે છે. અને કેટલાક ભારે કર્મી જીવો હોય તે સાત કે આઠ ભવમ. મોક્ષ મેળવે છે. આમ સમજી વિધિ પૂર્વક શુદ્ધ લાગણીથી પ્રભુ પૂજા કરવા પ્રયત્ન કરવો.

પૂજાના ભેદો.

पुष्पाद्यर्चां तदाज्ञा च, तद्द्रव्यपरिरक्षणं.
उन्मवस्तीर्थयात्रा च, भक्तिः पंचविधा जिने (२)

અર્થ: જળ, કેશર, પુષ્પ, ધુપ દીપ, અક્ષત, ફળ, નૈવેદ્ય, આ પ્રમાણે આઠ પ્રકારે પૂજા કરવાથી પ્રથમ ભક્તિ કરી કહેવાય છે. દરેક પૂજા કરતી વખતે જુદી જુદી ભાવના ભાવવાની છે, જળ પૂજા કરતી વખતે મનમાં એમ ભાવના ભાવવી કે આ જળ મળને દુર કરી પવિત્ર બનાવે છે. પ્રભુ આપ તો પવિત્ર છો આપને આ સ્નાનથી કાંઈ પણ ફાયદો નથી પણ હું આ સ્નાન કરી આપની પાસે યાચના કરૂ છુ કે આ જળ શીતળ હોવાથી બાહ્ય તાપને દુર કરે છે. [illegible] શાંત કરે છે, મળને પણ દુર કરે છે, તે મુજબ હે પ્રભુ! તમે પણ મારા અન્તરના કામાદિ તાપને શાંત કરો, કર્મ રૂપ મળને [illegible]. બાહ્ય પદાર્થ વિષયક તૃષ્ણાને શાંત કરો [illegible] ચંદન કરવું ચંદન પુષ્પ ધુપાદિ પૂજા કરતી વખતે મનમાં ભાવના ભાવવી કે જેમ આ પદાર્થો મલીન વસ્તુને દુર [illegible] તેમ હે પ્રભુ! [illegible] પદાર્થો મારી [illegible] આપે દુર કરી અને [illegible] ચિંતન કરવું. [illegible] પ્રભુ [illegible] મુજબ [illegible] ભાવના ભાવવી કે હું [illegible]

પ્રભુ! આ આહારાદિક વસ્તુને દરરોજ ખાતા છતાં પણ કોઈ દિવસે ક્ષુધાની શાંતિ ન થઈ. એટલા માટે હવે મને અણાહારી પદ આપો કે જેથી આ તમામ ઉપાધિ મટી જાય. આ મુજબ ભાવના ભાવવી. ફલ પૂજાથી ભાવના ભાવવી કે હે પ્રભુ ! આ દ્રવ્ય ફલ આપની સન્મુખ ધરી હું ભાવ ફલ રૂપ પરમપદની યાચના કરૂં છું તે કૃપા કરી મને આપો. આ મુજબ દરેક પૂજા કરતાં હૃદયની અંદર ભાવના ભાવવી. અક્ષત પૂજામા ચોખાથી સ્વસ્તિક કરી ત્રણ ઢગલી તથા ઉપર સિદ્ધશિલા જેવો આકાર કરવામા આવે છે. આની અંદર પણ ભાવના એવી ભાવવી કે હે પ્રભુ! આ સાથીઆના ચાર પાંખડાં વાંકાં છે. તેની માફક ચાર ગતિ એ પણ વાંકી છે. આધિ, વ્યાધિ, જન્મ, જરા, મરણાદિક દુઃખથી ભરપૂર છે. માટે હે પ્રભુ ! આ ચાર ગતિ ને ચુર્ણ કરી આ ત્રણ ઢગલી રૂપ જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રરૂપ ત્રણ રત્ન મને આપો, તેમજ આ સિદ્ધશિલારૂપ ઉત્તમ સ્થાનપર મને નિવાસ આપો. પછી તેની ઉપર શ્રીફલાદિક ફલ મૂકી ભાવના ભાવવી કે હે પ્રભુ! આજ ફલ મને આપો એટલે સિદ્ધ શિલા ઉપર વાસ કરાવી મોક્ષરૂપ ઉત્તમ ફલ મને આપો. આ લોક સંબંધી બીજા કોઈપણ ફલની મને ઇચ્છા નથી. આ મુજબ ભાવના ભાવી પછી ભાવપૂજારૂપ પ્રભુની [illegible] સ્તવનાદિક બોલવા જેનો અર્થ પ્રગટપણે આપણે સમજી શકીએ તેવા બોલવા. વળી તે સ્તવનો પ્રભુની સ્તુતિ તથા પોતાની લઘુતા વગેરે હોવા જોઈએ.

આ પ્રમાણે પ્રથમ ભક્તિ કરવી —

બીજી ભક્તિ પ્રભુજીની આજ્ઞા માનવી તે છે. ત્રીજી ભક્તિ પ્રભુને ઉદ્દેશીને [illegible] દ્રવ્ય [illegible] નું રક્ષણ કરવું તે છે. ચોથી ભક્તિ [illegible] તે [illegible] મી ભક્તિ તીર્થની યાત્રા કરવી તે છે. આ [illegible] ભક્તિ પૂર્વના આચાર્ય મહારાજ કરી ગયા [illegible] ગયા છીએ કે મનોવંછીત આ [illegible] અને છેવટે પરંપરાએ મોક્ષરૂપ ફલ મળે [illegible] ની ભક્તિ સંબંધી વિશેષ વિવેચન અનુક્રમે આગળ [illegible]

"પુષ્પાદ્યર્ચા"—આઠ પ્રકારી તથા સત્તર પ્રકારી પ્રભુપૂજા.

વિવેચન—પ્રિય વાચકો! આ અસાર સંસારમાં દુષમ કાલમાં જીવોને આધારભૂત જો કોઈ હોય તો માત્ર પરમાત્માની મૂર્તિ તથા શ્રુત જ્ઞાન આ બેજ વસ્તુ છે. અત્યારે આપણે ગમે તેટલી બુમો પાડીએ, રૂદન કરીએ તો પણ જે પરમાત્મા આપણું હૃદયના સંશયોને દૂર કરનાર હતા તે હવે પરમપદને પ્રાપ્ત થયેલ હોવાથી તે પાછા આવી આપણાં હૃદયનાં દુઃખોને તે ટાળી દૂર કરી શકશે નહીં આ ચોક્કસ વાત છે. તેમજ તે તીર્થંકરાદિ મહાત્મા પધારે તો હું આત્મકલ્યાણ માટે પ્રવૃત્તિ કરૂં આમ ધારી બેસી રહેવું તે પણ તદ્દન નકામું છે તેથી તીર્થંકરાદિની મૂર્તિ છે તેજ આપણા હિત માટે આલંબનભૂત આ કાળમાં પુરતી છે. પરમાત્માની મૂર્તિને પરમાત્મા રૂપ માની તેની પૂજા કરનાર મનુષ્ય પોતે આ લોકમાં તથા પરલોકમાં પૂજનિક બને છે ટુંકમાં સર્વ મનોવાંછીતને પૂર્ણ કરનાર પરમાત્માની પૂજા છે આમ સમજી પરમ શાન્ત સ્વરૂપ વીતરાગ દેવની પૂજા, સેવા, ભક્તિ પ્રેમ, અને નેમ વિશેષ પ્રકારે [illegible] તેજ દેવ ભક્તિને [illegible]

કર્મ લાગે તો પછી તેમને પાછું સંસારમાંજ આવવું પડે. પછી
મોક્ષ માટે કોઇ પણ માણસ પ્રયત્ન નહીં કરે. કારણકે મોક્ષમાંથી
પણ પાછું સંસારમાં આવવાનું તો રહ્યુંજ છે તેમજ દાન, વ્રત, જપ,
તપ, નિયમ વિગેરે પણ નકામા થઇ પડશે. કારણકે મોક્ષ તો મળનાર
નથી આ કારણ આ બધા દોષો આવી પડશે. અહીં કોઇ પ્રશ્ન થાય છે કે
ઇચ્છાથીજ કર્મ આવે છે [illegible] સિદ્ધના જીવોને મોહનીય કર્મનો સર્વથા
ક્ષય થયેલ હોવાથી ઇચ્છા તેઓને જ નહીં. આથી તેઓને ચારે-
કોર કર્મ વર્ગણા ભરી [illegible] છતાં તે તેને ગ્રહણ [illegible] નથી અને ગ્રહણ
નહીં કરવાથી મોક્ષમાંથી પાછા આવવાપણું પણ નથી. આથી મોક્ષ
[illegible] જીવોને [illegible] બધા સાર્થક બને છે. આથી એ નિશ્ચય
થયો કે [illegible] તેમ [illegible] તેમ અને
[illegible]
[illegible]

यदुक्तमागमे.

[illegible]
[illegible]

શંકા.

પૂજાની અંદર પાણી, પુષ્પ, અગ્નિ વિગેરે જીવોની હિંસા-વિરાધના થતી હોવાથી પૂજાથી જરાપણ ફાયદો નથી, તેમજ જ્યાં જ્યાં હિંસા હોય છે ત્યાં ત્યાં અધર્મ થાય છે અને અધર્મથી નરક મળે છે. માટે પૂજા કરવી નકામી છે.

સમાધાન.

પરમાત્માની પૂજાની અંદર એકેંદ્રિય જીવની વિરાધના જ [illegible] વાથી તે વાસ્તવિક વિરાધના નથી, માત્ર સ્વરૂપથી જ ભાસે છે. આ [illegible] આગમ ઉપર દૃષ્ટાંત બતાવવામાં આવશે, પણ હું પૂછું છું કે પૂજા કરતાં બાર વ્રતધારી શ્રાવકનું કયું વ્રત ભાંગે છે તે જણાવો. બધા પૂજા કરનારા કંઇ બાર વ્રતધારી હોતા નથી. [illegible] બધાને [illegible] [illegible] કલ્પનાથી [illegible] [illegible] પૂજા કરતાં તેમનું [illegible] [illegible] પ્રત્યાખ્યાન [illegible] આદિ [illegible]

[illegible]

तथा चाह आवश्यकनिर्युक्तौ

[illegible]

હિંસાનું પાપ લાગે છે અને કર્મબંધ થાય છે. જેમ રસ્તે ચાલતાં અંધારામાં દોરડી પડી છે તેને ભ્રમથી સર્પ માની તેના ઉપર હથીયાર ઉગામી તેને કોઈ માણસ મારી નાખે છે. આમાં જીવની હિંસા થયેલ નથી. કારણ કે દોરડીને તેણે ઘા મારેલ છે. છતાં તેનાં દિલની જીવને મારવા સંબંધી કઠોર લાગણી હોવાથી તેને મહાન કર્મબંધ થાય છે. આનું નામ અનુબંધ હિંસા છે. આને ભાવહિંસા પણ કહે છે. ભાવહિંસા હોય ત્યાં દ્રવ્યહિંસા થઈ ચુકી સમજવી; પણ દ્રવ્યહિંસા હોય ત્યાં ભાવહિંસા હોયે ખરી ને ન પણ હોય. તેમજ ભાવહિંસા જ્યાં હોય ત્યાં કર્મબંધ હોઈને સમજવો અને જ્યાં ભાવહિંસા નથી ત્યાં કર્મબંધ થતો નથી. જેમ સુકુમાર હૃદયવાળા માણુને હિંસા થવા છતાં પાપ કર્મબંધ ગાઢપણે ગણેલો નથી.

"यदुक्तं भगवत्यां"

अणगारस्स णं भंते भावियप्पणो पुरओ जुगमायाए पेहाए रीयं रीयमाणस्स पायस्स अहे कुक्कुडपोयए वा वट्टपोयए वा कुलिंगच्छाए वा परियावज्जेज्जा तस्स णं भंते ईरियावहिया नो संपराइया

અથ .

અર્થ:–એક મનુષ્ય હિંસા કરતો નથી છતાં હિંસાનું ફલ તે ભોગવે છે. એક માણસ હિંસા કરે છે. છતાં હિંસાનું ફલ ભોગવતો નથી. ઉપર જણાવેલ અણગાર પવિત્ર મહાત્માની માફક. આ લોકમાં સ્વરૂપ હિંસા તથા અનુબંધ હિંસા–આ બે હિંસાનું સ્વરૂપ બરોબર જણાવેલ છે. હિંસા કરતો નથી છતાં હિંસાનું ફલ તંદુલીયા મચ્છની જેમ ભોગવે છે. આનું નામજ અનુબંધ હિંસા કહેવાય છે.

તંદુલીયા મચ્છનું દૃષ્ટાંત.

લવણ સમુદ્રમાં ઘણા મોટા પ્રમાણના મચ્છો થાય છે. તેમજ બારીક પ્રમાણના પણ મચ્છો થાય છે. આમાં તંદુલીયો મચ્છ કરીને એક મચ્છ હોય છે. આ મચ્છનું શરીર પ્રમાણ તંદુલના જેટલું હોવાથી તેનું નામ તંદુલીયો મચ્છ પડેલ છે. આ મચ્છનો જન્મ અન્ય સ્થળે થાય છે. પછી તરતજ તેની મા તેને લઇને એક મોટા મચ્છની પાંપણમાં આવીને મુકી જાય છે આ મચ્છ ગર્ભજ પંચેંદ્રિય હોવાથી આપણી માફક દશ પ્રાણ તેને હોય છે. પાંચ ઇંદ્રિય, મનબલ, વચન બલ, કાયબલ, શ્વાસોશ્વાસ અને આયુ [illegible] મનસરથી આપણે જેવી [illegible] આ મચ્છ પણ વિચાર [illegible] મોટા મચ્છના પાંપણમાં બેઠેલ હોવાથી [illegible] ભાગ ઘણો પહોળો હોવાથી [illegible] નાની સ્થળમાં પેસે છે અને નિકળે [illegible] માફક આ મનમાં વિચાર [illegible] તંદુલીયા મચ્છ આવેલ હમારે માફક [illegible] સ્વાભાવિક હોય તો આ [illegible] કરી [illegible] કરી મરીને સાતમી નરક [illegible] આ મચ્છે એક પણ જીવન માર્યો નથી. [illegible] છતાં સાતમી નરકમાં કેમ ગયો? આથી એ નિર્ણય થાય

છે કે અનુબંધ હિંસાનેજ વાસ્તવિક હિંસા કહી શકાય છે. તે સિવાયની સ્વરૂપ હિંસા તે માત્ર નામનીજ હિંસા છે. વળી આ વાત ઉપર બીજું દૃષ્ટાંત બતાવું છું.

કાલીકસૂર્ય કસાઇનું દ્રષ્ટાંત.

આ કસાઇને પાંચશે પાડા મારવાનો હંમેશનો નીયમ છે. આ કસાઇ પાડા ન મારે તો નરકગતિ જવામાંથી તું બચી શકે આમ પ્રભુના મુખથી શ્રેણીક રાજા સાંભળી આ કસાઇને પાડા નહીં મારવાનું ફરમાન કરે છે પણ માનતો નથી, આથી છેવટે કુવામાં ઉંધે મસ્તકે લટકાવે છે, છતાં ત્યાં પણ પોતાનો નિયમ પાળવા ખાતર આંગળીથી પાણીમાં પાડા ચીતરી ઉપર છરી રૂપ આંગલી ફેરવે છે. આ મુજબ ભાવથી પાંચશે પાડા તેણે મારવાથી, પોતાનું કામ બન્યું નથી આ મુજબ શ્રેણિક રાજાએ પ્રભુના મુખથી સાંભળી ભાવી અન્યથા થવાનું નથી તેમજ આવતી ચોવીસીમાં પોતે પ્રથમ તીર્થંકર થવાના છે આમ જાણી સંતોષીત થયા. હવે આ જગ્યાએ આ કસાઇએ પાંચશે પાડામાંથી એક પણ જીવ માર્યો નથી, છતાં પાંચશે પાડા માર્યાનો તેનો નિયમ પૂર્ણ થયો એમ ભગવાને શા માટે કહ્યું ! વળી તેટલુંજ નહીં પરંતુ તે કસાઇ નરકમાં પણ ગયો છે. એમ પણ ભગવાને કહેલ છે. આથી એ નિર્ણય થયો કે દ્રવ્યથી હિંસા ભલે તેણે ન કરી પણ ભાવહિંસા તો તેણે કરી છે આ બધા દ્રષ્ટાન્ત ઉપરથી એ નિર્ણય થયો કે સ્વરૂપહિંસા કરતાં અનુબંધ હિંસા છે તેજ વાસ્તવિક હિંસા નરક ગતી દેનાર છે. આ મુજબ હિંસાનું સ્વરૂપ જાણવું. તે ઉપર એક વધારે દૃષ્ટાંત આપીયે છીયે.

પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિનું દૃષ્ટાંત.

પોતનપુર નગરનો અધિપતિ પ્રસન્નચંદ્ર નામનો રાજા પરમાત્મા મહાવીર દેવનો ઉપદેશ સાંભળી પ્રતિબોધ પામ્યો અને પોતાના છોકરાને ગાદી સોંપી પોતે મહાવીર દેવ પાસે દીક્ષા લીધી. અનુક્રમે વિહાર કરતાં પ્રભુ સાથે રાજગ્રહી નગરમાં આવ્યા, ત્યા એકાંત સ્થાનમાં પ્રસન્નચંદ્ર રૂપી ધ્યાનમાં મગ્ન રહેલ છે. શ્રેણીક રાજાને પ્રભુ આવ્યાની

વાદી.

અમો સૂત્ર વિરૂદ્ધ પ્રરૂપણા કરતાં હોઇએ એમ અમોને લાગતું નથી. કોઇ મૂલ સૂત્રમાં પડિમા પુજવાનો અધિકાર અગર આજ્ઞા હોયતો બતાવો.

શાસ્ત્રકાર.

એવું એક સૂત્ર નથી કે જેમાં ચૈત્ય પૂજનનો અધિકાર ન આવતો હોય.

વાદી.

ચૈત્ય શબ્દનો વન, જ્ઞાન, જક્ષની પડિમા, વિગેરે અનેક અર્થ થાય છે તો પછી અરિહંતની પડિમા, એવો અર્થ તમો કેમ રીતે કરો છો ?

શાસ્ત્રકાર અને ચૈત્ય શબ્દાર્થ સિદ્ધિ.

શબ્દનો અર્થ સંબંધ કે પ્રકરણ ને આશ્રી થાય છે. સંબંધ કે પ્રકરણ જાણ્યા વિના અર્થ થઇ શકતો નથી અને કદાચ અર્થ કોઈ કરે તો તે અસત્ય અર્થ સમજવો. જેમકે કોઇ માણસ જમવા બેઠો છે તેને શાકમાં મીઠાની જરૂર પડી તેથી તે બોલ્યો सैंधवमानय. સૈંધવ લાવ! આમ પોતાના માણસને કહે છે. આ જગ્યાએ તે માણસ સિંધાલુણ લાવીને આપશે કે ઘોડો લાવીને આપશે? કારણ કે સૈંધવ શબ્દના બે અર્થ થાય છે. સિંધાલુણ અને ઘોડો. પણ ખાવાના પ્રકરણને લઇ તે માણસ ઘોડો ન લાવતાં સિંધાલુણ લાવીને આપશે. તેમજ લડાઇમાં જવાની તૈયારી થઇ રહી છે, અને તે વખતે સરદાર નોકરી સામે ઉભો છે; આ વખતે તેણે ચાકરને હુકમ કર્યો "सैंधवमानय" સૈંધવ લાવ? આ જગ્યાએ ચાકર ઘોડો લાવશે કે સિંધાલુણ લાવશે તે જણાવો! લડાઇના પ્રકરણને લઇ ઘોડો લાવશે. પણ સિંધાલુણ લાવશે નહીં. આ મુજબ દરેક જગ્યાએ પ્રકરણ ને સંબંધને લેઇને જ અર્થ થાય છે. તે મુજબ ચૈત્ય શબ્દના જો કે અનેક અર્થ થાય છે તે વાત સત્ય છે, પણ પ્રકરણ કે સંબંધ સિવાય ચૈત્ય શબ્દનો જ્ઞાન-વન કે જક્ષની પડિમા અર્થ કદી થાય નહીં; વળી ચૈત્ય શબ્દનો જ્ઞાન અર્થ તો કોઇ જગ્યાએ કોઇમાં કે

આથી એ ચોકશ થાય છે કે ચૈત્ય શબ્દનો અર્થ મુખ્ય જીનપ્રતિમાજ થાય છે. પછી ભલે અન્ય સંબંધથી બીજો અર્થ થાય, પણ મુખ્ય અર્થ જીન પ્રતિમાજ કરવો. વળી તમો ઉપર કહી ગયા કે કોઈ મૂળ સૂત્રમાં પ્રતિમાજી પૂજવાનો પાઠ હોયતો બતાવો. તો આ બાબતમાં હું તમોને મૂળ સૂત્રનો પાઠ બતાવીશ. પણ મૂળ સૂત્ર માનવું અને પંચાંગી ન માનવી એનું કારણ શું ?

પંચાંગીની સિદ્ધિ.

પંચાંગી વિના અનંત અર્થથી ભરપૂર એવા સૂત્રનો અર્થ બરોબર થઈ શકતો નથી કારણકે પંચાંગી વિના જેઓ અર્થ કરે છે તે પ્રમાણ ગણાયજ નહીં જેમકે "**नमो अरिहंताणं**" આ જગ્યાએ નિર્યુક્તિ ભાષ્ય-ચૂર્ણી કે ટીકાનો આધાર લીધા વગર તમો કેવી રીતે અર્થ કરશો ? શબ્દાર્થ માત્ર એટલોજ થાય છે કે, શત્રુને હણ્યા છે જેણે તેને નમસ્કાર કરૂં છું આ ઉપરથી મહાન ચક્રવર્તિ રાજાદિકને નમસ્કાર કરવો પડશે, કારણ કે તેણે ઘણા શત્રુને હણ્યા છે, રાગદ્વેષાદિક ભાવ શત્રુને હણનાર અરિહંત પરમાત્માને હું નમસ્કાર કરૂં છું. આવો અર્થ આ ટીકાની મદદ વિના કેવી રીતે કરી શકશો ? વળી જ્યારે તમો મૂળપાઠ માનો છો તો પછી મૂળ સૂત્રમાં જે બીના હોય તે તમારે અવશ્ય માનવીજ જોઈએ. નહીં કે પોતાના મતલબની હોય તે માનવી આ તરકીબ સજ્જનનું કામ નથી. અનુયોગદ્વાર સૂત્ર તથા ભગવતીજી વગેરેમાં સૂત્રની વ્યાખ્યા કરી રીતે કરવી તેની વિધિ [illegible]

॥तथाच भगवतीजी सूत्र श–२५–उद्देश–३–जो॥

सुत्तत्थो खलु पढमो बिइओ निज्जुत्तिमिस्सिओ भणिओ.

तइओ निरवसेसो एस विही होइ अणुओगे ॥

અર્થ [illegible]

[illegible]

નિર્યુક્તિથી મિશ્રીત કરવો એટલે નિર્યુક્તિ ભાષ્યાદિકની મદદથી અર્થ કરવો. અને ત્રિજીવાર સમગ્ર પ્રસંગને લઇ શંકા સમાધાન વિગેરે કરવા પૂર્વક સંપૂર્ણ વિસ્તારથી અર્થ કરવો. આ વિધિથી વ્યાખ્યા કરવી. આ મુજબ અર્થ કરવા શાસ્ત્રકાર ફરમાન કરે છે.

વાદી.

વ્યાકરણ કાવ્યાદિ ભણેલ હોય તેનું તે કામ છે અમો તો વ્યાકરણને બીલકુલ માનતા જ નથી. તેથી તે ભણતા નથી, માત્ર ટબા ઉપરથી અમારૂં કામ ધમધોકાર ચલાવીએ છીએ. અને અનેક જીવોને પ્રતિબોધ કરીએ છીએ.

શાસ્ત્રકાર.

ભલે તમારૂં કામ ટબા ઉપરથી ચલાવો પણ શાસ્ત્રકાર મહારાજ તો પ્રશ્ન વ્યાકરણ સૂત્રમાં ફરમાવે છે કે વ્યાકરણ કાવ્યાદિ જાણ્યા પછીજ સૂત્રની વ્યાખ્યા કરવી

॥ तथाचतत्पाठः ॥

नाम रकाय निवाय उवसग्ग तद्धिय समास संधि पद हेउ जो-गिय उणाइ किरिया विहाण धातु सर विभत्ति वन्न पुत तिकल्लं दसविहविसच्चं जहभणियंतहकम्मुणाहोइ दुवालसविहो-भासा वयणंपिहोइसोलसविहं एवं अरिहंतमणुन्नाय समिक्ख्य संजएण कालंमि वतव्व ॥

અથ — નામ [illegible] ઉપસર્ગ તદ્ધિત સમાસ. સંધિ. પદ હેતુ [illegible] વિધાન ધાતુ સ્વર વિભક્તિ વર્ણ [illegible] મુજબ કહ્યા છે તે પ્રમાણે બોલનાર [illegible] વચન આ મુજબ [illegible] કાળની અ[illegible] કરી શકે વ્યાકરણ કાવ્યાદિ ભણેલ [illegible] મતલબ [illegible] વચન કાલ વિગેરે [illegible] સમાસ [illegible] સારાંશ તો

પહેલી વિભક્તિના બદલે બીજીનો અર્થ કરે. પુલિંગના બદલે સ્ત્રી-લિંગનો અર્થ કરે. બહુ વચનની જગ્યાએ એક વચનનો અર્થ કરે. ભૂતકાલના બદલે ભવિષ્યનો અર્થ કરે. આ મુજબ વિપરીત અર્થ વ્યાકરણ નહીં ભણેલ કરી શકે છે, આથી તે માણસ યથાર્થ વક્તા કહી શકાતો નથી; પણ અસત્ય વાદી ગણાય છે માટે શાસ્ત્રકાર ફરમાનકરે છે કે વ્યાકરણ કાવ્યાદિ ભણીને પછી અર્થ કરવો તે સિવાયના માણસને વ્યાખ્યાન કે ઉપદેશ દેવા પણ કલ્પે નહીં. આ મુજબ પ્રશ્નવ્યાકરણ સૂત્ર-માં જણાવે છે. હવે તમો આ સૂત્રના પાઠને માનતા હો તો તમારે કદાપી ટબો વાંચીને અર્થ ન કરવો જોઇએ પણ વ્યાકરણ કાવ્યાદિ ભણીને પછી સૂત્રનો અર્થ કરવો જોઇએ કે જેથી સૂત્રના રહસ્ય ને તમો યથાર્થ સમજી શકો. અને તમોને ખાત્રી થાય કે એક નહીં પણ અનેક મૂલ સૂત્ર, નિર્યુક્તિ. ચર્ણિ તેમજ ટીકામાં ઠેકાણે ઠેકાણે પ્રતિમાજી સંબંધી અધિકાર છે. આથી પંચાંગી પૂર્વક સૂત્રનો અર્થ કરવો આ વાત સિદ્ધ થઇ.

વાદી.

ભલે પંચાંગીથી સૂત્રનો અર્થ કરો એમાં અમોને વાંધો નથી, પણ ભગવાનના આનંદ દિક મોટા શ્રાવકો જે થયા એમાંથી કોઇએ પ્રતિમાજીને પુજી હોય, માની હોય અને મંદીર બંધાવ્યા હોય તો જણાવો.

શાસ્ત્રકાર.

અનેક શાસ્ત્રોમાં જીનપ્રતિમા પૂજન, દર્શન, વંદન સંબંધી પાઠો છે, તેમજ જીનમંદીર બંધાવવા સંબંધી પાઠો છે, જ્યારે જીનપ્રતિમાં છે એમ ચોકસ નિર્ણય થયો તો પછી આનંદાદિક શ્રાવકો પૂજા કરે, વંદન કરે તેમજ જીનમંદીર બંધાવે એ તેમની ફરજ છે. જીનપ્રતિ-માની પૂજા, દર્શન, વંદનથી સમકિત નિર્મલ થાય છે. આ શ્રાવકની ખાસ કરણી છે. આવશ્યકાદિ ખાસ કરવા તેમજ પૂજા દર્શનાદિ પણ ખાસ કરવા, પછી ભલે આનંદ શ્રાવક હોય, કે બીજો હોય પણ જે તીર્થંકરનું ફરમાન છે અવશ્ય તેણે કરવુ જોઇએ. તીર્થંકરનો ઉપ દેશ બીજાના ભલા માટેજ હોય છે.

જીનપ્રતિમા સ્થાપના નિક્ષેપ સિદ્ધિ.

॥ आवश्यक सूत्रे ॥

**करेमि काउसग्गं अरिहंतचेइयाणं वंदणवत्तियाए पुअण
त्तियाए सक्कारवत्तियाए इत्यादि.**

અર્થ—શ્રીમાન સુધર્મા ગણધરમહારાજ મૂળસૂત્રના કર્તા
આવશ્યક સૂત્રમાં જણાવે છે કે, અરિહંતના ચૈત્યોને વંદન વડે કરી,
પૂજન વડે કરી, સત્કાર અને સન્માન વડે કરી જે ફળ મળે છે તે
ફળ મને કાયોત્સર્ગદ્વારા મળો ! આ હેતુથી હું કાયોત્સર્ગ કરું છું.
આ પાઠમાં જીન પ્રતિમાને વંદન પૂજન વિગેરે સ્પષ્ટ અધિકાર છે.

उपदेशमाला.

**वंदइ उभओकालंपि चेइयाइं थय थुइ परमो जिणवर
पडिमा घर धूव पुप्फ गंधचणुज्जुत्तो (२३०)**

અર્થ: શ્રીમાન ધર્મદાસ ગણી મહાવીર પ્રભુના શિષ્ય અવધિ
જ્ઞાનીએ ભવ્ય પુરુષોના હિતની ખાતર સિદ્ધાંતમાંથી સાર ખેંચી ઉપ
દેશમાળા નામનું પ્રકરણ માગધી ભાષામાં બનાવેલ છે, તેમાં તેઓશ્રી
બસોને ત્રીસમી ગાથામાં શ્રાવક કેવા હોય તેના ગુણનું વર્ણન કરતા
જણાવે છે કે, શ્રાવકો સવારે અને સાંજે અભિગ્રહથી બપોરે પણ
ત્રણકાળ અરિહંતના ચૈત્યોને વંદન કરવું જોઈએ ઉત્કૃષ્ટ સ્તોત્ર તથા
સ્તુતિથી તથા જીન પ્રતિમા એટલે જીનમંદિર તથા ઘર શબ્દથી ઘર
દેરાસર એ બંનેમાં બીરાજમાન જીન પ્રતિમાને ધૂપ, પુષ્પ ગંધાદિથી
સર્વ પ્રકારની પૂજા કરવામાં ઉજમાળ હોય આ મુજબ સ્પષ્ટ જીન
પ્રતિમા પૂજવાનો અધિકાર પુષ્પાદિક વડે જણાય છે

आवश्यक निर्युक्ति.

શ્રીમાન ભદ્રબાહુ સ્વામી ચૌદ પૂર્વધર શ્રાવક આવશ્યક

નિર્યુક્તિમાં અષ્ટાપદ તીર્થ ઉપર ભરત રાજાએ ચોવીશ તીર્થંકરની ચોવીશ જીન પ્રતિમાઓ વર્ણ તથા શરીર પ્રમાણે બનાવી ચોવીશ જીન મંદીર બંધાવ્યા તથા સો ભાઇના સો સ્તુપ બનાવ્યાનો પાઠ છે. પાઠ આગલ છે.

आवश्यक सूत्र टीका.

तत्तो पुरिमताले वग्गुर ईसाण अच्चए पडिमं
मल्लिजिणायण पडिमा उन्नाणवंसी बहुगोठी (१.)

અર્થ: પુરીમતાલ નામના નગરમાં વગુર નામનો શ્રાવક શ્રીમાન્ મલ્લિજીનેશ્વર પ્રભુનું મંદીર બંધાવી મલ્લિનાથજીનની પ્રતિમાની નિરંતર પૂજા કરે છે. આમાં મંદીર બંધાવ્યાનો અધિકાર છે.

ठाणांग सूत्र.

चउविहे सच्चपन्नत्ते नामसच्चे ठवणासच्चे दव्वसच्चे भावसच्चे,

અર્થ: ચોથા ઠાણામાં ચાર પ્રકારના સત્ય બતાવ્યા છે. આમાં સ્થાપના નિક્ષેપાને સત્ય માનવો કહ્યો છે.

अनुयोगद्वार सूत्र

आवस्सयंति ठवणा ठविज्जइ सब्भावठवणा असब्भावठवणा.

અર્થ: આવશ્યક પ્રતિક્રમણ કરતા ગુરૂના અભાવે અવશ્ય સ્થાપના રાખવી અને તમામ ક્રિયા સ્થાપનાચાર્યની સાખે તેની સન્મુખ કરવી, પણ કોઇ દિશાની સન્મુખ ન કરવી. સ્થાપના બે પ્રકારે છે. સદ્ભાવ-સ્થાપના ગુરૂની છબી, અસદ્ભાવ સ્થાપના અક્ષ, પુસ્તક, નોકારવાલીથી જ સ્થાપના કરવી તે આ મુજબ સ્થાપના નિક્ષેપો શાસ્ત્રમા સ્પષ્ટ પણે જણાવેલ છે.

भगवती सूत्र श० १ उ०-१

नमो बंभीए लिवीए ॥

અર્થ:—ભગવતીજી સૂત્રની શરૂઆતમાં સ્થાપના નિક્ષેપરૂપ બ્રાહ્મીલિપિ દ્રવ્ય શ્રુતને નમસ્કાર કરી સ્થાપના સત્ય બતાવી છે.

रायपसेणी सुत्र,

तएणं तस्समुरियाभस्स पंचविहाए पज्जत्तिए पज्जत्ति भावं गयस्स जाव संकप्पे समुपज्जित्था किं मे पुव्विं करणिज्जं किं मे पच्छा करणिज्जं किं मे पुव्विंसेयं किं मे पच्छा सेयं किं मे पुव्विं पच्छावि हियाए सुहाए खमाए निस्सेसाए अणुगामित्ताए भविस्सइत्ता-व एवंखलु देवाणुप्पियाणं सुरियाभे विमाणे सिद्धाययणे अट्ठसयंजिण पडिमाणं जावचिट्ठंति जाव अन्नेसिंजाऊ पुणाणि जाऊ जावएयणं पुव्विं करणिज्जं पच्छा करणिज्जं सेयं जावनि स्सेसाए भविस्सइ,

અર્થ: પરદેશી રાજાનો જીવ ધર્મ પ્રાપ્તિ થયા પછી અંત-અવસ્થામાં શુભ ધ્યાનથી કાલધર્મ પામી દેવલોકમાં સૂર્યાભ વૈમાનમાં સૂર્યાભ દેવપણે ઉત્પન્ન થાય છે. ત્યાં પાંચ પર્યાપ્તિઓ પૂર્ણ થયા પછી તરતજ તેને વિચાર આવે છે કે મારે પહેલું કરવા લાયક શું છે? પાછળથી કરવા લાયક શું છે? પહેલું [illegible] અને પાછળથી કલ્યાણકારક શું છે? પહેલા [illegible] પાછળ [illegible] કલ્યાણકારી સુખકારી યાવત મોક્ષ આપનાર શું છે? [illegible] તેના સામાનિક દેવો તેને કહે છે કે હે દેવાનુપ્રિય! આપના વિમાનમાં [illegible] સિદ્ધાયતનમાં ૧૦૮ જીન પ્રતિમાઓ છે. તેઓનું [illegible] કરવું. તેજ પહેલા અને પાછળ કરવા [illegible] તેજ [illegible] કલ્યાણકારી યાવત્ મોક્ષ અપાવનાર [illegible] તેજ કામ કરો. આ મુજબ સામાનિક દેવોના વચન [illegible] સામર્થ્ય કરીને યાવદીન [illegible] પ્રકારે પૂજા [illegible] ભાવના [illegible] અને પ્રે[illegible] પાઠ છે આમાં પણ જીન પ્રતિમાને [illegible] છે

जीवाभिगम सूत्र,

વિજયદેવતાએ ઉત્પન્ન થયા પછી જીનપ્રતિમાજીની પૂજા વિસ્તાર પૂર્વક સૂર્યાભ દેવની માફક કર્યાનો આ સૂત્રમાં સ્પષ્ટ પાઠ છે.

जंबुद्वीपप्रज्ञप्ति सूत्र,

આ સૂત્રમાં શાસ્વતિ પ્રતિમાજી ઉર્ધ્વલોકમાં તથા અધઃ લોકમાં તથા તીર્છા લોકમાં કેટલી છે તે સંબંધી ગણત્રી કરી છે અને પોતપોતાના સ્થાને દેવો તેની પૂજા કરે છે. અને પોતાનો જન્મ કૃતાર્થ કરે છે. આમ સ્પષ્ટ અધિકાર છે,

वादी.

દેવોની કરણી હોવાથી તેઓ પ્રતિમાજીને પૂજે છે. તેથી કરીને શું ?

શાસ્ત્રકાર.

કરણી એટલે તેનાથી પુન્ય કે પાપ બંધાય કે નહીં તે કહો ? જો પ્રભુ પૂજાને કરણી કહી પુન્ય કે પાપ કશું પણ ન બંધાય એમ કહેતા હો તો નાટક જોવા, દેવ ગના સાથે યથેચ્છા ભોગ ભોગવવા એ કરણી ખરી કે નહીં ? આનાથી પણ પાપનો બંધ નહીં પડવો જોઇએ. તમારા કહેવા મુજબ જો આનાથી પાપ બંધ પડે એમ કહેતા હો તો સારી કરણીથી પુન્ય બંધ કેમ ન પડે ? જો પુન્ય બંધાય આમ કહેતા હો તો પછી કરણી ક્યાં રહી ? તેમજ દરેકને કરવી જોઇએ એવી કાંઇ કોઇને ફરજ નથી. સમકિત ધારી જે જીવ હોય છે તેજ કરે છે. બધા કરતા હોય તેવો સંભવ નથી તીર્થંકરના જન્મદીક્ષાદિ કલ્યાણકમાં કાંઈ બધા દેવો આવતા નથી. સમકિતધારી દેવો હોય છે તેજ મુખ્યત્વે કરી આવે છે. તેથી બધા પ્રતિમાજીને પૂજતા નથી તે વાતની ખાતરી થાય છે.

वादी.

ઉપરની બધી વાત શાસ્વતિ જીનપ્રતિમા આશ્રી જણાવી છે. પણ અશાસ્વતિ જીનપ્રતિમા કોઇએ પૂજી હોય તેવું મૂલસૂત્રમાં હોય તો બતાવો

શાસ્ત્રાધાર.

આવશ્યકજી સૂત્ર, ઉપદેશમાળા, ઠાણાંગજી, વિગેરેમાં અશાશ્વતિ પ્રતિમાજી તેમજ સ્થાપના નિક્ષેપાની વાત બતાવી છે, છતાં આટલા પાઠથી સંતોષ બરાબર ન થયો હોય તો હજી પણ બીજા પાઠ બતાવું છું તે સાંભળો.

ज्ञातासूत्र अ० १६, पृ० १२५४,

तएणं से दोवइ गयवरकरणा कल्लं पाउप्पभाए जेणेव मज्जण घरे तेणेव उवागच्छइ २ त्ता मज्जणघरंअणुप्पविसइ २ त्ता एहाया कयबलिकम्मा कयकोउय मंगलपायच्छित्ता सुद्धप्पावेसाइं मंगलाइं पवर वत्थ परिहिया मज्जणघराओ पडिणिक्खमइ २ त्ता जेणेवजिणघरे तेणेवउवागच्छइ २ त्ता जिणघरंअणुप्पविसइ २ त्ता जिणपडिमाणं आलोए पणामंकरेइ २ त्ता लोमहत्थंपमज्जइ २ त्ता एवं जहासूरियाभो जिणपडिमाओअच्चेइ तहेवभाणियव्वं जावधूवंडहइ २ त्ता वामंजाणुअंचेइ जावइमिपचुनमइ २ त्ता करयलजावतिकटुएवंवयासी नमुत्थुणं अरिहंताणं भगवंताणं जावठाणंसंपत्ताणं वंदइ नमंसइ वंदित्ता नमंसित्ता जिणघराउपडिनिक्खमइ.

[illegible] નાની અર્થ [illegible] ૨૫૯ [illegible] પ્રભાતનો સમય [illegible] તેમજ આવીને [illegible] પ્રથમ મજીઠ [illegible] પહેલી [illegible]

પ્રણામ નમસ્કાર કરે, નમસ્કાર કરીને મયૂરના પીંચ્છાની બનેલ પીંછીને સાફસુફ કરે, સાફસુફ કરી તેનાથી પ્રભુની પ્રતિમાજીને પ્રમાર્જન કરે પ્રમાર્જન કરીને જેવી રીતે રાયપસેણી સૂત્રમાં વિસ્તારથી સૂર્યાભદેવ નામના દેવે સત્તર પ્રકારી પૂજા કરી છે, તેવી રીતે સત્તર પ્રકારી પૂજા કરે છે. યાવત્ ધુપની પણ પૂજા કરે છે. એ મુજબ પૂજા કરી રહ્યા પછી ભાવપૂજા કરવા સારૂ ડાબો ઢીંચણ નીચે સ્થાપન કરી જમણો ઢીંચણ ઉભા કરી પોતાના મસ્તકને જરા નમાવે, નમાવીને હસ્તકમલ બંને જોડી પ્રભુની સન્મુખ એક દૃષ્ટિ આપીને વિસ્તારથી ચૈત્યવંદન કરી નમુથ્થુણાનો પાઠ ઠાણું સંપત્તાણું પર્યંત ભણી સ્તવના કરે છે સ્તવના પૂર્ણ થયાથી ફરી વખત જીન પ્રતિમાજીને વંદન નમસ્કાર કરે છે. વંદન નમસ્કાર કરીને જીનમંદિરમાંથી નીકળી પોતાના અંતેઉરમાં જાય છે. એ મુજબ વિસ્તારથી દ્રૌપદીએ અશાસ્વતિ જીનપ્રતિમાજીની પૂજા કરી છે. આ મુજબ જ્ઞાતાસૂત્રના સોળમા અધ્યયનમાં સ્પષ્ટ પાઠ જીન પ્રતિમાજી પૂજવાનો લખ્યો છે. હવે આના કરતાં બીજો કયો સરસ પુરાવો તમારે જોઇએ છીએ ? ૧

વાદી.

દ્રૌપદીએ જીન પ્રતિમાજીને પૂજેલ છે તે માત્ર પરણવાના પ્રસંગે. તે પણ સારો પતિ, રાજ્ય, પુત્ર વિગેરેની પ્રાપ્તિ નિમિત્તે પૂજેલ છે કાંઈ આત્મકલ્યાણ માટે પૂજેલ નથી

શાસ્ત્રકાર.

આ તમારૂં કથન અસત્યથી ભરપૂર તેમજ યુક્તિની બહાર છે. જો પતિ, રાજ્ય, અને પુત્રાદિક માટે પ્રભુની પૂજા કરી હોત તો પ્રભુજીની સ્તુતિ કરતી વખતે बोहिदयाणं, धम्मदयाणं, शरणदयाणं, એ મુજબ પાઠ બોલેલ છે, એટલે ભગવાનની પાસે પોતે પ્રસન્ન વસ્તુની માગણી કરેલ છે કે હે પ્રભુ! આપ બોધિને દેનાર છો. ધર્મને દેનાર છો. શરણને આપનાર છો. તો મને તે વસ્તુ આપો કે જેથી મારા જન્મ મરણ સંબંધી ફેરા મટી જાય. આ મુજબ માગણી કરી છે પણ તમારા કહેવા મુજબ રાજ્યાદિકના માટે પૂજા કરી હોત તો પોતે પ્રભુની પાસે

તેની માગણી કરત. भत्तुदयाणं, रज्जदयाणं, पुत्तदयाणं, धणदयाणं
આ મુજબ પાઠ પ્રભુજીની પાસે બોલત. એટલે કે હે પ્રભુ! આપ મને ભર્તાર, રાજ્ય, પુત્ર, ધન વિગેરે આપો. એ મુજબ પ્રભુજીની સ્તુતિ કરત, પણ એમ તો કરેલ નથી. આથી જે તમો ઉપર કહી આવ્યા તે માત્ર એક કલ્પના છે. આથી એ સિદ્ધ થાય છે કે વિવાહના પ્રસંગે પણ કલ્યાણ માટે જ પ્રતિમાજીને પૂજેલ છે.

વાદી.

દ્રૌપદીએ પૂર્વ ભવમા નિયાણું કરેલ હોવાથી તે સમકિતધારી શ્રાવિકા જ નથી. તો પછી તેણે પૂજા કરી તો પણ શું ?

શાસ્ત્રકાર.

દ્રૌપદી શ્રાવિકા જ છે. જો તે શ્રાવિકા ન હોત તો જે વખતે નારદ તેની પાસે આવેલ છે તે વખતે તેનો સત્કાર સન્માન દ્રૌપદીએ કરેલ નથી; કારણ કે દ્રૌપદી જાણતી હતી કે આ અવિરતિવાળો અન્ય લિંગી છે; આનો સત્કાર શ્રાવિકાથી થાય નહીં, આથી તેનો સત્કાર દ્રૌપદીએ કરેલ નથી. તમારા કહેવા મુજબ જો તે મિથ્યાત્વી હતી તો પછી તેનો સત્કાર કેમ ન કર્યો અને દેખીતું મહાન દુઃખ શા માટે માથે વ્હોરી લીધું ? કારણકે નારદે આ અપમાનના બદલામા પદ્મોત્તર રાજાને દ્રૌપદીના રૂપનું વર્ણન કરી રાગ પમાડ્યો, જેથી તેણે દેવદ્વારા દ્રૌપદીનુ હરણ કરાવ્યું. છેવટે શ્રીકૃષ્ણ તથા પાંડવો જઈને પાછા લઈ આવ્યા આટલા બધા દુઃખમા શા માટે તેને ઉતરવુ પડ્યુ ? જો સમકિતધારી નહતી તો વળી નિયાણું કરેલ હોવાથી સમકિત પ્રાપ્ત ન થાય તે કાંઈ એકાંત નથી દશાશ્રુત સ્કંધમા નવ પ્રકારના નિયાણા કહ્યા છે તેમા પહેલા આઠ કામભોગ સંબંધી છે તે અતિ ઉત્કૃષ્ટ રસથી કર્યા હોય તોજ સમકિત ન પામે. પણ મંદ રસથી કર્યા હોય તો સમકિત પામે છે દૃષ્ટાંત તરીકે શ્રી કૃષ્ણવાસુદેવે વાસુદેવનુ નિયાણુ કર્યું હતુ તો તે વાસુદેવ થયા તેમજ સમકિત પણ પામ્યા છે વળી નિયાણાને ભવ સુધી નથી કે તે આખા ભવ સુધી ચાલે.

વાદી.

દ્રૌપદીએ પૂજા કરી એ વાત જોકે ચોક્કસ છે; છતાં તે શ્રાવિકા હતી કે મિથ્યાત્વી હતી એ બાબત શાસ્ત્રપાઠથી સિદ્ધ કરવા જરૂર છે. તેમજ આનંદાદિક શ્રાવકોએ પ્રતિમાજી પૂજી હતી કે કેમ તે પાઠ પણ બતાવવા જરૂર છે.

શાસ્ત્રકાર.

શાસ્ત્રમાં જીનપ્રતિમા છે એ વાત તો ચોક્કસ છે. તોપછી અવશ્ય તેને પૂજનાર બીજા હશેજ. દ્રૌપદીના અધિકારના અંગે માત્ર આ એક સૂચના કરી છે, પણ તેને પૂજનાર બીજા હજારો માણસો સમજવા. ભગવતીસૂત્રમા તુંગીયા નગરીના શ્રાવકોનું વર્ણન આવે છે. બીજાનું વર્ણન આવતું નથી. આથી શું આપણે એમ સમજવું કે ભગવાનના બીજા શ્રાવકો નહતા? હતા જ. છતાં તેઓના પ્રસંગને લઇ તેમનું વર્ણન કર્યું, તેમ દ્રૌપદીના પ્રસંગને લઇ તેણે પૂજા કરી એમ કહ્યું. આથી બીજાએ પૂજા નથી કરી એમ માનવાનું કાંઇ કારણ નથી. કારણકે પ્રતિમાજી હતા તે તો તમે પણ માનો છો, તેમજ દ્રૌપદીએ પૂજી તે પણ ચોક્કસ છે. માત્ર સમકિતિ કે મિથ્યાત્વી દ્રૌપદી હતી એનો વિવાદ છે, તે તો ઉપર જણાવેલ યુક્તિ નારદને સન્માન ન આપ્યું એથી નિર્ણય થાય છે કે દ્રૌપદી સમકિતિ હતી. વળી બીજી યુક્તિ સાંભળો હાલ કોઇ એક મકાન ખાલી પડયું છે આમાં કોઇ રહેતું નથી, પણ આગળ પાછળ તો અવશ્ય આમાં કોઇ રહેતું હશેજ. તે સિવાય ઘર બાંધવાનું પ્રયોજન શું? તેમજ પ્રતિમાજી છે તો અવશ્ય. તો તેને પૂજનાર હોવા જોઇએ. તે સિવાય પ્રતિમાજી કરવાનું કારણ શું? તેમજ દ્રૌપદી શ્રાવીકા છે તે બીના આગળ શાસ્ત્ર પાઠથી સિદ્ધ કરેલ છે આથી અશાસ્વતિ પણ જીન પ્રતિમાજી શાસ્ત્રમાં છે એ વાત ચોકસ થઇ. આનંદાદિક શ્રાવકોએ જીન પ્રતિમાજીને વાંદી પુજી છે કે નહીં એટલોજ તમારા મનમાં વ્હેમ છે તો તે પણ પાઠ બનાવી તમારો વ્હેમ દૂર કરૂં છું તે સાભળો.

उववाइ सूत्र.

अंबडस्सणं परिवायगस्स नोकप्पइ अन्नउत्थियावा अन्नउत्थिय देवयाणिवा अन्नउत्थियपरिग्गहियाइं अरिहंतचेइयाइं वा वंदित्त-एवा नमंसित्तएवा जावपज्जुवासित्तएवा णणत्थ अरिहंतेवा अरिहंतचेइयाणिवा ।

અર્થ:—શ્રીમાન્ સુધર્મા ગણધર મહારાજ મૂળ સૂત્રના કર્ત્તા ઉવવાઈ સૂત્ર છાપેલ પૃષ્ઠ બસોછન્નુમાં અંબડ પરિવ્રાજકના અધિકાર-માં પરમાત્મા મહાવીર દેવના ઉપદેશથી અંબડ પરિવ્રાજક પ્રતિ-બોધ પામેછે અને શ્રીમાન્ વીર પરમાત્મા પાસેજ પોતે શ્રાવકના બાર વ્રત ઉચ્ચરતી વખતે પ્રતિજ્ઞા કરે છે કે હે પ્રભુ! આજથી માંડીને મારે અન્ય દર્શનીનાં સાધુ શાક્ય, બૌદ્ધ, પરિવ્રાજક વિગેરેને, તેમજ તેમના દેવ–હરિહરાદિ, તેમજ તે લોકોએ ગ્રહણ કરેલ અરિહંતના ચૈત્યો, પ્રતિમાજીઓને પોતાના દેવ તરીકે સ્વીકાર્યા હોય તો તેમને વંદન, નમસ્કાર, પર્યુપાસ્તિ, પૂજાદિક બિલકુલ મારે કરવું કલ્પે નહીં. અરિ-હંત તેમજ અરિહંતની પ્રતિમાજીને છોડીને, મતલબ કે આપ પ્રભુને અને આપની જે મૂર્ત્તિ હોય તેને તો અવશ્ય મારે વંદન, નમસ્કાર, પૂજન વિગેરે કરવા કલ્પે. એ મુજબ અંબડ નામનો પ્રભુનો શ્રાવક ઉવવાઈ સૂત્રમાં ઉપર જણાવેલ પાઠથી પ્રતિજ્ઞા પ્રભુ સન્મુખ કરે છે. તેમજ વળી ઉપાસગદશાંગ મૂળસૂત્રમાં ભગવાનના મુખ્ય ધોરી શ્રાવકો આનંદ, કામદેવ વિગેરે પણ ભગવાનની સન્મુખ શ્રાવકનાં બાર વ્રત ઉચ્ચરતિ વખતે પ્રથમ સમકિતનો આલાવો ઉચ્ચરતાં પોતે અરિહંતની પ્રતિમાજી વિષે કેવી પ્રતિજ્ઞા કરે છે તે જરા ધ્યાન આપી સાંભળો, કે જેથી તમોને ખાત્રી થાય.

उपासगदशांग अध्ययन १

नोखलु मे भंते कप्पइ अज्जप्पभिइंचणं अन्नउत्थियावा

अन्नउत्थियदेवयाणिवा अन्नउत्थियपरिग्गहियाइं अरिहंतचेइयाइं वा वंदित्तएवा नमंसित्तएवा पुव्विअणालत्तेणं आलवित्तएवा संलवित्तएवा इत्यादि.

અર્થઃ—આનંદશ્રાવક પ્રભુની પાસે શ્રાવકના બારવ્રત લેતા પ્રતિજ્ઞા કરે છે કે હે પ્રભુ! આજથી માંડી અન્યદર્શનીના સાધુ, અન્યદર્શનીના દેવ હરિહરાદિ તેમજ તે લોકોએ ગૃહણ કરેલા અરિહંતની પ્રતિમાજી પોતાના દેવ તરીકે સ્વીકારેલ હોય તેને વંદન, નમન, પૂજન સત્કાર, સન્માન, વિગેરે કાંઇ પણ મારે કરવું કલ્પે નહીં. તેમજ તે લોકોની સાથે તેઓએ પ્રથમ બોલાવ્યા વગર આલાપ સંલાપ પણ કરવો મારે કલ્પે નહીં. સારાંશ કે આપ પ્રભુને તથા આપની મૂર્તિને તથા નિર્ગ્રંથ સાધુઓને વંદન, પૂજન, સત્કાર, સન્માન, આલાપ, સંલાપ, વિગેરે કરવું મારે કલ્પે, પણ બીજાની સાથે ન કલ્પે. આ પાઠમાં વંદન પૂજનનો પાઠ છે અને આનંદ શ્રાવકે પોતેજ પ્રતિમાજીને પૂજેલ છે. હવે આના કરતાં વધારે સ્પષ્ટ બીજો કયો તમારે ખુલાસો જોઇએ છે.

વાદી.

આ પાઠમાં આગળ જતાં તેઓને અન્ન, પાણી તથા પ્રથમ બોલાવવું ચલાવવું હું કરીશ નહીં એમ જણાવેલ હોવાથી અરિહંત ચેઇયાણિ શબ્દથી અરિહંતના સાધુ ઘટી શકે, પણ પ્રતિમાજી કેવી રીતે ઘટી શકે? કારણ કે પ્રતિમાજીને અન્ન, પાણી દેવાનો તેમ બોલાવવા ચલાવવાનો સંભવ નથી.

શાસ્ત્રકાર.

અલબત, તમારી વાત સાચી છે કે પ્રતિમાજીને અન્નપાણી વિગેરે દેવું ઘટે નહીં. પણ જ્યાં જેની સાથે સંબંધ ઘટતો હોય તેમ ઘટાડવો તેજ વિદ્વાનોનું કર્તવ્ય છે. ઉપરના પાઠમાં ત્રણ આલાવા છે. અન્યદર્શનીના સાધુ, અન્યદર્શનીના દેવ, અને અન્યદર્શનીએ ગૃહણ કરેલી અરિહંતની પ્રતિમાઓ. આ મુજબ ત્રણ આ

લાવા છે, અન્નપાણી દેવું તથા બોલાવવું, ચલાવવું અન્ય દર્શનીના સાધુ સાથે ઘટે છે તો તે સંબંધી પોતે પ્રતિજ્ઞા કરે છે વળી "अरिहंतचेइयाइं" શબ્દથી સાધુ ગ્રહણ થઈ શકેજ નહીં. અન્યદર્શનમાં અરિહંતના સાધુઓ ગયા હોય અને તેજ વેષમાં રહ્યા હોય તે સંભવી શકેજ નહીં. કદાચ કર્મના સંયોગને લઇ ભારે કર્મીપણાથી અન્યદર્શનમાં જૈનસાધુ ગયા હોય તો પછી તરત જ તેનો વેષ તેને સ્વીકાર કરવો જ પડે. જેમકે આજકાલ ઘણા સ્થાનકવાસીના સાધુઓ પોતાનો વેષ છોડી તપગચ્છમાં દાખલ થયા છે. પંજાબમાંથી આવેલા બુટેરાવજી મહારાજ, મૂળચંદજી મહારાજ, વૃદ્ધિચંદજી મહારાજ તથા આત્મારામજી મહારાજ વિગેરે ૨૫ થી ૩૦ સાધુઓએ તે પંથ છોડી તપગચ્છમાં દાખલ થયા છે. અને તે સંપ્રદાયનો વેષ તેઓએ સ્વીકારેલ છે, પછી તેઓ કાંઇ સ્થાનકવાસી સાધુઓ કહેવાના નથી. એ મુજબ કોઇ સાધુ અન્યદર્શનમાં જાય પછી તે કાંઇ જૈનદર્શનનો સાધુ કહેવાતો નથી, કારણ કે વેષ બદલી નાખવામાં આવે છે, આથી અરિહંતચેઇયાઈ શબ્દથી કોઇ પણ દીવસે સાધુ ગ્રહણ થઇ શકેજ નહીં. વળી અન્ય ઉત્થિય શબ્દ મૂલ પાઠમાં અન્ય દર્શનના સાધુનો વાચક ખુલ્લો પડયો છે. આ સાધુઓની સાથે કોઈપણ પ્રકારનો સંબંધ ન રાખવો. આવો સ્પષ્ટ અર્થ મુકી માત્ર પોતાની કલ્પનાથી કલ્પી કાઢેલા અરિહંત ચેઈયાણિ શબ્દથી અરિહંતના સાધુ લેવા, આવો અર્થ શું કોઈપણ વિદ્વાન કબુલ કરશે? વળી શાસ્ત્રમાં પણ કોઈ ઠેકાણે અરિહંત ચૈત્ય શબ્દથી સાધુ લીધાજ નથી, પણ જીનપ્રતિમાજી લીધા છે. આ વાત પ્રથમજ સિદ્ધ થઇ ગયેલ છે, છતાં ફરી ભગવતીજી સૂત્રના પાઠથી સિદ્ધ કરી આપું છું કે અરિહંત ચેઇયાણિ શબ્દથી શું લીધેલ છે.

ભગવતીજી સૂત્ર શતક ૩. ઉદ્દેશો ૨ પૃ. ૨૫૬ માં પુરણ નામનો સાર્થવાહ પોતાના ઘરનો ત્યાગ કરી તાપસવ્રત સ્વીકારે છે, અને બાર વર્ષ પર્યંત તિવ્ર તપશ્ચર્યા સાથે નિરસ આહાર પાણી કરી, છેવટે પાદોપગમન નામનું અણસણ કરી અસુરકુમાર નિકાયમાં ચમરચંચા

રાજધાનીમાં ચમરેંદ્રપણે ઉત્પન્ન થાય છે. ઉત્પન્ન થયા સાથે અવધિજ્ઞાનથી પોતાના મસ્તક ઉપર સુધર્મ ઇંદ્રને સુધર્માવતંસક નામના વિમાનમાં બેઠેલો અનેક ઋદ્ધિ સહીત વજ્ર છે હાથમાં જેના એવા જોઇને તરતજ મહાન્ ક્રોધથી ધમધમીત થઇ પોતાના સામાનિક દેવોને પુછે છે કે, આ કોણ દુષ્ટાત્મા મારા મસ્તક ઉપર પગ રાખીને બેઠો છે? તેના આવા શબ્દો સાંભળી સામાનિક દેવો હાથ જોડી સુધર્મઇંદ્ર સંબંધી તમામ તેની શક્તિ સાથેનું વર્ણન કહી સંભળાવ્યું. આથી વધારે ગુસ્સે થઇ ચમરેંદ્ર કહે છે કે, અરે મારા પરાક્રમની તમોને ખબરજ નથી જેથી તમો તેની પ્રશંસા કરો છો, પણ તમો જુઓ કે હમણાજ તેને ત્યાંથી નીચે પાડું છું. આમ કહી સુધર્મ દેવલોકમાં જવા વિચાર કરે છે, પણ વળી વિચાર આવ્યો કે, કદાચ તે મારા કરતા મહા બલવાન્ નિકળ્યો અને મારો પરાજય થાય, તો મારે કોના શરણે જવું? આમ વિચાર કરી અવધિજ્ઞાનથી સુંસુમાર નગરને વિષે પરમાત્મા મહાવીરદેવ છદ્મસ્થપણામાં ધ્યાનમાં મગ્ન રહ્યા છે, તેમને જોઇને આ પ્રભુનું શરણ લઇને જઉં તો વાંધો નહીં આવે, આમ વિચાર કરી તરતજ સુંસુમાર નગરમાં પ્રભુની પાસે આવ્યો અને પ્રભુને ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઇ, વંદન નમસ્કાર કરી પ્રભુને કહે છે કે હે પ્રભુ! આપના શરણને લઇને આજે ઉર્ધ્વલોકમાં જઉં છું અને સુધર્મઇંદ્રને હમણા ઉપરથી નીચે પાડું છું. આમ પ્રભુને સંભળાવી તરતજ ઉર્ધ્વલોકમાં ગયો અને સુધર્મઇંદ્રના આત્મ રક્ષક દેવોને પોતાના હાથમા રહેલ પરિઘ શસ્ત્ર વડે ત્રાસ આપતો, સુધર્મ ઇંદ્રની વેદીકા ઉપર પગ મુકી સુધર્મ ઇંદ્રને તિરસ્કારના શબ્દો સંભળાવ્યા, તરતજ ઇંદ્રે તેને ઓળખી તેની તરફ જાજ્વલ્યમાન વજ્ર ફેંક્યું. અગ્નીના કણીયા નીકળતા આ વજ્રને જોઇ ભય પામી એકદમ તે ચમરેંદ્ર નાશી ગયો. નીચે જેનું મસ્તક છે અને ઉપર જેના પગ છે આ મુજબ જેટલી પોતાની શક્તિ હતી તેટલા વેગથી જીવ લઇને ભાગ્યો, અને પ્રભુજી જ્યા કાયોત્સર્ગમાં રહ્યા છે તેના પગમાં આવીને લંપાઇ ગયો. આ વખતે સુધર્મઇંદ્રને જે વિચાર થયો તે ભગવતી સૂત્રમા જણાવેલ છે.

तथा च तत्पाठः

तस्स मक्कस्स दे विंदस्स देवरएणो इ मेया रूवे अप्भत्थिऊ मंकप्पो जाव समुप्पजित्या नोखलु विसए चमरस्स असुरिंदस्स असुररएणो अप्पणो निग्गाए उद्धंउप्पइत्ता जाव मोहम्मे कप्पे गएणत्थ अरिहंते वा अरिहंतचेइयाणि वा अणगारे वा भावियप्पाणो नीसए उद्धं उप्पइ जाव सोहम्मेकप्पे तंमहादुखं गु सहाख्वाएं अरिहंताएं भगवंताएं अणगाराणय अचामायणाएतिकटु ओहिंपउंजइ इत्यादि.

અર્થ:—તેશક, દેવેંદ્ર, દેવનો રાજા તેને હૃદયની અંદર એવો વિચાર આવ્યો કે અસુરનો ઈંદ્ર, અસુરનો રાજા એવા ચમરેંદ્રને ઉર્ધ્વ લોકમાં આવવાનો વિષય નથી, પોતાની નિશ્રાએ ઉંચે ઉડી યાવત્ સુધર્મદેવલોકસુધી આવવાની, શક્તિ નથી પણ અરિહંત અરિહંતના ચૈત્યો તથા ભાવિતાત્મા અણગાર સાધુઓ આ પ્રભુની નીશ્રાએ તો ઉર્ધ્વલોકમાં યાવત્ સુધર્મ દેવલોકમાં પણ આવી શકે છે. તો કદાચ આ ચમરેંદ્ર આ પ્રભુની નિશ્રાએ જો ઉપર આવ્યો હોય તો તે મહાનુભાવોની અત્યંત આશાતના મેં કરી કહેવાય. આમ સમજી તરતજ અવધિજ્ઞાનનો ઉપયોગ આપી ઇંદ્ર જોવે છે કે, આ કોની નિશ્રાથી ઉપર આવ્યો છે ? તો તરતજ તેને જણાયું કે પ્રભુ મહાવીર દેવની નિશ્રાથી ઉપર આવ્યો છે. આથી ઇંદ્રને મનમાં ઘણોજ ખેદ થયો અને તરતજ ઘણી વેગવાળી ગતીથી વજ્રને પકડવાને દોડયો. પ્રભુથી ચાર અંગુલ દૂર રહેલ વજ્રને પકડી પાડયું અને પ્રભુની માફી માગી તેમજ ચમરેંદ્રની માફી માગી અને કહ્યુ કે, જો આ પ્રભુના શરણથીજ તું આજે બચ્યો છું અને તને છોડી દેવામાં આવે છે. આમ કહી પ્રભુને વંદન નમસ્કાર કરી તરત પોતાને સ્થાને સુધર્મ ઇંદ્ર ગયો.

ભાવાર્થ:—શ્રીમાન્ ગૌતમસ્વામી ચમરેંદ્રના સ્વરૂપ માટે પ્રભુ મહાવીર દેવને પુછે છે. પ્રભુ મહાવીર દેવ કહે છે કે હે ગૌતમ, ચમરેંદ્ર પોતાની શક્તિથી ઉર્ધ્વલોકમાં જઇ શકતો નથી, પણ અરિહંત, અરિ

હંતની પ્રતિમા અને અણગાર સાધુ આ ત્રણમાંથી કોઇ એકના શરણથી ઉર્ધ્વ લોકમાં જઈ શકે છે. આ ચમરેંદ્ર મારા શરણથીજ ઉર્ધ્વ લોકમાં ગયો હતો અને છેવટે ઇંદ્રના વજ્રથી ભયપામી મારા પગની નીચે આવીને સંતાઈ ગયો હતો. ઇંદ્રે અવધિજ્ઞાનથી ચમરેંદ્રને મારા શરણથી દેવલોકમાં આવેલ જાણી તરતજ નીચે આવી વજ્રને પકડી લીધું અને મારી માફી માગી અને મારા શરણથી જ તેને પણ છોડી દીધો અને તેની પણ માફી માગી. શક્ર મને વંદન નમસ્કાર કરી દેવલોકમાં ગયો. આ પાઠમાં સ્પષ્ટ ત્રણ શરણ લીધા છે. જો અરિહંત ચેઇયાણિ શબ્દથી અરિહંતના સાધુઓ લેવાતા હોત તો અહીં અણગાર જુદા કેમ લીધા? અરિહંત ચેઇયાણિ શબ્દથીજ અણગાર સાધુઓ આવી જાય છે છતાં જ્યારે અણગાર શબ્દ જુદો લીધો છે તો પછી અરિહંત ચેઇયાણિ શબ્દથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે અરિહંતના ચૈત્યોથી જીનપ્રતિમાજી જ લેવા એ વાત ખુલ્લી છે. છતાં હજી પણ તમારી શંકા ન ગઈ હોય તો વધારે પાઠ બતાવું.

સાંભળો:

भगवती सूत्र २० शतक ९ उद्देशक पृ. १५०५

कइविहाणंभंतेचारणापन्नत्ता? गोयमा दुविहाचारणापन्नत्ता तंजहा विज्ञाचारणाय जंघाचारणाय जावविज्ञाचारणस्सणं भंते तिरियंकेवइयंगतिविसएपणत्ते? गोयमा सेणं इओएगेणं उप्पाएणं माणुसुत्तरे पव्वए समोसरणं करेइ करेइत्ता तहिं चेइयाइं वंदइ २ त्ता बितिएणं उप्पाएणं नंदिस्सरदीवे समोसरणं करेइ २ त्ता तहिंचेइयाइंवंदइ २ त्ता तओपडिणियत्तइ २ त्ता इहमागच्छइ २ त्ता इहचेइयाइंवंदइ, विज्ञाचारणस्सणं भंते उड्ढंकेवइएगतिविसए-पणत्ते? गोयमा सेणं इओएगेणंउप्पाएणं नंदणवणेसमोसरणं करेइ २त्ता तहिंचेइयाइंवंदइ २त्ता तहिं चेइयाइंवंदइ २ त्ता तओपडिनियत्तइ २ त्ता इहमागच्छइ २ त्ता इहंचेइयाइं वंदइ इत्यादि.

અર્થઃ—શ્રીમાન્ ગૌતમ સ્વામી પ્રભુ મહાવીર દેવને પુછે છે કે હે ભગવન્! કેટલા પ્રકારના ચારણો કહ્યા છે? પ્રભુ કહે છે કે હે ગૌતમ! બે પ્રકારના ચારણો કહ્યા છે તેજ બતાવે છે. વિદ્યાચારણ તથા જંઘાચારણ. મનરૂપ કે એક વિદ્યાના બલથી ગમન કરે છે. બીજા (લબ્ધિથી પ્રાપ્ત થયેલ) જંઘાના બલથી ગમન કરે છે. આ મુજબ બે પ્રકારના છે હે ભગવન્! વિદ્યા ચારણ મુનિને તિરછો ગતિનો કેટલો વિષય કહ્યો છે? ગૌતમ, તે મહાનુભાવો અહીંથી એકજ ડગલે માનુષ્યોત્તર પર્વતે જઇ સમવસરણ કરે છે એટલે ત્યાં ઉતરે છે અને ઉતરી ત્યાં જે શાસ્વતિ જીન પ્રતિમાજીઓ છે તેમને વંદન કરે છે. તમામ જીન પ્રતિમાજીઓને વંદન કરી, પછી બીજી ડગલે નંદીશ્વર નામના દ્વીપે જઇને ત્યાં ઉતરે છે. અને ત્યાં ઉતરી ને ત્યાં જે શાસ્વતિ જીનપ્રતિમાજીઓને તેને વંદન કરે છે. વંદન કરીને પાછા એકજ ડગલેથી અહીં આવી પહોંચે છે. અહીં આવીને પણ જે અશાસ્વતિ જીન પ્રતિમાજીઓ છે તેઓને વંદન કરે છે.

હે ભગવન્! વિદ્યાચારણ મુનિનો ઉર્ધ્વ સંબંધી કેટલો વિષય કહ્યોછે? હે ગૌતમ, તે મહાનુભાવો અહીંથી એકજ ડગલે નંદનવન નામના વનને વિષે જઇને ત્યા ઉતરે છે અને ત્યાં રહેલ શાસ્વતિ જીન પ્રતિમાજીઓને વંદન કરે છે. વંદન કરી ત્યાથી બીજી ડગલે પંડુક નામના વનને વિષે જઇ ત્યા ઉતરે છે અને ત્યા પણ બીરાજમાન અનાદિ શાસ્વતિ જીન પ્રતિમાજીઓને વદન કરે છે. વંદન કરીને પાછા એકજ ડગલે અહીં આવેછે અને અહીં આવીને જે અશાસ્વતિ જીન પ્રતિમાજીઓ વર્તમાન કાલમાં બીરાજમાન છે તેઓને વદન કરે છે

આ મુજબ ભગવતીજી સૂત્રના વીસમા શતકના નવમા ઉદ્દેશામાં સ્પષ્ટ પાઠ છે કે, મેરૂપર્વત, માનુષ્યોત્તર પર્વત, નંદીશ્વરદ્વીપ વિગેરે સ્થલના તથા અત્રે પોતાના સ્થાનમાં બીરાજમાન શાસ્વતિ તથા અશાસ્વતિ જીનપ્રતિમાજીઓને વંદન કરે છે. આ મુજબ સ્પષ્ટ પાઠ છે. અહીં કોઈ તમો અરિહંત ચેઈયાણિ શબ્દથી અરિહંતના સાધુઓ

થઇ શકવાના નથી. મેરૂપર્વત તથા નંદીશ્વર દ્વીપ વિગેરે સ્થળે સાધુઓના ગમનનો સંભવજ નથી. માટે હવે અરિહંતચેઇયાણિ શબ્દથી અરિહંતની પ્રતિમાજીનો સ્વીકાર આનંદથી કરી લ્યો અને તેઓને માનો, પૂજો કે જેથી તમારૂં પણ કલ્યાણ થાય.

વાદી.

અરિહંત ચેઇયાણિ શબ્દથી જ્ઞાન લઇ શકાય છે-અને વિદ્યાચારણમુનિએ મેરૂપર્વત તથા નંદીશ્વર દ્વીપમાં રહેલ જ્ઞાનને વંદન કરેલ છે. જીનપ્રતિમાજીને વંદન કરેલ શા ઉપરથી કહો છો?

શાસ્ત્રકાર.

તમારી મુખવસ્ત્રિકાએ માત્ર એક એક સૂત્ર વિરૂધ પ્રરૂપણા કરવાથી ગમે તેટલું બાંધવા છતા ચાર ગતિમાં પરિભ્રમણ કરવું પડશે તે તમે ભારી પેઠે જાણો છો, તો તમારાથી પણ જિનસૂત્રની પ્રરૂપણા ન થાય તે વાત ધ્યાનમાં રાખવા ખાસ જરૂર છે.

અરિહંત ચેઇયાણિ શબ્દથી જ્ઞાન લેવાયજ નહીં. આ બાબતનો [illegible] સાથે પ્રમાણ કરી આપેલ છે. [illegible] નથી નહીં. કેક તેમ જ્ઞાન [illegible] બુદ્ધિના [illegible] બુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવા [illegible] ઉપર જ્ઞાન કેવું ગણવું [illegible] જ્ઞાન તે [illegible] કેવી રીતે [illegible] ? વળી [illegible] પુસ્તક [illegible] તે પણ [illegible] પુસ્તક [illegible] તથા [illegible] વિગેરે [illegible] ? [illegible]

આપણી માનેલા પુરુષો [illegible] આપણું [illegible]
[illegible] બુદ્ધિહીન [illegible] ?
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

વાર્તા.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

પ્રણમે છે આમ શાસ્ત્રકાર કહે છે તે બરાબર છે. તમો ગુરૂ ગમ વગર શાસ્ત્ર વાંચો છો તેથીજ ખરો અર્થ જાણી શકતા નથી. આલોચના લીધા વગર કાલધર્મ પામે તો વિરાધક ગણ્યા. આ કાંઈ પ્રભુની પ્રતિમાજીને વંદન કર્યા માટે વિરાધક ગણેલ નથી, પણ એક સ્થાનથી બીજે સ્થાને જતાં રસ્તામાં જે જે પ્રમાદ વૃત્તિ થયેલ હોય તેને અંગે અપ્રમાદિ એવા સાધુને પણ ઇરિયાવહિય પ્રતિક્રમણરૂપ પ્રાયશ્ચિત કરવું પડે છે, તેમ વિદ્યાચારણ મુનિને પણ જે એક સ્થાનથી બીજા સ્થાને ગમનાગમન કરેલ છે તે સંબંધી ઇરિયાવહિય પ્રતિક્રમણ કરવા રૂપ પ્રાયશ્ચિત જો તેઓ ન કરે તો તે સંબંધી તેમને દોષ લાગે છે. પણ પ્રભુની પ્રતિમાજીને વંદન કરવાથી કાંઇ દોષ લાગતો નથી, પણ મહાન કર્મની નિર્જરા તેઓને થયેલ છે. સારા કામો કરતા પણ જો વિરાધક ભાવ આવશે તો પછી તમોને પણ સામાયક, પોષધ, પ્રતિક્રમણ તેમજ ગુરૂવંદન માટે ઘણી સંપ કરીને આવવું વિગેરે સારા કામોમાં વિરાધક પણું કેમ નહીં આવે? ન્યાય બન્ને જગ્યાએ સમાન છે. રસ્તામાં ચાલવાથી થયેલ જીવની વિરાધના [illegible] પ્રાયશ્ચિત [illegible] પોતાની [illegible] ના અનુસારે [illegible], વિરાધક ભાવ [illegible] વધતો [illegible] છે, માટે પ્રભુપ્રતિમાજીને વંદન કરવાથી [illegible] મહાનુભાવ મુનિને કર્મની [illegible] પ્રતિમાજીના દર્શનથી કર્મ [illegible] [illegible] કુમારે [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] ॥ ૨૦ ॥

[illegible] ॥ ૨૧ ॥

અર્થ:—શ્રીમાન્ ભદ્રબાહુ સ્વામી ચૌદ પૂર્વધર કે જેઓશ્રી પરમાત્મા મહાવીર દેવ પછી સોહાજ વર્ષે થયા છે અને જેમણે દશસૂત્રોની નિર્યુક્તિ બનાવી છે; તેઓશ્રી સુત્રકૃતાંગસૂત્રની નિર્યુક્તિમાં આર્દ્ર કુમારના અધિકારમાં જણાવે છે કે, આર્દ્રદેશના રાજાએ શ્રેણિકરાજાની સાથે પોતાની જુની મિત્રતાઈ કાયમ રાખવા માટે ઉત્તમ પ્રકારના મણી, માણેક વિગેરે વસ્તુની ભેટ પોતાના માણસ સાથે આવેલા શ્રેણિકરાજાના માણસની સાથે મોકલાવે છે, તે વખતે આર્દ્રકુમાર શ્રેણિકરાજાના માણસને પુછે છે કે, તમારા રાજાને કોઈ પુત્ર છે કે કેમ? જો હોય તો મારે પણ તેની સાથે મિત્રાઈ કરવી છે. આથી આવેલા માણસો જણાવે છે કે અમારા રાજા સાહેબને બુદ્ધિનો નિધાન એવો અભયકુમાર નામનો પુત્ર છે; આથી હર્ષીત થઈ ને અભયકુમાર સાથે પોતાની મિત્રાઈ કરવાને એક મહા કીમતિ ભેટણું તે માણસોને અભયકુમારને આપવા સારૂ આપે છે. આ માણસો શ્રેણિકરાજાના દરબારમાં જઈ શ્રેણિકરાજાને તથા અભયકુમારને જુદા જુદા ભેટણા આપે છે અને આર્દ્રકુમારનો સંદેશો મિત્રાઈ કરવા બાબતનો અભયકુમારને જણાવે છે. આ સમાચાર સાંભળી ચાર બુદ્ધિનો નિધાન અભયકુમાર વિચાર કરે છે કે, જે પાણી મારી સાથે મિત્રાઈ કરવા ઈચ્છે છે તો અવશ્ય તે સમકિત દૃષ્ટિ હોવો જોઈએ. છતાં અનાર્ય દેશમાં ઉત્પન્ન થયો છે માટે પૂર્વે તેણે ચારિત્રની વિરાધના કરેલ હોવી જોઈએ આમ નિર્ણય કરી આર્દ્રકુમારને પ્રતિબોધ કરવા સારૂ એક સુંદર રત્નની જીન પ્રતિમાજીને એક ડાબડામાં પેક કરીને આવેલ માણસોને આપે છે અને એકાન્તમાં ખોલવા જણાવે છે. પછી શ્રેણિક રાજાએ આપેલ ભેટણું લઈને તે આવેલા માણસો આર્દ્રદેશમાં જાય છે અને જુદા જુદા બંન્ને ભેટણા રાજાને તથા આર્દ્ર કુમારને આપે છે. આર્દ્રકુમાર એકાન્તમાં પેટી ખોલી અંદરથી પ્રતિમાજીને બહાર કાઢે છે અને આ ઉત્તમ વસ્તુનો શો ઉપયોગ હશે તેનો વિચાર કરવા લાગ્યા કે આવી વસ્તુ મેં પૂર્વે કયાંઈ પણ જોએલ છે આમ વિચાર કરતા સાથે કર્મનો ક્ષયોપશમ થવાથી જાતિસ્મરણ જ્ઞાન પ્રાપ્ત

" पडिमा रहंमि गया दट्ठुं संबुद्धो " તે વાત આ પાઠથી સિદ્ધ થાય છે. એકાંતમાં જીનપ્રતિમા જોઇને પ્રતિબોધ પામ્યો અર્થાત્ તેણે જાતિ સ્મરણ જ્ઞાનથી પોતાનો પૂર્વ ભવ જોયો. અને પૂર્વ ભવમાં સ્ત્રીની સાથે પોતે અંગીકાર કરેલ ચારિત્ર તેમજ પાછળથી પોતાને સ્ત્રીની ઉપર થયેલ રાગ દશાને અંગે લાગેલ દૂષણનું પ્રાયશ્ચિત નહીં લેવાથી છેવટે પોતાને અનાર્ય દેશમાં ઉપજવું પડયું છે, વિગેરે જાતિસ્મરણ જ્ઞાનથી જાણી તે તત્કાલ પ્રતિબોધને પામ્યો અને તેને ચારિત્ર લેવા ફરી ઇચ્છા થઇ. પણ અનાર્ય દેશમાથી આર્યભૂમિમાં જઉ તો તે બને, આમ ધારી નીકળવા વિચાર કરે છે, પણ તેના પિતાને માલુમ પડી જવાથી ઘોડે સ્વારની ટુકડીથી તેનું રક્ષણ કરે છે. જ્યાં જાય ત્યાં ઘોડે સ્વારો તેની પાછળ જાય છે. આખરે તે લોકોને વિશ્વાસ પમાડી, આગળ એક વિશ્વાસપાત્ર માણસ મોકલી, વ્હાણ તૈયાર કરાવી તેમાં બેસી અનાર્ય દેશમાંથી નાશી છુટયો અને આર્ય ભૂમિમાં આવી દીક્ષા પોતાની મેળે લેવા લાગ્યો. આ વખતે દેવતા હાજર થઇને તેને કહે છે કે, હજી તને ભોગાવળી કર્મ બાકી છે, માટે તે ભોગવીને પછી દીક્ષા લેજે; છતાં આર્દ્રકુમાર કહે છે કે મને ભોગાવળી કર્મ શું કરનાર છે? રાજ્ય કદીપણ હું કરનાર નથી. અને માગ જવા જો દીક્ષા નહીં લે તો પછી બીજા કોણ લેશે? આમ કહી તેણે પોતાની મેળે દીક્ષા સ્વીકાર કરી. આખરે ભોગાવળી કર્મના ઉદયે ચારિત્ર મૂકી બાર વર્ષ સંસારમા રહ્યા, પછી છોકરાના મોહને લીધે બીજા બાર વર્ષ સંસારમા રહી ફરી દીક્ષા સ્વીકાર કરી, તે પ્રભુ મહાવીર દેવ પાસે આવે છે. આવતા રસ્તામા કેટલા એક દર્શનકારો મળે છે, તેના મતનું ખંડન કરી આખરે પ્રભુ મહાવીર દેવના ચરણે આવી નમે છે, ત્યા શ્રેણિક રાજા તથા અભયકુમાર પણ આવીને તેને મળે છે. પ્રભુ પાસે ફરી દીક્ષા સ્વીકારે છે તથા અભયકુમારની મોકલેલ પ્રતિમાજીને અંગે થયેલ પોતાનો ઉદ્ધાર વિગેરે કહી સંભળાવી તેનો મહાન ઉપકાર માને છે. આ બીનાને જણાવનાર ઉપરનો પાઠ છે. તેમાં પ્રતિમાજી મોકલવા, એકાંતમાં દર્શન કરવું અને પ્રતિબોધ પામવું વિગેરે સ્પષ્ટ પાઠ છે.

વાદી

આર્દ્રકુમાર ને અભયકુમારે ઓઘો મુહપત્તિ મોકલાવી છે પ્રતિમાજી મોકલાવ્યા સાંભળ્યો નથી.

શાસ્ત્રકાર

પ્રતિમાજી મોકલાવ્યા સાંભળો તો પાછા માનવા પડે. વળી દર્શન કરી કર્મ ક્ષયોપશમ સાથે જ્ઞાનનો લાભ થાય તે લાભ શા માટે તમારે લેવો અગર બીજાને લેવા દેવો જોઇએ ? પ્રતિમાજી મોકલ્યાછે તે તો ઉપરના પાઠથી સાબીત કરી આપેલ છે. પણ ઓઘો, મુહપત્તિ મોકલ્યાછે તેનો તમારે કોઇ પણ સૂત્રનાપાઠથી સાબીત કરી આપવું જોઇએ. ફોગટ મોઢાની વાત કામ ન આવે. ચઉદ પૂર્વધર મહા પ્રમાણિક યુગ પ્રધાન આચાર્ય કહે તે માનવું નહી અને કલ્પીત વાત માનવી તે ઠીક ગણાય નહીં; માટે કલ્પીત વાત એક બાજુ મુકી ઉપર જણાવેલ અનેક શાસ્ત્રના પાઠથી સિદ્ધ કરેલ જીન પ્રતિમાજી માનવી તેજ યુક્ત ગણાય.

વળી સૂત્રકૃતાંગ સૂત્રના બીજા શ્રુતસ્કંધના છઠ્ઠા અધ્યયનમાં જીનપ્રતિમાજીના દર્શનથી દશવૈકાલીક સૂત્રના બનાવનાર શ્રી સય્યં-ભવ ભટ્ટ પ્રતિબોધ પામ્યાનો પાઠ છે.

तथा च तत्पाठः

सिज्जंभवंगणहरं जिणपडिमा दंसणेण पडिबुद्धं ॥

અર્થઃ—શ્રીમાન્ સય્યંભવ નામના આચાર્ય મહારાજ જીન-પ્રતિમાજીના દર્શનથી પ્રતિબોધપને પામ્યા છે આ મુજબ સ્પષ્ટ પાઠ છે.

વાદી

કોઇપણ શ્રાવકે જીન મંદીર બંધાવ્યુ હોય અને તે બંધાવનારને ઉત્તમ ફલ મલ્યું હોય એમ કોઇ શાસ્ત્રમાં લખ્યું હોય તો તે શાસ્ત્રના પાઠ સાથે જણાવો.

શાસ્ત્રકાર

આવશ્યકસૂત્રની ટીકામાં વગ્ગુર નામના શ્રાવકે મલ્લીનાથ ભગવાનનું મંદીર બંધાવ્યાનો પાઠ આગળ બતાવેલ છે તેમજ આવશ્યક સૂત્રની નિર્યુક્તિમા પણ ભરતરાજાએ મંદીર બંધાવ્યાનો અધિકાર સ્પષ્ટ છે.

तथा च तत्पाठः

आवश्यक सूत्र निर्युक्ति, आगमसमितिनुं पृ. १६२

थूभसय भाउगाणं चउवीसंचेवजिणहरे कासी ॥
सव्वजिणाणं पडिमा वण्ण पमाणेहिं निअएहिं ॥ ६५ ॥

અર્થ: શ્રીમાન્ ભદ્રબાહુ સ્વામીએ આવશ્યક નિર્યુક્તિમાં શ્રીમાન્ ઋષભદેવ પ્રભુનું જીવન વૃત્તાન્ત વર્ણવેલ છે. આખરે તેઓશ્રી આદિનાથ પ્રભુ અષ્ટાપદ તીર્થ ઉપર દશ હજાર મુનિઓ સાથે મોક્ષ જાય છે, તે વખતે ભરતરાજા તથા સૌધર્મ ઇંદ્ર વિગેરે હાજર થાય છે, અને શક્ર પોતાના દેવ પાસે [illegible] ચિતા તીર્થંકર, ગણધર તથા બીજા સાધુઓ માટે [illegible] તેમા તેઓના શરીર મુકી અગ્નિ [illegible] [illegible] જાળે છે અને દાઢા વિગેરે [illegible] [illegible] મંદિર [illegible] પોતપોતાના [illegible] [illegible] તેમજ [illegible] [illegible] મંદીર [illegible] તેમા [illegible] પ્રતિમાઓ પોતપોતાના વર્ણ, પ્રમાણ [illegible] " चउवीसंचेव जि-णहरेकासी " [illegible] છે. હવે [illegible] [illegible] [illegible] મંદીર બંધાવવાના [illegible] [illegible] [illegible] તેના માટે [illegible]

काऊंपिजिणायथरोहिं मंडियं मव्वमियरणीवट्टं ॥
दाणाइ चउक्केण सड्ढोगच्छेज्ज अच्चुयंजाव ॥ १ ॥
(महानिशिथसूत्र.)

અર્થ:-જીન મંદીરથી પૃથ્વી પટને જે શ્રાવક વિભૂષીત કરે છે તેમજ દાન શીલ તપ અને ભાવથી જે યુક્ત છે તે શ્રાવક અંતે કાલધર્મ પામી બારમા દેવલોક સુધી ઉત્કૃષ્ટપણે જાય છે.

મતલબ એ છે કે શ્રાવકના ઘર દાનને માટે સદા ખુલ્લા હોય છે. જેમ તેમ તે યાચક આવ્યો હોય તેને દાન આપવું તે ખાસ તેનો ધર્મ છે, તેમજ શીલ-સદાચાર તપ યથા શક્તિ ઇચ્છાનો નિરોધ કરવો અગર બાહ્યાભ્યંતર બે પ્રકારનો તપ કરવો, તેમજ ભાવના ભાવવી આ ચાર શ્રાવકના સહજ ગુણ છે, પણ આરંભાદિકથી જે દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરેલ છે તેનો પણ સાથે સાથે સદ્વ્યય કરવાની જરૂર છે. વળી એવા સ્થાનમાં સદ્વ્યય કરવો જોઇએ કે જેનાથી ઘણા જીવોને પણ મહાન લાભ થાય, આમ ધારી ઉત્તમ શ્રાવકો જીનમંદીર બંધાવે છે. તો આ જીન મંદીર બંધાવનાર શ્રાવક કે જે દાનાદિગુણયુક્ત છે તેની વધારામા વધારે કઇ ગતિ થાય?

આના ઉત્તરમા ઉપરની ગાથામા જણાવે છે કે સર્વ વિરતિ ન હોવાથી આવા શ્રાવકની ગતિ વધારેમા વધારે બારમા દેવલોક સુધી થાય છે; અર્થાત કાલધર્મ પામી તે શ્રાવક બારમા દેવલોક પર્યંત જાય છે. આ મુજબ મંદીર બંધાવવાનું ફલ કહેલ છે. પણ ભરતરાજાની માફક મંદીર બંધાવનાર સાધુ જે સંજમ સર્વવિરતિપણુ સ્વીકારે છે તે તો તેજ ભવમાં મોક્ષે જાય છે. આ મુજબ મંદીર બંધાવવાનુ મહાન ફલ કહેલ છે આજ બાબતમા બીજો પુરાવો આપે છે

उक्कोसंदव्वत्थयं आराहिय जाइ अच्चुयं जाव
भावत्थएण पावइ अंतमुहुत्तेण निव्वाणं ॥ १ ॥

અર્થ પ્રાચીન આચાર્યકૃત સિધ્ધાન્તની આ ગાથા છે આમા જણાવે છે કે, દ્રવ્ય સ્તવનુ ઉત્કૃષ્ટ ફલ બારમા દેવલોક સુધીનુ મલે છે. ભાવસ્તવથી માણસ અન્તર્મુહૂર્તમા મોક્ષ મેળવે છે જાણવું મજુની

પૂજા કરવી તે તથા મંદીર બંધાવવું તે દ્રવ્ય સ્તવો છે. દ્રવ્યસ્તવમાં અમુક અંશે આરંભ હોવાથી તે ક્રિયાથી તે ભવમાં મોક્ષે જતો નથી, પણ ઉત્કૃષ્ટપણે બારમા દેવલોક સુધી જાય છે, પણ જેઓ શુધ્ધ ચારિત્ર પાળે છે તે ભાવસ્તવ છે અને આનાથી ઉત્કૃષ્ટપણે બે ઘડીમાંજ તેઓ મોક્ષ મેળવે છે. આથી ઉપરની વાતને ટેકો મળે છે કે જીનમંદીર બંધાવનાર બારમા દેવલોક સુધી જાય છે.

વળી મહાકલ્પસૂત્રમા સાધુ તથા શ્રાવક હંમેશ પ્રભુદર્શન કરવા જીનમંદીરમા ન જાય તો તેને પ્રાયશ્ચિત અમુક આવે છે, એમ સ્પષ્ટ જણાવેલ છે.

तथाचमहाकल्पसूत्र.

" से भयवं तहारुवं समणंवा माहणं वा चेइय घरे गच्छेज्जा हंता गोयमा दिणेदिणेगच्छेज्जा से भयवंजत्थदिणेण गच्छेज्जा तओकिंपायच्छित्तंहवेज्जा ? गोयमा पमायंपडुच तहारुवंसमणंवा माहणंवा जोजिणघरंनगच्छेज्जा, तओछट्ठं अहवा दुवालसमं पायच्छित्तंहवेज्जा से भयवंसमणोवासगस्स पोसह-सालाए पोसहिए पोसहबंभयारी किंजिणहरंगच्छेज्जा ? हंता-गोयमा गच्छेज्जा सेभयवंकेणट्ठेणंगच्छेज्जा ? गोयमा णाण-दंसणचरणट्ठाए गच्छेज्जा जेकेइपोसहसालाए पोसहबंभयारी जओजिणहरं न गच्छेज्जा तओपायच्छित्तंहवेज्जा ? गोयमा जहा साहू तहा भाणियव्वंछट्ठं अहवा दुवालसमं पायच्छित्तं हवेज्जा."

અર્થ — શ્રીમાન સુધર્મા સ્વામી ગણધર પ્રણીત મહાકલ્પ સૂત્રમાં પરમાત્મા મહાવીર દેવ પ્રત્યે ગૌતમસ્વામી પુછે છે કે હે પ્રભુ! તથા પ્રકારના ઉત્તમ શ્રાવકો અને સાધુઓ ઉપાશ્રયથી શ્રી જિનમં-દિરમાં [illegible] દર્શન કરવા જાય ? હા, ગૌતમ દરરોજ [illegible] દર્શન કરવા ન જાય તે જિનમંદિરમાં [illegible] શું પ્રાયશ્ચિત્ત આવે ? ગૌતમ ! [illegible] તથા [illegible]

સાધુ તથા સાધ્વી પ્રમાદને લઈને જીનમંદીર દર્શન કરવા ન જાય તો તેઓને-જઘન્યથી બે ઉપવાસ અને ઉત્કૃષ્ટથી પાંચ ઉપવાસનું પ્રાયશ્ચિત આવે છે. પૌષધવાળાને અંગે હવે જણાવે છે.

હે ભગવન્, જે શ્રમણોપાસક-શ્રાવક પૌષધશાળાએ આહારનો ત્યાગ, સાવદ્ય વ્યાપારનો ત્યાગ, શરીરની શુશ્રુષાનો ત્યાગ અને બ્રહ્મચર્ય વૃતના સ્વીકાર રૂપ જે પૌષધ વૃતને સ્વીકારે છે, તેણે જીનમંદીર દર્શન કરવા જવું જોઇએ ? હા, ગૌતમ ! તેને પણ દર્શન કરવા જવું જોઇએ. હે ભગવન્, તેઓએ દર્શન કરવા શા માટે જવું જોઇએ ? ગૌતમ ! જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર ગુણની વૃદ્ધિ માટે દર્શન કરવા જાય. હે ભગવન્, જો પૌષધવૃતને લઇ દર્શન કરવા જીનમંદીર ન જાય તો શું તેઓને પ્રાયશ્ચિત આવે ? હા, ગૌતમ ! જેવી રીતે સાધુને પ્રાયશ્ચિત કહ્યું છે તે મુજબ પૌષધવૃતવાળાને પણ બે ઉપવાસ તથા પાંચ ઉપવાસનું પ્રાયશ્ચિત આવે છે. જો દેરાસર દર્શન કરવા ન જાય તો. આ પ્રમાણે મહા કલ્પસૂત્રમાં સ્પષ્ટ જણાવેલ છે.

આ મહાકલ્પસૂત્ર તથા મહાનિશિથસૂત્ર સ્થાનકવાસી મતવાળા માનતા નથી, આ તેઓની મોટી ભૂલ છે. નંદી સૂત્રને માનવું અને નંદી સૂત્રમાં કહેલ હકીકત ન માનવી એ કેવળ હઠવાદ નહીં તો બીજું શું કહેવાય ? નંદીસૂત્રમાં ઉપર જણાવેલ સૂત્રો ગણાવ્યા છે તેમજ તે સિવાય બીજાં પણ ઘણાં સૂત્રો ગણાવ્યા છે જેમાંના આજકાલ કેટલાક છે અને કેટલાકનો વિચ્છેદ થયો છે. આ મહા કલ્પસૂત્ર વિધિવાદ તરીકે ખાસ દર્શન કરવા સાધુ, સાધ્વી તથા શ્રાવક શ્રાવીકાને ફરમાન કરે છે અને દર્શન ન કરે તો પ્રાયશ્ચિત જણાવે છે, તેમજ પૌષધવૃતવાલાને પણ દર્શન કરવા ફરમાન કરે છે, શરીરાદિકની અશક્તિના પ્રસંગે દર્શન ન થાય તેને માટે પ્રાયશ્ચિત નથી, પણ પ્રમાદને લીધે દર્શન ન થાય તો પ્રાયશ્ચિત જ જણાવેલ છે. આવો ખુલ્લો સ્પષ્ટ દર્શન કરવા સંબંધીનો પાઠ ગૌતમસ્વામીના પ્રશ્નના ઉત્તર તરીકે મહાકલ્પ સૂત્રમાં છે હવે આના

કરતાં બીજો વિધિવાદનો કયો પુરાવો તમારે જોઇએ છે ? પૂજા કરવાને અંગે પણ આજ સૂત્રમાં આગળ ચાલતાં શ્રાવકને આશ્રિ સ્પષ્ટ પાઠ છે.

तथाचतत्पाठः " तेणंकालेणं तेणंसमएणं, जावतुंगीया-नयरीए बहवे समणोवासगा परिवसंति संखे सयए सियप्पवाले रिसीदत्ते दमगे पुक्खली निबद्धे सुप्पइट्ठे भाणुदत्ते सोमिले नरवम्मे, आणंद कामदेवाइणो अन्नत्थगामे परिवसंति. अड्ढा दित्ता विच्छिन्न विपुलवाहणा जावलद्धट्ठा गहियट्ठा चाउद्दस ट्ठमुदिट्ठ पुण्णमासिणी सुपडिपुण्णं पोसह पालेमाणा निग्गंथाण निग्गंथिणय फासु एसणिज्जेणं असणादि ४ पडिलाभेमाणा चेइयालएसु तिसंझं चंदणपुप्फधूववत्थाइहिं अच्चणंकुणमाणा जावजिणहरे विहरंति. सेतेणट्ठेणंगोयमा जो जिणपडिमं पूएइ सोनरगसम्मदिट्ठि जाणियव्वो, जोजिणपडिमंनपूएइ सो-मिच्छादिट्ठि जाणियव्वो, मिच्छादिट्ठिस्स नाणं नहवइ चरणं-नहवइ मुक्खंनहवइ, सम्मादिट्ठिस्स नाणं चरणं मुक्खंच हवइ, से तेणट्ठेणंगोयमा सम्मदिट्ठि सड्ढेहिं जिणपडिमाणं सुगंध पुप्फ चंदण विलेवणेहिं पूयाकायव्वा. " ॥इति.

અર્થ — તે કાલ અને તે સમયમાં તુંગીયા નામની મહાન ઋદ્ધિવાળી નગરી હતી. તે નગરીમાં ઘણા શ્રાવકો રહેતા હતા જેઓમાં શંખ, શતક, સિંહપ્રવાલ, ઋષિદત્ત, દમક, પુષ્કલી, નિબદ્ધ, સુપ્રતિષ્ઠ, ભાનુદત્ત, સોમિલ, નરવરમા વિગેરે મહા ધનવાન મુખ્ય શ્રાવકો હતા, તેમજ આણંદ, કામદેવાદિ શ્રાવકો બીજા નગરમાં રહેતા હતા. ધનાઢ્ય-તેજસ્વી તેમજ ઘણા છે વાહન જેને એવા આ શ્રાવકો હતા યાવત્ તેઓએ ગુરૂમહારાજ પાસેથી જીવ, અજીવ, પુન્યપાપાદિ તત્વોના અર્થ ગ્રહણ કરેલ હતા તેમજ ચતુર્દશી, અષ્ટમી, અમાવાસ્યા પુર્ણીમા તિથિઓને વિષે પ્રતિપૂર્ણ પૌષધવ્રતને કરતા થકા તેમજ

સાધુ સાધ્વીઓને શુદ્ધ નિર્દોષ આહાર પાણી ચાર પ્રકારનો પ્રતિલાભતાં છતાં તેમજ જીનમંદીરમાં ત્રણ કાળ ચંદન, પુષ્પ, ધુપ, વસ્ત્રાદિથી અષ્ટ પ્રકારી પૂજા કરતાં છતાં વિચરે છે એટલા માટે હે ગૌતમ ! જે માણસ જીન પ્રતિમાજીની પૂજા કરે છે તેને સમ્યક્ દષ્ટિ જાણવો. જે માણસ જીન પ્રતિમાજીની પૂજા નથી કરતો તે માણસને મિથ્યા દષ્ટિ જાણવો. મિથ્યા દષ્ટિને જ્ઞાન, દર્શન ચારિત્ર અને મોક્ષ મળે મોક્ષ મળતું નથી, સમ્યક્ દષ્ટિને જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર અને મોક્ષ મળે છે. તેટલા માટે, હે ગૌતમ, સમ્યક્ દષ્ટિ શ્રાવકોએ જીન પ્રતિમાજીની સુગંધ-પુષ્પ-ચંદન-વિલેપન વિગેરેથી અવશ્ય પૂજા કરવી. વિગેરે.

આ ચાલુ સૂત્રમાં તુંગીયા નગરીના શ્રાવકોનું વર્ણન કરવા સાથે તેઓની દિનચર્યા બતાવી છે. પ્રથમ પુછવામાં આવેલ છે કે, આણંદાદિ શ્રાવકોમાંથી કોણે જીન પ્રતિમાજી પૂજ્યા છે તેમજ કોણે મંદીર બંધાવ્યા છે ? તેનો આ પાઠમાં સ્પષ્ટ ખુલાસો છે. ખાસ નામાંકિત શ્રાવકોનાં નામ આપવા સાથે ત્રીકાળ અષ્ટ પ્રકારી પૂજા કરવાનો સ્પષ્ટ ખુલાસો છે. વળી જે માણસ પ્રભુજીની પૂજા કરતો નથી તેને મિથ્યા દ્રષ્ટિ ગણવા સાથે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને મોક્ષના લાભોનો અભાવ જણાવ્યો છે. જ્યારે પ્રભુની પૂજા કરનારને સમ્યક્ દ્રષ્ટિ ગણવા સાથે દર્શન,જ્ઞાન, ચારિત્ર અને મોક્ષના લાભો તેને મળે છે. આ મુજબ આ પાઠમા પરમાત્મા મહાવીરદેવ ગૌતમસ્વામીને ઉદ્દેશીને સ્પષ્ટ જણાવે છે. વિધિમાર્ગને આશ્રી આનંદ, કામદેવ, શંખ, પુષ્કલી વિગેરે શ્રાવકોની દિવસ સંબંધી ચર્યામાં પૂજા તથા દર્શન તથા પૌષધ વિગેરે ખાસ બતાવ્યા છે. હવે જો પૂજાની અંદર જીવહિંસા થવા સાથે નુકશાન તેઓને થતું હોત તો તેનો પ્રભુ નિષેધ શા માટે ન કરે ? તેમજ તેઓની દિનચર્યામાં પૂજાને અંગે જ્ઞાન, દર્શન અને મોક્ષનો લાભ ભગવાન શામાટે બનાવે ? વળી જ્યારે આનંદ, કામદેવ વિગેરે પ્રતિજ્ઞાકરે છે અને વ્રત ઉચ્ચરતી વખતે અરિહંતને તથા અરિહંતના ચૈત્યોને વંદન પૂજન કરવું બીજાને કરવું નહિ. આ વખતે ભગવાન શામાટે તેઓ- ... માં હિંસા થાય છે અને તેથી નરકાદિ

શાસ્ત્રકાર.

બત્રીસ સૂત્રો સિવાયના બધા ફારફેરવાળા કલ્પિત તથા નવીન છે એમ મોઢેથી માત્ર બોલી જવાથી ફાયદો શો ? જેમ પ્રતિમાજી સંબંધી તમામ બીના શાસ્ત્રના પાઠથી અમે સિદ્ધ કરી આપી તેમ તમે પણ શાસ્ત્રના પાઠથી સિદ્ધ કરી આપો તો વ્યાજબી ગણાય. પોતાની માન્યતા વિરૂદ્ધની સ્પષ્ટ ખુલી રીતે બાબતો જેમાં હોય તે અમે માનતા નથી. એમ કહી દેવાથી તમારી માન્યતા સત્ય છે એમ કોઈ સ્વીકારી શકશે ખરો ? વળી નંદીસૂત્રમાં જે સૂત્રોના નામો છે તે વિચ્છેદ ગયા છે એમ જણાવ્યું. તો તે વાત પણ પ્રમાણથી સિદ્ધ કરી દેવી જોઈએ. શા માટે તેના તેજ સૂત્રો નથી ? અમે કહીએ છીએ કે તેના તેજ ગણધર પ્રણીત સૂત્રો છે. જે આજકાલ છે તે. માત્ર પૂજા સંબંધી સ્પષ્ટ શ્રાવકની દિનચર્યા બતાવવાથી તે તમોને ન રૂચ્યું એટલે મોઢેથી કહી દીધું કે તે ફારફેરવાળા અને નવીન કલ્પિત છે આમ કાંઈ કલ્પિત બની જતાં નથી. વળી બત્રીસ સૂત્રો વાસ્તવિક ગણ્યા. તો હું પુછું છું કે તેમાં તો ફારફેર નથી થયોને. ?. તે તો યથાર્થ તેના તેજ છે ને. ?. તે જરા જણાવો. કારણ કે તેમાં પણ પ્રતિમાજી તથા પૂજાનો અધિકાર છે. અને તે પાછો આગળ ઉપર સ્પષ્ટ બતાવેલ છે

વાદી.

મારા સમજવા પ્રમાણે બત્રીસ સૂત્રો તો બરાબર યથાર્થ ગણધર પ્રણીત છે

શાસ્ત્રકાર.

સમવાયાંગ સૂત્ર તમોએ વાંચ્યુ છે ? અને જો વાંચ્યુ હોય તો મને જરા જણાવો કે આચારાંગ સૂત્ર કેટલા પદ પ્રમાણનું તેમાં કહેલ છે તેના કરતા સુયગડાંગ, ઠાણાંગ, સમવાયાંગ, ભગવતી, જ્ઞાતા, ઉવાસગદશાંગ, અનગડદશાંગ, અનુત્તરોવવાઈ, પ્રશ્નવ્યાકરણ, અને વિપાક સૂત્ર, એ બધા સૂત્રોનું માન કેટલું કહેલ છે તે જરા જણાવો. આચારાંગ સૂત્રના જેટલા પદ છે તેના કરતા સુયગડાંગ સૂત્રના બમણા છે.

અને આગળ દરેકના બમણા બમણા છે. આમ કહેશો તો હવે જરા અંતગડ તથા વિપાકસૂત્રની સંખ્યા હાલના સૂત્રોમાં કેટલી છે તેનો જરા ખ્યાલ આપો. ભાગ્યેજ ચારસો પાંચસો શ્લોકથી વધુ હશે. પ્રથમની ગણત્રી મુજબ લાખો અને કરોડો શ્લોકો અગર પદો આ સૂત્રમાં હોવા જોઇએ. તો હવે તમે તેને વાસ્તવિક યથાર્થ ગણધર રચિત અને ફારફેર વગરના તેના તેજ કેવી રીતે કહી શકશો. ? માટે અમુક ફારફેરવાળા છે અને અમુક નથી વિગેરે કલ્પના છોડી દ્યો. અને ખરી વાત છે તે ખ્યાલમાં લ્યો. પ્રથમ બધાને કંઠે સૂત્રો હતા. બાર દુકાળી પડવાથી જ્ઞાનનું વિસ્મરણ થવા લાગ્યું. તેથી દેવર્ધિ ગણી ક્ષમાશ્રમણે ૫૦૦ આચાર્યોને એકઠા કરી તેમની મદદથી જેની પાસે જેટલું શ્રુતજ્ઞાન હતું તેનો નોંધ કરી આ સૂત્રોની રચના તે મહાનુભાવે આપણા ઉપકારની ખાતર મહાવીર પ્રભુના નિર્વાણ પછી ૯૮૦ વર્ષે કરી છે, તે મહાનુભાવે આપણા ઉપર આટલો ઉપકાર જો ન કર્યો હોત તો આ કળીકાળમાં આટલું પણ શ્રુતજ્ઞાન રહેવા પામત નહીં. તેમજ આપણે કોના આધારથી આગળ વધી શકત ? તેમજ જેટલા સૂત્રોનો નોંધ કરેલ છે તે પણ એક બિંદુ માત્ર છે ? વળી તે મહાનુભાવને પરનાં હિત સિવાય કોઇ પણ જાતે સ્વાર્થ નહોતો. તેમજ તમારા મતની ઉત્પત્તિ પણ તેમના વખતમાં હતી જ નહીં કે જેથી તેમને પ્રભુ પૂજા માટે ખાસ જુદા પાઠો ગોઠવવાની ફરજ પડે. તેમણે તો જેને કંઠે જે જે શ્રુત જ્ઞાન હતું તે મુજબ ક્રમસર પુસ્તકારૂઢ કર્યા છે. સ્વપરનાં હિતની ખાતર તે મહાનુભાવે આટલા પણ સૂત્રો પુસ્તક ઉપર લખ્યા ન હોત તો આજે આનો પણ અંશ રહેવા આશા નહોતી. માટે તમારી કલ્પનાને દૂર મૂકી જરા બુદ્ધિથી વિચાર કરો કે આ ફારફેર હમણા થયો છે કે અસલ પુસ્તક લખાયા ત્યારે થયો છે ? અને તે વખતે જે મુજબ લખાયા છે તે મુજબ હજુ સુધી ચાલ્યા આવે છે. માટે મહાકલ્પાદિ બધાં સૂત્રો પ્રભુ પ્રણીત માની તેને અનુસારે વર્તો કે જેથી તમારૂં આત્મકલ્યાણ થાય. વળી બત્રીસ સૂત્રો સિવાય તમે આજકાલના સાધુઓએ બનાવેલ કઇએક થોકડા તથા રાસાદિ માનો છો તો તેને માનવામાં વાંધો આવતો

ણી તોપણ આ ગ્રંથ કે જેના માટે નંદીગ્રામ પાસ રૂપ છે તેને માનવામાં શું વાંધો આવે છે? પક્ષપાત કે બીજું કાંઇ? માટે પક્ષપાત છોડી દઇ અનેક શાસ્ત્રોમાં જણાવેલ જીનપ્રતિમાજીના દર્શન, પૂજા, સ્તવના કરી તમારા આત્માને પવિત્ર કરો કે જેથી જલદી તમારૂં કલ્યાણ થાય.

વાદી.

આ વાત નવા જમાનામાં શાસ્ત્રીય દ્રષ્ટિ કરતાં ઐતિહાસિક દ્રષ્ટિથી જીન પ્રતિમાજી સિદ્ધ કરી આપો તો વધારે ઠીક લાગે. શાસ્ત્રીય દ્રષ્ટિથી તમોએ પ્રતિમાજી સિદ્ધ કર્યાં તે બરોબર છે અને તે હું કબુલ કરૂં છું.

શાસ્ત્રકાર.

શાસ્ત્રીય દ્રષ્ટિથી જ્યારે તમો પ્રતિમાજી સિદ્ધ છે એમ કબુલ કરો છો તો હવે તે સંબધી વિશેષ મહેનત ન કરતાં હવે ઐતિહાસિક દ્રષ્ટિથી પ્રતિમાજી સિદ્ધ કરી આપુ છું તે સાંભળો ભાવનગર સ્ટેટના મહુવાગામમાં જીવીતસ્વામીની પ્રતિમા છે. આ પ્રતિમાજી પ્રભુ મહાવીરદેવની હયાતીમાં જ બનાવવામાં આવેલ છે. અને તેને લીધેજ જીવીત સ્વામીના દેરાસર તરીકે અત્યારે પણ તે વિદ્યમાન છે તે વખતના શિલાલેખ પણ હયાત છે

[illegible] પાર્શ્વનાથ પ્રભુજીના મૂર્તિ છે [illegible] કૃષ્ણવાસુદેવના [illegible] શ્રીકૃષ્ણ [illegible] પાતાલમાંથી [illegible] છે [illegible] પવિત્ર કરે છે

[illegible] પહેલાનુ [illegible]

પાલીતાણામાં શત્રુંજયતીર્થ પ્રાયે શાશ્વત છે કે જેના ઉપર અનંતા જીવો અણસણ કરી મોક્ષે ગયાના પાઠો શાસ્ત્રમાં વિદ્યમાન છે. આ તીર્થ ઉપર હજારો વર્ષ પહેલાંના મંદીરો હજીસુધી વિદ્યમાન છે. અભવી જીવ કદી પણ આ તીર્થનાં ભાવથી દર્શન કરી શકતો નથી. એક વખત દર્શન કરવાથી ભવ્ય જીવોને આ તીર્થના અદ્ભુત મહિમાનો પ્રભાવ માલુમ પડે છે. વળી તે સાથે આપણા પૂર્વજોએ પોતાની અગણિત મિલકતનો કેવો સદ્વ્યય કરી પોતાના આત્માનો ઉદ્ધાર કર્યો છે તેનો પણ ખ્યાલ આવે છે.

જુનાગઢમાં ગિરનાર પર્વત વિદ્યમાન છે. જેના ઉપર નેમનાથ પ્રભુના ત્રણ કલ્યાણક થયા છે. ત્યાં પણ હજારો વર્ષ પહેલાંના જુના મંદીરો વિદ્યમાન છે અને કરોડો રૂપીઆ તેના ઉપર ખર્ચવામાં આવેલ છે.

પરમાત્મા મહાવીર દેવ પછી ૨૯૦ વર્ષે અવંતિદેશનો અધિપતિ સંપ્રતિરાજા થયેલ છે આ રાજા આર્ય સુહસ્તી ગુરૂમહારાજના પ્રતિબોધથી શ્રાવક બની સવા લાખ જીનમંદીર તથા સવા ક્રોડ જીન પ્રતિમાજી નવીન બનાવેલ છે તેમણે આખી પૃથ્વીને જીન મંદીરથી વિભૂષિત કરવા સાથે જૈનધર્મની મહાન્ જાહોજલાલી કરેલ છે તથા અનાર્ય દેશમાં પણ જૈન ધર્મનો ફેલાવો કરવા અનેક ઉપદેશકોને મોકલી જૈનધર્મની જાહોજલાલી કરેલ છે. તેઓના બનાવેલ દેરાસરો તથા જીનપ્રતિમાજીઓ અત્યારે પણ ઘણે ઠેકાણે વિદ્યમાન જોવામાં આવે છે. તેમજ ખોદ કામ કરતા ઘણે ઠેકાણેથી જમીનમાંથી જીન પ્રતિમાજીઓ નીકળે છે. જુનાગઢ, વણથલી, બોરસદ, પાલનપુર, ગોરીઆ, કાવેલ, પ્રભાસ વિગેરે ઘણે સ્થળે નીકળેલ છે અને નીકળતી જાય છે. આજ પ્રતિમાજીની પ્રાચીનતાનો પુરાવો છે.

હિન્દુસ્થાનના ૯ નદી પ્રાન્તમા ગુજરાતના મંદિરમાં શ્રી મહાવીર પ્રભુની ઘણીજ પ્રાચીન મુર્તિ ખોદકામ કરતા જમીનમાંથી એક અંગ્રેજને મળી છે આ મુર્તિને તે અંગ્રેજે એક સુંદર બગીચામાં એક છત્રી કરાવી તેની નીચે પધરાવી છે તે ઘણીજ અદ્ભુત મુર્તિ છે

[illegible] આ [illegible] આજુબાજુની [illegible] વિદ્યમાન છે, [illegible]
[illegible] પૂર્વે [illegible] હતી તે તેની [illegible]
[illegible] થાય છે

[illegible] આબુના [illegible] હતી [illegible]
[illegible] છે, [illegible] છે કે [illegible]
[illegible] વર્ષ [illegible] હતા [illegible]
[illegible] વર્ષ [illegible] હતો અને [illegible] વર્ષ [illegible] ઉપર
[illegible] હતા, [illegible] હતા અને [illegible]
[illegible] હતા. આબુ ઉપર દેલવાડા [illegible]
[illegible] ઉપર [illegible] છે. તેની [illegible]
[illegible] સુંદર કારીગરી જોવાને [illegible] આવતા [illegible]
[illegible] અને દેરાસરની કારીગરી જોઈ [illegible]
[illegible] છે [illegible]
[illegible] છે [illegible] કે તે [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

વાદી.

શાસ્ત્રીય દ્રષ્ટિથી તથા ઐતિહાસિક દૃષ્ટિથી વિચારતાં જીનપ્રતિમાજી પ્રાચીન સિદ્ધ થાય છે, પણ નામાદિ ચાર નિક્ષેપોનાં નામ તથા ભાવનિક્ષેપો જેટલો લાભ દાયક છે એટલો સ્થાપના નિક્ષેપો લાભદાયક નથી તો પછી તે માનવાનું શું પ્રયોજન છે?

શાસ્ત્રકાર.

લાભદાયક હશે ત્યારેજ પૂર્વના મહાન્ આચાર્યો તથા આનંદાદિક શ્રાવકો માનતા તથા પૂજતા આવ્યા હશે. લાભ વિના કોઈ અબજો રૂપીઆ ખર્ચે ખરા? એક પૈસો ખર્ચવો હોય છે તો પણ ત્રણ વખત વિચાર કરે છે તો પછી વગર વિચારે અગર વગર લાભે અબજો રૂપીઆ કોઇ ખર્ચે ખરા? એનો જરા તમો વિચાર કરી જુઓ.

વાદી.

નામ નિક્ષેપાથી સવારમાં વેળાસર ઉઠી પ્રભુ સ્મરણ કરવાથી મન સ્થિર થવા સાથે મન પવિત્ર થાય છે. ભાવનિક્ષેપામાં તો પ્રભુ સાક્ષાત્ બીરાજમાન હોય છે અને તેની દ્વારા દરેક માણસને લાભ મળે છે તે તો પ્રત્યક્ષ સિદ્ધજ છે, પણ સ્થાપના નિક્ષેપાથી શું લાભ થવાનો છે?

શાસ્ત્રકાર.

નામના જાપ માત્રથી તો ફક્ત મનજ પવિત્ર થાય છે, પણ સ્થાપના નિક્ષેપા રૂપ પ્રતિમાજીથી તો મન, વચન અને કાયા ત્રણે પવિત્ર બને છે. પ્રથમ પ્રતિમાજીને જોવાથી પ્રભુનું સ્મરણ થાય છે, પછી તે પ્રભુના ગુણોનું સ્મરણ થાય છે. પછી તે પ્રભુ આગળ કેવી રીતે વધ્યા તે સંબંધી તેઓશ્રીના ચરિત્રનું ભાન થાય છે અને પછી તે મુજબ વર્તવાને હૃદયમાં ભાવના થાય છે. આથી પ્રથમ મન પવિત્ર થાય છે, પછી તેઓશ્રીની સ્તુતિ કરવા મન લલચાય છે અને વચનથી પ્રગટ સ્તુતિ કરતાં વચન પવિત્ર બને છે અને કાયાથી તેમના જેવા થવા પ્રભુની સેવા ભક્તિ પૂજા કરતાં કાયા પવિત્ર બને છે,

મુજબ પ્રભુ પ્રતિમાજીના દર્શન કરતાં મન, વચન અને કાયા ત્રણે પવિત્ર બને છે. અને શ્રદ્ધા પૂર્વક વારંવાર પ્રભુ પૂજા કરતાં મનોવાંછિત ફલ પણ મળે છે. ધનુર્વિદ્યા મેળવવાની ઇચ્છાવાળા ભિલ્લને જેમ દ્રોણાચાર્યની મૂર્તિ બનાવી ત્રણ કાલ શ્રદ્ધાપૂર્વક તેની પૂજા કરતાં ધનુર્વિદ્યા પ્રાપ્ત થઇ તેની માફક. વળી આ વાત અનુભવ સિદ્ધજ છે. કે, આપણા પ્રપિતાદિકની છબી અગર સ્મારક અથવા કોઈ પણ કામ આપણે નજરે જોઇએ છીએ કે તરતજ તેમની સ્મૃતિ આવવા સાથે તેમના ગુણો-તેમનું કર્તવ્ય તેમની લોકો પ્રત્યેની લાગણી સ્મૃતિમાં આવે છે, તો પછી આતો ત્રણ લોકના નાથ જગતના જંતુ ઉપર અસીમ ઉપકાર કરનાર એવા પ્રભુના ગુણાદિકનું સ્મરણ તેમની મૂર્તિના દર્શન કરવાથી કેમ ન થઈ શકે ? અલબત, થઇ શકે છે, માટે નામ કરતાં પ્રભુની પ્રતિમાજીના દર્શન કરવાથી મન, વચન અને કાયા ત્રણે પવિત્ર બને છે. માટે સ્થાપના નિક્ષેપો ખાસ ઉપયોગી છે.

વાદી.

પ્રતિમાજીના દર્શનથી દરેકને મન, વચન અને કાયા ત્રણે પવિત્ર થાય એ વાત કેમ સંભવે ?

શાસ્ત્રકાર.

નામનો જાપ કરવાથી દરેકના મન પવિત્ર થાય એ વાત પણ કેમ સંભવે ? ઘણાઓ વારંવાર મન ઠેકાણે નહીં રહેવા વિષે બુમો પાડે છે, છતાં જાપ કરતાં કોઇક દીન મન ઠેકાણે આવશે અને પવિત્ર બનશે તેમ જાણે છે; આ મુજબ પ્રભુ પ્રતિમાજીને પ્રભુ સમાન ગણી તેમની પૂજા કરનાર કેટલાક માણસના મન, વચન અને કાયા પવિત્ર બને છે, કેટલાકના હવે પછી ધીમે ધીમે મન, વચન અને કાયા પવિત્ર બનશે. એટલે નામ નિક્ષેપા કરતાં સ્થાપના નિક્ષેપો ઘણે દરજ્જે સારો લાભ આપે છે એ વાત પ્રત્યક્ષ સિદ્ધ છે. સ્ત્રીના નામ માત્રથી તેટલી પ્રીતિ ઉત્પન્ન થતી નથી જેટલી પ્રીતિ તેની છબી જોવાથી થાય છે. એ વાત સર્વને અનુભવસિદ્ધ જ છે તો હવે કહો કોનાથી વધુ લાભ થાય છે ?

વાદી.

પાષાણની બનાવેલ ગાય જેમ બોલાવવાથી જવાબ આપતી નથી તેમજ દુધ પણ આપતી નથી. તેમ પાષાણની બનેલ મૂર્તિ આપણને જવાબ પણ આપતી નથી તો પછી ઇચ્છિત કેવી રીતે આપશે ?

શાસ્ત્રકાર.

મહાવીરાદિ જે નામ છે તેનાથી તમારૂં મન પવિત્ર કેવી રીતે થશે ? વળી તેને નમો બોલાવશો. છતા તમોને જવાબ આપનાર નથી, છતા શામાટે જાપ કરો છો ? વળી પાષાણની ગાય ભલે તમોને જવાબ ન આપે પણ તમોને સાચી ગાયની સ્મૃતિ આપે છે. તેમજ મૂર્તિ ભલે જવાબ ન આપે તોપણ તે પ્રભુની સ્મૃતિ તો કરાવે છે; તેમજ ઇચ્છિત ફળને આપે છે, તે વાત ઉપરનાં દ્રષ્ટાંતથી સિદ્ધ કરેલ છે. વળી નોટનો કાગળ જડ છે, જવાબ આપતો નથી; છતાં હજારો રૂપીઆ અપાવે છે એ વાત પ્રત્યક્ષ સિદ્ધ છે. વળી છબીથી હૃદયમાં કોઇ પણ પ્રકારે ભાવ ઉત્પન્ન થતો ન હોય તો દશવૈકાલિક સૂત્રમાં સ્ત્રીના ચિત્રામણ જે સ્થળે ચિત્રેલ હોય એવા સ્થળમાં સાધુએ રહેવું નહીં, તેમ તે ચિત્રામણવાળી ભીંત તરફ દ્રષ્ટિ આપવી નહીં એમ શા માટે લખ્યું ?

तथा च तत्पाठः

दशवैकालिक सूत्र ८ अध्ययने.

चित्तभित्तिं न निज्झाए नारिं वा सुअलंकियं भक्खरंपिव दट्ठूणं दिट्ठिं पडिसमाहरे ॥५५॥

અર્થ — ચિત્રામણવાળી ભીંતને સાધુએ જોવી નહીં; કારણ કે તેના ઉપર સુંદર સ્ત્રીના ચિત્રામણ હોવાથી વિકાર ઉત્પન્ન થાય છે. અકસ્માત્ દ્રષ્ટિ પડી હોય તો તત્કાળ દ્રષ્ટિને પાછી ખેંચી લેવી. સૂર્યની સન્મુખ દ્રષ્ટિ પડવાથી જેમ આપણે પાછી ખેંચી લઈએ છીએ તેની માફક. આ પાઠથી નિશ્ચય થાય છે કે સ્ત્રીની છબી વિકાર ઉત્પન્ન કરે છે અને

એ વાત અનુભવસિદ્ધ છે. ઉપર જણાવી ગયા છીએ કે સ્ત્રીના નામ કરતાં છબીથી પ્રેમ વધુ ઉત્પન્ન થાય છે, તેવી રીતે પ્રભુના નામનો જાપ કરવા કરતાં પ્રભુની મૂર્તિનાં દર્શન–પૂજનથી વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થવા સાથે મન, વચન અને કાયાને પવિત્ર કરવારૂપ મહાન્ ફાયદો થાય છે. તે ઉપર ખુલાસા સાથે જણાવેલ છે.

વાદી.

પ્રભુની પ્રતિમાજી પૂજવાથી જ્યારે આવો મહાન ફાયદો થાય છે તોપણ સાધુઓ શામાટે પૂજા કરતા નથી ?

શાસ્ત્રકાર.

સાધુઓ પ્રભુની ભાવપૂજા નિરંતર કરે છે. દ્રવ્યપૂજા કરવા માટે પ્રભુની આજ્ઞા નથી. શ્રાવક આશ્રી દ્રવ્યપૂજાની આજ્ઞા છે. વળી જેઓએ પંચ મહાવ્રતને ધારણ કરેલ છે તેઓ પાણી, અગ્નિ, વનસ્પતિને સ્પર્શ કરી શકતા નથી વળી પ્રભુની પૂજા કરવામાં પ્રથમ સ્નાન કરવું જોઈએ તે સાધુથી કેવી રીતે બની શકે ?

વાદી.

[illegible]

શાસ્ત્રકાર.

[illegible]

શકે નહીં, તો પછી પૂજા કેવી રીતે કરી શકે ? વળી જેઓએ મહાવ્રતને ધારણ કરેલ છે તેવા મહાત્માઓને ભાવપૂજા કરવાની પ્રભુની આજ્ઞા છે, પણ દ્રવ્ય પૂજા માટે આજ્ઞા નથી.

तथाचतत्पाठः उपदेशमालायां.

कंचनमणि सोवाणं, थंभसहस्सुस्सुअं सुवन्नतलं।
जोकारिज्ज जिणहरं, तऊवि तव संयमो अहिऊ ॥ ८६६ ॥

અર્થઃ—શ્રીમાન્ ધર્મદાસ ગણી મહારાજ જણાવે છે કે, કોઇ માણસ સુવર્ણ અને મણિના પગથીઆ છે જેમાં, હજારો સ્તંભો કરી વિસ્તારવાળું અને સુવર્ણનો છે તળીઆનો ભાગ જેમાં એવું જીનમંદીર બંધાવે અને જે તેને ફાયદો થાય તેના કરતાં તપ અને સંયમ અધિક છે. ભાવાર્થઃ—જૈન મંદીર બંધાવવું એ દ્રવ્યભક્તિ છે અને તે સંસારના અનેક આરંભોમાં મગ્ન થયેલા શ્રાવકોને માટે ઘણુંજ ઉપયોગી છે, પણ જેઓએ સર્વથા આરંભનો ત્યાગ કરી પંચ મહાવ્રત સ્વીકાર્યા છે, એવા મહાત્માઓને તો પોતાના સ્વીકારેલ વૃતો પાળવા અને પ્રભુની સ્તુતિ કરવારૂપ ભાવપૂજા કરવી, તે દ્રવ્ય પૂજા કરતા અધિક છે. એ મુજબ પ્રભુની આજ્ઞા હોવાથી સાધુઓ પ્રભુની દ્રવ્ય પૂજા કરતા નથી, કારણ કે તેમાં અમુક અંશે આરંભ રહેલ છે અને સાધુઓએ તો સર્વથા આરંભના પચ્ચખાણ કરેલ છે, એટલે તેમને દ્રવ્ય પૂજા કરવાની જરૂર નથી; પણ ગૃહસ્થોએ આરંભના પચ્ચખાણ કરેલ નથી, માટે ખાસ તેઓને તે દ્રવ્ય પૂજા ઉપયોગી છે. જ્યારે તેઓ પંચ મહાવ્રત સ્વીકારે ત્યારે તેઓને પણ દ્રવ્ય પૂજા કરવાની જરૂર નથી, પણ જ્યા સુધી તેઓ તેવી સ્થીતિમાં આવ્યા નથી ત્યા સુધીમાં આવો અપૂર્વ લાભ તેઓએ છોડવો તે બીલકુલ વ્યાજબી નથી. વળી સાધુ તથા શ્રાવકને એક સરખો રોગ નથી. શ્રાવકને પ્રથમ અવિરતિ નામનો રોગ છે, તે દુર કરવા પ્રથમ વૈદ્ય લઇ કોઠો સાફ કરવો જોઇએ. વૈદ્યો પણ રોગીનો રોગ મટાડવા માટે પ્રથમ વૈદ્ય આપે છે અને પછી શરીરને પુષ્ટ, મનોહર, કાંતિ-

શકે નહીં, તો પછી પૂજા કેવી રીતે કરી શકે? વળી જેઓએ મહાવ્રતને ધારણ કરેલ છે તેવા મહાત્માઓને ભાવપૂજા કરવાની પ્રભુની આજ્ઞા છે, પણ દ્રવ્ય પૂજા માટે આજ્ઞા નથી.

तथाचतत्पाठः उपदेशमालायां.

कंचनमणि सोवाणं, थंभसहस्सुस्सुअं सुवन्नतलं।
जोकारिज्ज जिणहरं, तऊवि तव संयमो ग्रहिऊ ॥ ८६६ ॥

અર્થ:—શ્રીમાન્ ધર્મદાસ ગણી મહારાજ જણાવે છે કે, કોઈ માણસ સુવર્ણ અને મણિના પગથીઆ છે જેમાં, હજારો સ્તંભો કરી વિસ્તારવાળું અને સુવર્ણનો છે તળીઆનો ભાગ જેમાં એવું જીનમંદીર બંધાવે અને જે તેને ફાયદો થાય તેના કરતાં તપ અને સંયમ અધિક છે. ભાવાર્થ:—જૈન મંદીર બંધાવવું એ દ્રવ્યભક્તિ છે અને તે સંસારના અનેક આરંભોમાં મગ્ન થયેલા શ્રાવકોને માટે ઘણુંજ ઉપયોગી છે, પણ જેઓએ સર્વથા આરંભનો ત્યાગ કરી પંચ મહાવ્રત સ્વીકાર્યા છે, એવા મહાત્માઓને તો પોતાના સ્વીકારેલ વ્રતો પાળવા અને પ્રભુની સ્તુતિ કરવારૂપ ભાવપૂજા કરવી, તે દ્રવ્ય પૂજા કરતા અધિક છે. એ મુજબ પ્રભુની આજ્ઞા હોવાથી સાધુઓ પ્રભુની દ્રવ્ય પૂજા કરતા નથી, કારણ કે તેમાં અમુક અંશે આરંભ રહેલ છે અને સાધુઓએ તો સર્વથા આરંભના પચ્ચખાણ કરેલ છે, એટલે તેમને દ્રવ્ય પૂજા કરવાની જરૂર નથી; પણ ગૃહસ્થોએ આરંભના પચ્ચખાણ કરેલ નથી, માટે ખાસ તેઓને તે દ્રવ્ય પૂજા ઉપયોગી છે. જ્યારે તેઓ પંચ મહાવ્રત સ્વીકારે ત્યારે તેઓને પણ દ્રવ્ય પૂજા કરવાની જરૂર નથી, પણ જ્યાં સુધી તેઓ તેવી સ્થીતિમાં આવ્યા નથી ત્યાં સુધીમાં આવો અપૂર્વ લાભ તેઓએ છોડવો તે બીલકુલ વ્યાજબી નથી. વળી સાધુ તથા શ્રાવકને એક સરખો રોગ નથી. શ્રાવકને પ્રથમ અવિરતિ નામનો રોગ છે, તે દુર કરવા પ્રથમ રેચ લઈ કોઠો સાફ કરવો જોઈએ. વૈદ્યો પણ રોગીનો રોગ મટાડવા માટે પ્રથમ રેચ આપે છે અને પછી શરીરને પુષ્ટ, મનોહર, કાંતિ-

ચાળુ બનાવવા માટે માત્રા આપે છે ત્યારે તેને મહાન્ ફાયદો થાય છે. પણ પ્રથમ રેચ આપ્યા વગર જો માત્રા આપવામાં આવે તો તે માત્રા આખા શરીરે ફુટી નીકળે છે, માટે પંચ મહાવ્રત ધારણ કરવાને જ્યાં સુધી પોતે સમર્થ બન્યો નથી ત્યાં સુધી તેને પ્રભુની પૂજા કરી અનાદિ કાળના ખરાબ સંસ્કાર રૂપ મળ કાઢી નાખવાની જરૂર છે. પ્રભુ પૂજા ખરાબ વાસના રૂપ મળને કાઢી નાખવા એક ખરેખર રેચનું કામ સારે છે. સાધુ મહાત્મા પુરૂષોએ તો પ્રથમજ કોઠો સાફ કરેલ હોવાથી હવે તેમને કોઠો સાફ કરવાની જરૂર નથી, પણ ગૃહસ્થોને કોઠો સાફ થયેલ ન હોવાથી પ્રભુ પૂજા દ્વારા સાફ કરવાની ખાસ જરૂર છે. સંસારમાં પર્યટન કરવા રૂપ રોગ તો કે બંનેને સરખો છે. દવા શરીરને અનુકૂળ અપાય છે. સાધુ પુરૂષોના શરીર મળ રહિત હોવાથી માત્રાને તે લાયક છે. જ્યારે ગૃહસ્થોના શરીર મલીન વાસના રૂપ હોવાથી તેને તે કાઢવાની પ્રથમ ખાસ જરૂર છે અને તે મળ પ્રભુપૂજાથી દૂર થાય છે.

વાદી.

સામાયક, પ્રતિક્રમણ, પૌષધ વૃતાદિથી પણ મલીન વાસના રૂપ મળ દૂર થાય છે, તો આવો નિર્દોષ રેચ મુકી સદોષ પ્રભુ પૂજા રૂપ રેચ લેવાની શું જરૂર છે?

શાસ્ત્રકાર.

સામાયિકાદિ અવલંબન રેચનુ કામ સારે છે, છતા સામા આલંબન દ્વારા જે હૃદયમા આનંદ થાય છે તથા અંતઃકરણ પવિત્ર બનેછે, તે વિના આલંબન રૂપ સામાયિકાદિથી કદિ બની શકે નહીં.સામાયિક, પ્રતિક્રમણ કરતા ચિત્તવૃત્તિ ક્યાંય ફરવા ચાલી જાય છે. પણ સામું આલંબન હોય તો એટલે દરજ્જે મન જતુ નથી, કારણ કે તે આલંબન ભૂત પ્રભુ પ્રતિમાના સન્મુખ એક તાર દૃષ્ટિ થઇ જવાથી મન ત્યાં સ્થિર થાય છે એ વાત અનુભવ સિદ્ધ છે. વળી સામાયિકિમાં નિર્દોષપણું જણાવ્યું અને પૂજામાં સદોષપણું જણાવ્યું તે તો માત્ર મનની કલ્પના છે. પ્રથમજ કહેલ છે કે એવું એક પણ કાર્ય નથી કે જેમા પ્રથમ અલ્પ દોષ ન લાગતો હોય ? સામાયિકિમા પણ વરેથી

ઉપાશ્રયે જતાં રસ્તામાં જીવની વિરાધના થવાની છે, વળી ક્રિયા કાંડમાં પણ વાયુકાયાદિકની વિરાધના થવાની છે, માટે નિર્દોષપણાની ભાવના રાખવી તેજ સારી છે. બાકી પ્રભુની આજ્ઞાનો ખાસ વિચાર કરી ને જે કામ કરવામાં આવે છે તેજ લાભદાયક છે. પ્રભુની પૂજા કરવી તે ખાસ પ્રભુની આજ્ઞા છે તે આગળ વિસ્તારથી કહેવામાં આવેલ છે, માટે પ્રભુભક્તિના ટાઇમે પ્રભુ ભક્તિ કરવી. સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, પૌષધવ્રત નિયમો વિગેરે પણ પોત પોતાના અવસરે કરવાથી ઘણો ફાયદો થાય છે. સામાયિકાદિકજ કરવા અને પૂજાદિક ન જ કરવા એવો નિષેધ કરવો તેકોઇ પણ રીતે વ્યાજબી ગણાય નહીં. પૂજાદિકનો નિષેધ કરવાથી પ્રભુ આજ્ઞા ભંગ કરવાનો દોષ તમારા શીર પર આવે છે. પ્રભુ આજ્ઞા વગર જમાલી વિગેરે નિન્હવો એ ઘણા વર્ષ પર્યંત ચારિત્ર પાળ્યાં છતાં છેવટે નીચી ગતિમાં ગયા હતા.માટે પ્રભુ આજ્ઞા મુજબ ચાલવું તેજ શ્રેષ્ટ છે. વળી ભાવ નિક્ષેપા રૂપ જે સાક્ષાત્ પ્રભુ છે તેમનું પણ બહુ માન તેજ માણસ કરશે કે જે પ્રભુની સ્થાપના તથા દ્રવ્ય નિક્ષેપાને માનતો હશે. સ્થાપના રૂપ પ્રભુ પ્રતિમાજીનું જે બહુ માન કરતો નથી તે સાક્ષાત્ પ્રભુનું પણ બહુ માન કરવાનો નથી. વળી જે પ્રભુ પ્રતિમાજીને પૂજે છે તે કાંઇ મૂર્તિ માનીને પૂજતો નથી, તે તો સાક્ષાત પ્રભુ માનીનેજ પૂજેછે અને એથી સાક્ષાત્ પ્રભુપૂજનથી જે ફલ મળવું જોઇએ તેજ ફલ સ્થાપનાથી તેને મળે છે. વળી ગુણ ગાય છે, સ્તવના કરે છે, તે પણ સાક્ષાત્ પ્રભુનાજ ગવાય છે, તો પછી તેમની મૂર્તિ ઉપર દ્વેષ કરવો કે નિષેધ કરવો તે સાક્ષાત્ પ્રભુનુંજ અપમાન કર્યા બરોબર સમજવું અને તે અપમાન કરનારને ચાર ગતિ રૂપ સંસારમાં પરિભ્રમણ કરવા રૂપ દંડ મળે છે, દ્દષ્ટાંત તરીકે દિલ્હી દરબાર વખતે નામદાર શહેનશાહ જ્યોર્જ પોતે હાજર નહોતા થયા, છતા તે નામદારની છબી ને શહેનશાહ જ્યોર્જ માની હિંદુસ્થાનના તમામ રાજાઓએ તથા હિંદિ સરકારે પુષ્પાદિકના હાર પહેરાવી નમસ્કાર કરવા વડે કેટલો બધો સત્કાર કર્યો હતો, તે કોઇ પણની નજર બહાર નહીંજ

હોય, પણ છબી ને કાગળનો ટુકડો માની કોઇ તેનું અપમાન કરે તો પછી જુઓ તો ખરા કે કેવા તેના હાલ થાય છે. જ્યારે એક માણસની છબીના અપમાનથી આવી દુર્દશા થાય છે તો પછી આતો ત્રણ જગતના પ્રભુ તેની છબીના અપમાનથી કેવી ગતિ થશે તે તો તમે પોતેજ વિચાર કરો. સત્ય જે હોય તેને ગ્રહણ કરો. આ મુજબ અનેક શાસ્ત્રોથી સિદ્ધ કરી આપેલ એવી પ્રભુ પ્રતિમાજી ના દર્શન, પૂજન તથા સ્તવનાદિક જ્યારે તમો પ્રભુની આજ્ઞા છતાં કરતાં નથી તો પછી આ કાળના સાધુઓ કે જેના માટે ચાર ગતિ સિવાય હાલ મોક્ષ તો નથી તેઓના ફોટા પડાવવા, તેના દર્શન કરવાં અને ઘરમાં તેના ફોટા મઢાવીને રાખવા એનું નામ સ્થાપના નિક્ષેપો કે બીજું કાંઇ? તે જરા વિચાર કરી ને કહો. આ ચાલુ નવા જમાનામાં ભાગ્યેજ એવો કોઇ મનુષ્ય હશે કે જેણે પોતાનો અગર પોતાના કુટુંબનો ફોટો ખેંચાવી પોતાના ઘરમાં નહીં રાખ્યો હોય? પોતાના વડીલોના સ્મરણ તરીકે દરેક જણ ફોટાઓ રાખે છે, તો પછી આપણા વડીલો તીર્થંકરાદિનાં સ્મરણ તરીકે, તેમની પ્રતિમાઓ, ફોટાઓ રાખવામાં આવે, અને તેમનાં દર્શન, પૂજન તથા સ્તવનાદિ કરવામાં આવે તો તેનાથી ફાયદો છે કે ગેરફાયદો? તેનો જરા વિચાર કરો. વળી મારવાડમાં એક સ્થાનકવાસીના સાધુ કાળધર્મ પામ્યા તે જગ્યાએ તેના ભક્ત લોકે તેની પાદુકા સ્થાપન કરેલ છે અને સેંકડો માણસો તે પાદુકાના દર્શન કરવા જાય છે. તો આ પાદુકા સ્થાપના નિક્ષેપો છે કે બીજુ કંઇ? પાચમા આરામા આ ક્ષેત્ર આશ્રી મોક્ષદ્વાર બંધ છે એવુ પ્રભુનું ફરમાન છે, તો હવે ચાર ગતિમાથી કોઇ એક ગતિમા તે મુનિ ગયા હશે એ ચોક્કસ છે, તો ચાર ગતિમાં પર્યટન કરનારને પૂજો છો, દર્શન કરો છો, તેના માટે સંઘ કાઢો છો તેનાં કરતાં પ્રભુ તો ચોક્કસ મોક્ષે ગયા છે તો તેમની પ્રતિમાજી ને પૂજો, બહુ માન કરો, દર્શન સ્તવના કરો કે જેથી પોતાના સમકિત ને નિર્મલ કરવા સાથે

હોય તે આત્માએ સંજમ, તપ, દાન વિગેરે રોજ રોજ કર
અન્યથા નકામા છે. આજ વાત કરી જણાવે છે

जहखुमगरसंडग मय मंदगाइ मलगाइ गुणरसंमि ।
निहलाइ गह आगमु थागा गहियं अगुट्ठागं ॥ २ ॥

અર્થ: જેમ હોનરાનું પાકવું, મડદાને શણગારવું, અર
ણનું નિષ્ફળ છે, તેમ આત્માદષ્ટિ રહિત અનુષ્ઠાન પણ નિષ્ફળ
મનવા કે હોનરા પાકવા નકામા છે, મડદાને આભૂષણથી શણ
તે પણ નકામું છે તેમજ આરણ્યમાં રોવાથી કોઈ આપણી દાદ
સાંભળતું નથી તેથી તે પણ નકામું છે, તેની માફક પ્રભુની આ
વગર કરેલ સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, તપ, જપાદિ ક્રિયાઓ પણ નક
છે. આમ સમજી પ્રભુઆજ્ઞાની આશા મુજબ ચાલવા પ્રયત્ન કરવ

[illegible]

[illegible]

धीरगराव मयदोसकसायागाधन दर

[illegible]

[illegible]

અર્થાત્ પ્રભુની આજ્ઞાનો ભંગ કરે છતે તેણે તમામ ભાં
સમજવું. વળી પ્રભુની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરતો છતો તે
હવે કોના આદેશથી બાકીનું તમામ અનુષ્ઠાન કરશે?

વિવેચન.—પ્રભુની આજ્ઞા લક્ષમાં રાખીને જ દાન,
તપ, ભાવ, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર વિગેરે અનુષ્ઠાન કરવાના છે
પ્રભુ આજ્ઞા મુજબ તે કરવામાં આવે તોજ તેનું ફલ મળે છે; જે
દાન સુપાત્રમાં દેવું, બીજે ઠેકાણે અનુકંપા બુદ્ધિથી દેવું, શી
સ્વદાર સંતોષ તથા શુદ્ધ આચાર પાળવો,તપ ઇચ્છા નિરોધ રૂ
અગર બાહ્ય, અભ્યંતર રૂપ, ભાવ– શુદ્ધ અંતઃકરણ રાખવું, અગ
પ્રશસ્ત પ્રભુસ્તવનાદિ કરવા, ખરાબ વિચાર આવવા દેવા નહીં
જ્ઞાન–જેનાથી હેય, જ્ઞેય, અને ઉપાદેયનું સ્વરૂપ સમજાય, અને
તે પ્રમાણે વરતાય, દર્શન–યથાસ્થિત વસ્તુ ધર્મનો બોધ, અગર
યથાસ્થિત દેવ ગુરૂ અને ધર્મ ઉપર પૂર્ણ શ્રદ્ધા. ચારિત્ર–તે અષ્ટ કર્મ
રૂપ જે ચય તેને જે રિક્ત કરે–ખાલી કરે તેનું નામ ચારિત્ર. તે દેશ-
વિરતિરૂપ અને સર્વવિરતિરૂપ. સર્વવિરતિરૂપ ચારિત્રથી વિશુદ્ધ
અધ્યવસાયને લઇને અનેક ભવના એકઠા કરેલા કર્મોનો ક્ષય થાય
છે. આ વિગેરે અનુષ્ઠાનો જે પ્રમાણે પ્રભુએ જણાવેલ છે તે પ્રમાણે
કરવા તેજ પ્રભુની આજ્ઞા છે જેથી પ્રભુ આજ્ઞાએજ દાન, શીલ,
તપ, ભાવ, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, વ્રત–નિયમ. જપ, દયા, તીર્થ
યાત્રા, મહોત્સવ, સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, પૂજા અને પોષધ તમામ
સત્કૃત્યો આજ્ઞારૂપજ છે. મતલબ કે, આજ્ઞાપૂર્વકની જે દયા તેજ
દયા. આજ્ઞાપૂર્વકનું જે ચારિત્ર તેજ ચારિત્ર, પણ જેણે પ્રભુના
આજ્ઞાનું ખંડન કર્યું તેણે પૂર્વોક્ત તમામ અનુષ્ઠાનનું ખંડન કર્યું
જાણવું. તે આજ્ઞા ખંડન કરનાર માણસની અંધ માણસની માફક
ગતિ થાય છે; કારણકે પ્રભુઆજ્ઞા તો તેણે માથે ધારણ કરેલ નથી
વગર વોળાવે આગળ વધવા પછી અંધરૂપ તે નરકરૂપ ખાડાને વિરે
છે, અગર તિર્યંચમા જવારૂપ હાથ પગ ભાગે છે. એ બે સિવાય બીજી
તેની ગતિ નથી; તેમજ પ્રભુ પ્રતિમાદિકના દર્શં

કર્મ બંધ થશે. એટલે પ્રભુ આજ્ઞાની બહાર ઉદ્યમ કરવો, અને પ્રભુ આજ્ઞામાં આળસ કરવું એ બન્ને કર્મ બંધનનાં કારણ છે. આમ ન થાય તેમ તારે વર્તવું ઉચિત છે.

બીજી ભક્તિ પૂર્ણ કરતા ટુંકામાં ગુરૂમહારાજ આપણા ભલાને માટે જણાવે છે કે હે શિષ્ય ! તને તારા આત્માનું ભલું કરવાની ઇચ્છા હોય તો તું પ્રભુની આજ્ઞાસુજબ પ્રવૃત્તિ કર. પ્રભુ આજ્ઞાની બહાર જે જે ક્રિયા તું કરીશ તે તામલી તાપસની માફક નકામી છે. તામલી તાપસે હજારો વર્ષ પર્યંત ઘોર તપશ્ચર્યા અજ્ઞાન ભાવથી કરી તેનું ફલ માત્ર દેવલોકનું સુખ મળ્યું. પણ જો તેણે પ્રભુ આજ્ઞા પૂર્વક તેટલી તપશ્ચર્યા કરી હોત તો તેજ ભવમાં મોક્ષ મેળવી શકત. આમ સમજી પ્રભુ આજ્ઞાપૂર્વકની થોડી પણ તપશ્ચર્યાદિ સત્ ક્રિયા મહાન ફલને આપે છે વળી પ્રભુ આજ્ઞા તથા ગુરૂ આજ્ઞાનું યથાર્થ પાલન કરવામાં આળસ પણ કરીશ નહીં. પ્રભુ આજ્ઞા તથા પ્રભુ આજ્ઞા પૂર્વકની ગુરૂ આજ્ઞાનું પાલન કરવામાં તું બેદરકાર રહીશ અને સ્વચ્છંદે ચાલીશ તો આ ઉત્તમ ચારિત્ર તથા ચિંતામણિ રત્ન સમાન મનુષ્ય જન્મને તું હારી જઇશ અને ચાર ગતિ રૂપ મહા વિકટ સંસારમાં પરિભ્રમણ કરીશ. આમ સમજી પ્રભુ આજ્ઞા પાળવામાં તું મને તેટલો ઉદ્યમ કર, કે જેથી કરીને તું જન્મ, જરા, મરણ, આધિ, વ્યાધિ, અને ઉપાધિથી મુક્ત થઇ થાડા જ કાળમાં પરમ સુખરૂપ મોક્ષપદને પામી શકે

इति देवभक्तिमाला प्रकरणे द्वितीया महाज्ञाराधन भक्तिः समाप्ता।

થાનું ? આ વાત સર્વ કોઇ પણ જાણી શકે છે. દેવદ્રવ્યમાં દેવશબ્દ ચૈત્ય વાચક છે. ચૈત્ય એટલે જીન મંદિર અને તેમાં બીરાજમાન જીનપ્રતિમા. જીનપ્રતિમાજીની ભક્તિ નિમિત્તે કાઢેલ જે દ્રવ્ય તેનું નામ દેવદ્રવ્ય કહેવાય છે. હવે અહીં સ્થાપનારૂપ જીનપ્રતિમાજીની ભક્તિ માટે કાઢેલ દ્રવ્યનું રક્ષણ કરવા રૂપ ભક્તિ કહેવાથી ભાવજીન રૂપ સાક્ષાત્ તીર્થંકરને દ્રવ્ય સાથે કશો સંબંધ નથી. હવે દેવદ્રવ્ય એટલે દેવનું કમાયેલ દ્રવ્ય કે દેવની સત્તાવાળું દ્રવ્ય, એવો અર્થ થતો નથી. ઉપર અમે કહી ગયા છીએ તેમ પ્રતિમાજીની ભક્તિ નિમિત્તે શ્રાવકે કાઢેલ જે દ્રવ્ય તેનું નામ દેવદ્રવ્ય સમજવું. તેની રક્ષા કરવી તે દેવદ્રવ્ય રક્ષણ ભક્તિ કહેવાય છે.

વાદી

કોઇ મૂળ સૂત્રમાં દેવદ્રવ્ય સંબંધી વાતજ નથી. તો પછી દેવદ્રવ્ય રક્ષણ કરવારૂપ ભક્તિ તમે ક્યાંથી બતાવી ?

શાસ્ત્રકાર

કોઇ મૂળ સૂત્રમાં દેવદ્રવ્ય નથી એમ તમો જણાવો છો તો શું તમે બધા સૂત્રો વાંચ્યા છે ? તેમજ મૂળ સૂત્રમાં નથી એમ કહો છો તો શું તમે પંચાંગીને પ્રમાણ માનતા નથી ? [illegible] સૂત્રોને માનો છો ? તો અનુમાન થાય છે કે સ્થાનકવાસી લોકો પંચાંગી માનતા નથી તે પ્રમાણે તમે પણ માનતા હો તો તે ભૂલ છે. કારણ કે મૂળ સૂત્રોમાં જ પંચાંગી માનવી કહેલ છે અને તે પ્રમાણે [illegible] પણ પંચાંગીની સિદ્ધિ પણ થાય [illegible] માનવાજ પડે.

વાદી

કોઇ ઠેકાણે પંચાંગી માનવાનું પ્રમાણ [illegible] સૂત્રમાં દેવ દ્રવ્ય સંબંધી ખુલાસો [illegible] વળી [illegible] કેટલાક [illegible] એક આચાર્ય શ્રીમાન હરિભદ્રસૂરિજી [illegible] દેવચિન્ત ગ્રંથોના પુરાવા આપો તો [illegible]

શાસ્ત્રકાર.

મૂળ સૂત્ર તથા પંચાંગી તથા હરિભદ્રસૂરિ કૃત ગ્રંથથી દેવદ્રવ્યની સિદ્ધિ કરી બતાવું છું તે સાંભળો. તે સાથે દેવદ્રવ્યનાં રક્ષણથી, વિનાશથી, વૃદ્ધિથી, તથા ઉપેક્ષાથી કેવાં ફળો મળે છે તે પણ જણાવું છું.

શ્રી જ્ઞાતા સૂત્રમાં સૂર્યાભ દેવની માફક રાજકન્યા દ્રૌપદીએ જીન પ્રતિમાની સત્તર ભેદી પૂજા કર્યાનો સ્પષ્ટ અધિકાર છે. આમાં દ્રૌપદીએ કિંમતી વસ્ત્રયુગલ તથા આભરણો જીન પ્રતિમાને ચડાવ્યા છે. આ દેવદ્રવ્ય ગણાય છે. भत्तपच्चक्खाण पयन्नामां શ્રાવકોએ પોતાનું દ્રવ્ય સાતક્ષેત્રમાં વાપરવું એવું ફરમાન કરેલું છે.

तथा च तत्पाठः

भत्तपच्चक्खाण पयन्नासूत्र.

अनियाणो दारमणो हरिसवस विसट्ट कंचुय करालो
पूएई गुरु संघं साहम्मी अमाइ भत्तीए ॥ ३० ॥
निअदव्व मउव्व जिणिंद भवण जिणविंब वर पइट्ठासु
विअरइ पसत्थ पुत्थय सुतित्थ तित्थयर पूआसु ॥ ३१ ॥

અર્થ:—મૂળ સૂત્રના કર્ત્તા શ્રીમાન્ સુધર્મા ગણધર મહારાજ જણાવે છે કે, નિયાણા વગરનો, ઉદાર મનવાળો, હર્ષને લઇને વિકસ્વર થયેલા છે કપોલાદિ જેના એવો શ્રાવક ગુરૂ, સંઘ, તથા સાધર્મીભાઇઓની ભક્તિપૂર્વક સરલ હૃદયથી પૂજા કરે, સત્કાર કરે, તેમજ પોતાનું દ્રવ્ય અપૂર્વ જીનભુવન, જીનબિંબ અને પ્રતિષ્ઠામાં ખર્ચે; તેમજ શ્રેષ્ઠ પુસ્તક, તીર્થ, અને તીર્થંકરની પૂજા બહુ માનમાં પોતાનું ધન ખર્ચે. આ પાઠમા જીનભુવન તથા જીનબિંબ એ બે ક્ષેત્રોમાં પણ પોતાનું ધન વાપરવા શ્રાવકને ફરમાન કરેલ છે. આ દેવદ્રવ્ય કે બીજું કાંઇ ?

ઠાણાંગસૂત્રના ४ ठाणे ४ उद्देसे टीकायां.

श्रांति पचंति तत्वार्थ श्रद्धानं निष्ठा नयंतीति श्रा रतथा

"दिनहिअयाणं भवसिद्धिआणं सम्मदंसण सुअ ओहि मणपज्ज केवलनाण निव्वाणलाभा पडिसिद्धा जाय तप्पभवा सुरमाणु-सरिद्धि जाय महिमागमस्स साहुजणाओ धम्मो वएसो वि तस्सण सज्झणाय सावि पडिसिद्धा तओ दीह काल ठितिअं दंसण मोहणिज्जं कम्मं निबंधइ असाय वेयणिज्जं च.॥"

અર્થ—પ્રાચીન આચાર્ય મહારાજશ્રીએ વસુદેવ હિંડિ નામનો ગ્રંથ બનાવેલ છે. એ ગ્રંથમાં દેવદ્રવ્યના નાશથી કેવો અનર્થ થાય છે તે બતાવતાં જણાવેલું છે કે, જે માણસ ચૈત્યદ્રવ્યનો નાશ કરે છે તે જીન પ્રતિમાની પૂજા અને દર્શનથી આનંદિત થનારા ભવ્ય જીવોના સમ્યગ્દર્શન, શ્રુત, અવધિ, મનઃપર્યય, અને કેવળજ્ઞાન તથા નિર્વાણના લાભોનો પ્રતિષેધ કરે છે. વળી તેથી પ્રાપ્ત થનારી દેવ મનુષ્યની ઋદ્ધિ, આગમનો મહિમા, સાધુઓથી થનારો ધર્મોપદેશ અને તેનું પ્રવર્તન એ સર્વનો પણ નિષેધ કરે છે. તેથી તે દેવદ્રવ્યનો વિનાશ કરનાર દીર્ઘકાલની સ્થિતિવાળું દર્શન મોહનીય અને અશાતા વેદનીય કર્મ બાંધે છે. આ પાઠની અંદર ચૈત્યદ્રવ્ય સંબંધી સ્પષ્ટ ખુલાસા છે. તે પણ સાથે જણાવેલ છે.

વાદી.

આ પાઠમાં કેવળજ્ઞાન તથા મોક્ષ જેવા ઉત્તમ લાભોનો દેવ દ્રવ્યના વિનાશથી પ્રતિષેધ થાય છે એમ જણાવેલ છે. એ વાત બહુજ મનન કરવા જેવી છે. તો ચૈત્યદ્રવ્યમાં એવી કઈ શક્તિ છે કે જેનાથી મોક્ષ જેવા લાભો તથા દેવ મનુષ્યની ઋદ્ધિ તથા પરમ જ્ઞાન સુધીના લાભો તે મેળવી આપે ? આ બાબત નો સ્પષ્ટ ખુલાસો કરવાની જરૂર છે

શાસ્ત્રકાર.

અલબત, એ વાત ઘણી જ વિચારણીય છે; કારણ કે દેવ દ્રવ્યનો ઉપયોગ કયા કયા ખાતામાં કરવો એનો સ્પષ્ટ ખુલાસો તેમજ ચાલતી અવિચ્છિન્ન પરંપરા અદ્રશ્ય થયેલ હોય તેમ જણાય છે. અને

पवरगुणहरिसजणयं पहाणपुरिसेहिं जं तयाइणं ।
एगाणेगेहिं कयं धीरा तं विंति जिणदव्वं (९५)

અર્થ:—ઉત્તમ હર્ષને કરનારા, પ્રધાન પુરૂષોએ આચરેલા તથા એક અથવા અનેક વ્યક્તિઓથી એકત્ર થયેલા દ્રવ્યને ધીર પુરૂષો જીન દ્રવ્ય કહે છે. ૯૫

मंगलदव्वं निहिदव्वं सासयदव्वं च सव्वमेगट्ठा
आसायण परिहारा जयणाए तं खु ठायव्वं (९६)

અર્થ:—મંગલદ્રવ્ય, નિધિદ્રવ્ય અને શાશ્વતદ્રવ્ય એ સર્વ ચૈત્યદ્રવ્યના સમાનાર્થ પર્યાય નામો છે. એ દ્રવ્યનો નાશ ન થાય તેવી રીતે જયણા પૂર્વક રાખવું. ૯૬

जिणपवयणवुड्ढिकरं पभावगं नाणदंसणगुणाणं
वुड्ढंतोजिणदव्वं तित्थयरत्तं लहइ जीवो (९७)

અર્થ:—જીનપ્રવચનની વૃદ્ધિ કરનાર, જ્ઞાન દર્શનના ગુણોને શોભાવનાર, એવા જીનદ્રવ્યને વધારનાર જીવ ઉત્કૃષ્ટ ભાવે તીર્થંકર પદને પામે છે. ૯૭

जिणपवयण वुड्ढिकरं पभावगं नाणदंसणगुणाणं ।
रक्खंतो जिणदव्वं परित्तसंसारिओ होइ (९८)
जिणपवयणवुड्ढिकर पभावग नाणदंसणगुणाणं ।
जिणधण मुविक्खमाणो दुल्लहबोहिं कुणइ जीवो (९९)
जिणपवयण वुड्ढिकरं पभावगं नाणदंसणगुणाणं ।
भक्खंतोजिणदव्वं अणंतसंसारीओ होइ (१००)
जिणपवयण वुड्ढिकरं पभावगं नाणदंसणगुणाणं ।
दोहंतो जिणदव्वं दोहिच्चं दुग्गयं लहइ (१०१)

અર્થ — જીન પ્રવચનની વૃદ્ધિ કરનાર, જ્ઞાન દર્શનના ગુણોને શોભાવનાર એવા જીનદ્રવ્યની રક્ષા કરનાર જીવ અલ્પસંસાર કરે

चेइयदव्व विणासे रिसिघाए पवयणस्स उड्डाहे
संजईचउत्थवयभंगे मूलग्गी बोहिलाभस्स ॥ (१०५)

અર્થ:—કેટલાક મોહમાં મુંઝાયેલા અજ્ઞાનીઓ જીનાજ્ઞાની વિરૂદ્ધ જીન દ્રવ્યને વધારતાં છતાં પણ ભવસમુદ્રમાં ડુબે છે. તેથી જેમાં આરંભ ઘણો રહેલો છે, એવા ખાતામાં પૈસા ધીરી દેવદ્રવ્ય વધારવું નહીં. (૧૦૨) ચૈત્ય અને સાધારણ દ્રવ્યને જે અજ્ઞાનપણે પણ ભક્ષણ કરે છે તે માણસ તિર્યંચ યોનિ વિષે ભમે છે અને સદા અજ્ઞાનપણાને પામે છે. (૧૦૩) જે શ્રાવક જીન દ્રવ્યનો નાશ કરે છે અથવા તેની ઉપેક્ષા કરે છે તે બુદ્ધિહીન થાય છે અને પાપ કર્મથી લેપાય છે. (૧૦૪) ચૈત્ય દ્રવ્યનો નાશ કરવાથી, ઋષિનો ઘાત–હત્યા કરવાથી, પ્રવચનની હીલણા કરવાથી અને સાધ્વીના ચોથા વ્રતનો ભંગ કરવાથી બોધિબીજનો નાશ થાય છે. (૧૦૫)

चेइयदव्वविणासे तद्दव्वविणासणे दुविह भेए।
साहू उविक्खमाणो अणंत संसारिओ भणिओ ॥ १०६ ॥
चेइयदव्वं साहारणं च जो दुहइ मोहियमइओ।
धम्मंच सो नयाणइ अहवा बद्धाउओ नरए ॥ १०७ ॥
जिणदव्वलेसजणियं ठाणं जिणदव्वभोयण सव्वं।
साहूहिं चइयव्व जइ तंमि वसिज्ज पच्छित्तं ॥ १०८ ॥

અર્થ:—ચૈત્ય [illegible] થયેલ દે[illegible]માં [illegible] ચૈત્ય દ્રવ્યથી ઉત્પન્ન [illegible] પણ [illegible] ઉપેક્ષા [illegible] નૃહમતિ [illegible] [illegible] અને સેવન ન કરે છે [illegible] નરકનું આયુષ્ય બાંધે છે

ઊંચે મોક્ષ ફળ પણ મળે. આ પાઠમાં જિનભુવન અને જિનબિંબમાં દ્રવ્ય ખર્ચવા જણાવેલ છે. તેજ દેવદ્રવ્ય છે.

'वस्तुपाल चरित्रे'

द्वात्रिंशत् द्रम्मलक्षैरेकदा रैवताचले ।
नेमीश्वरस्यानुपमा पूजां चक्रे प्रमोदतः ॥ १ ॥

અર્થ:—શ્રીમાન્ જિનહર્ષ ગણિ વિરચિત વસ્તુપાલ ચરિત્રમાં જણાવેલ છે કે, વસ્તુપાલ અને તેજપાળ મંત્રી સંઘ લઈને ગિરનાર પર જાત્રા માટે ગયા હતા. તેજપાળની પત્ની અનુપમા દેવીએ બત્રીસ લાખ સોનામહોરની કિંમતના આભૂષણોથી એક દીવસે રૈવતાચળપર નેમિનાથ પ્રભુની પૂજા કરી હતી અને ત્યાર પછી તે બંનેએ તેજ પાસે તથા લલિતાદેવીએ-પણ તેજ મુજબ પૂજા કરી હતી તે ઉપરાંત ઘણે ઠેકાણે લાખો રૂપીઆ, ચાંદી તથા સુવર્ણના [illegible] બત્રીસ [illegible] આ બધું દેવદ્રવ્ય જ છે.

'प्रश्नोत्तर समुच्चये ८ प्रकाशे'

[illegible]

[illegible]ટે અધિકાર છે. આ પ્રમાણે જૈન શાસ્ત્રકારો દેવ દ્રવ્ય સંબંધી કહે છે. વળી દિગંબરાચાર્ય પણ દેવદ્રવ્ય સંબંધી નીચે મુજબ કહે છે

वरंहालाहलादीनां भक्षणं क्षणदुःखदं ।
निर्माल्यभक्षणं चैव दुःखदं जन्मजन्मनि ।
वरंदावानले पातः क्षुधया वा मृतिर्वरं ।
मूर्ध्नि वा पतितं वज्रं नतु देव स्वभक्षणं ॥ २ ॥
मत्वेति जिननिर्ग्रंथ ज्ञानादीनां धनं नही ।
गृहीतव्यं महापापकारणं दुर्गतिप्रदं ॥ ३ ।

અર્થ—દિગંબરાચાર્ય દેવદ્રવ્ય સંબંધી જણાવે છે કે, હાળાહળ ઝેર ખાવું તે પણ સારૂં છે. કારણકે તે માત્ર ક્ષણ વાર દુઃખ આપે છે પણ દેવ, નિર્માલ્યનું ભક્ષણ કરવું તે સારૂં નથી; કારણ કે તે ભવોભવ દુઃખ આપનાર છે. દાવાનળમાં પડવું સારૂં છે, ક્ષુધાથી મરવું સારૂં છે, અને મસ્તક ઉપર વજ્ર પડે તે પણ સારૂં છે, પણ દેવ દ્રવ્યનું ભક્ષણ કરવું તે સારૂં નથી, એમ જાણી તે દેવદ્રવ્ય મુનિ [illegible], જ્ઞાન દ્રવ્ય, સાધારણ દ્રવ્ય વિગેરેનું ધન કદિપણ ગ્રહણ કરવું નહીં. કારણ કે તે મહા પાપનું કારણ છે તથા દુર્ગતિ આપનાર છે. દિગંબરાચાર્ય પણ આ પ્રમાણે કહે છે.

વાદી

[illegible]

શાસ્ત્રકાર

[illegible]

દેરાસરના ઉપયોગમાં લેવામાં આવે છે. અને આ દ્રવ્યથી આલંબનો ઘણા સારા રાખી શકાય છે. તેમજ આલંબનથી અનેક ભવ્ય જીવોનો ઉદ્ધાર થાય છે. તેમજ સ્વધર્મમાં પણ આલંબનથી જ અનેક જીવો ટકી રહે છે. હવે આવા મહાન્ ઉપયોગી દેવદ્રવ્યની ઉપયોગીતા અને તેનું ફળ બતાવે છે.

દ્રવ્ય સપ્તતિકામાંથી પ્રાચીન કૃત ગાથાઓ.

पमायमित्त दोसेण जिणारिच्छा जहा दुहं ॥
पत्तं संगास सड्ढेण तहा अन्नोवि पाविही (६०)
संकाम गंधिलावइ सक्कावयारंमि चेइए कहवि ॥
चेइयदव्वुव्वयोगी पमायओ मरण संसारे ॥ ६१ ॥

અર્થઃ—પ્રમાદ માત્ર દોષથી આલોયણા નહીં લેનાર એવા સંકાશ નામના શ્રાવકે જેમ દુઃખ પ્રાપ્ત કર્યું તેમ તેની માફક વર્તવાથી બીજા લોકો પણ દુઃખ પામશે. આ સંકાશ નામનો શ્રાવક ગંધિલાવતી નગરીમાં રહેતો હતો, અને શક્રાવતાર નામના ચૈત્યની સંભાળ રાખતો હતો તેણે દેવદ્રવ્યનો ઉપયોગ પ્રમાદથી પોતાના કાર્યમાં કર્યો, તેથી મરણ પામી ઘણા સંસારમા ભમ્યો.

વિવેચનઃ—આ સંકાશનામનો શ્રાવક પ્રથમથીજ સંસાર ઉપ[illegible]રથી કંટાળેલ હોવાથી ઘણો વૈરાગ્યવાન બન્યો હતો. તે [illegible]મન નિયમો બરોબર પાળતો હતો, અને સારા વ્યવહારવાળો હતો. [illegible]તે ગંધિલાવતી નગરીમાં રહેતો હતો તેને ધર્મિષ્ઠ જાણી સંઘના મા[illegible]ણસોએ દેરાસરનો તમામ વહિવટ સંકાશને સોંપ્યો હતો અને તે [illegible]તારી દાનથી કામ કરતો હતો કોઈ એક વખતે પોતાને વેપારમા [illegible]ઘાટ જવાથી તેની પાસે પૈસા ન રહ્યા, તેથી દેવદ્રવ્યનો કેટલોક પૈસો [illegible]તાના ઉપયોગમાં લીધો. આ [illegible] સ્થિતિમાં તેણે વાપરેલા પૈસાને [illegible] આપી શકયો નહીં તેમજ સંપૂર્ણ [illegible] થવાથી તેના [illegible]થી મન પૂર્ણ પણ થયો નહીં [illegible] એ સ્થિતિમાં મરણ પામી [illegible] અનેક ભવમાં ભ્રમણ કરવું પડ્યું [illegible]—૬૧.

तगराए इभ्म सुओ जाओ तं कम्म सेसयाउअ
दारिद्दम संपत्ती पुणो पुणो चित्तनिव्वेओ ॥ ६२ ॥
केवलि जोगे पुच्छा कहणे बोही तहेव संवेओ
किं इत्थ मुचिअ मिहिं चेइयदव्वस्स वुड्ढित्ति ॥ ६३ ॥

અર્થ:—અનુક્રમે તે સંકાશ શ્રાવકનો જીવ કોઇ નગરમાં એક શેઠને ઘરે પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો, ત્યાં પણ પૂર્વે બાંધેલ કર્મ શેષ રહેલ હોવાથી તેને દારિદ્રય, નિર્ધનતા અને વારંવાર ચિત્તને ખેદના કારણો પ્રાપ્ત થયા. એક વખતે તેને કેવળી ભગવંતનો યોગ થયો અને તેણે તેને પોતાનાં દારિદ્રપણાનું કારણ પૂછયું. કેવળીભગવાને તેના પૂર્વભવનું વૃત્તાંત તેને કહી સંભળાવ્યું. તેથી તે સમકિત તેમજ સંવેગ પામ્યો. પછી તેણે ગુરૂને પૂછયું કે "હવે મારે શું કરવું ઉચિત છે?" ગુરૂમહારાજે કહ્યું કે "ચૈત્ય દ્રવ્યની વૃદ્ધિ કર."

વિવેચન—આ સંકાશ નામના શ્રાવકનો જીવ અનેક ભવમાં પર્યટન કરતા અકામ નિર્જરાના યોગે કાંઇક પુન્યની રાશિ વધવાથી કોઇ એક નગરમા એક શેઠને ઘરે પુત્રપણે ઉત્પન્નથયો, પણ પૂર્વનું કર્મ હજી બાકી રહેવાથી પોતાનું તમામ ધન નષ્ટ થયું અને તે નિર્ધન દુ:ખી થઇ ગયો. પછી કોઇ શુભ કર્મના યોગે તેને કેવળી ગુરૂમહારાજનો સમાગમ થતાં તેણે પોતાના પૂર્વભવનું વૃત્તાંત ગુરૂ મુખથી જાણ્યું, અને દેવદ્રવ્યના વિનાશનું આવું નિકૃષ્ટ પરિણામ જાણી ગુરૂના કહેવાથી દેવદ્રવ્યની વૃદ્ધિ કરવા તરફ તેનું લક્ષ દોરાયું. એક બાજુ જેમ દેવ દ્રવ્યની વૃદ્ધિ કરવા લાગ્યો. તેમ બીજી બાજુ તેના પોતાનાં ધનની પણ વૃદ્ધિ થવા લાગી. ॥ ૬૨-૬૩ ॥

गासच्छायणमित्तं मुत्तं जं किंचि मज्झ तंसव्वं
चेइयदव्वं नेयं अभिग्गहो जावजीवाए ॥ ६४ ॥
सुहभाव पवित्तीए संपत्ती भिग्गहंमि निच्चलया
चेइहर काराविय तत्थ सया भोग परिसुद्धी ॥ ६५ ॥

અર્થ—આ સંકાશ શ્રાવકે એવો અભિગ્રહ લીધો કે "મારા

પોતાના અન્ન વસ્ત્ર માટે જોઈએ તેટલું ધન બાદ કરી બાકીનું તમામ ઉપાર્જન કરેલ ધન દેવદ્રવ્ય તરીકે મારે આપી દેવું. " આ પ્રમાણે મહા અભિગ્રહ ગ્રહણ કરવા રૂપ તેણે પ્રાયશ્ચિત લીધું, તેથી તેના શુભ ભાવની વૃદ્ધિ થઇ અને તેને સંપદા પણ ઘણી મળી. તથાપિ અભિગ્રહમાં નિશ્ચલ રહી તે નગરીમાં તેણે એક નવીન ચૈત્ય કરાવ્યું અને તેમાં નિરંતર આશાતના વિગેરે ન થાય તેને માટે સંભાળ રાખવા લાગ્યો.

વિવેચન—જ્ઞાનીગુરૂના મુખથી પોતાનો પૂર્વભવનો વૃત્તાંત જાણી અને પોતે તે ભવમાં દેવદ્રવ્યનો કરેલ ઉપભોગ અને તેને લીધે પોતાને અનેક ભવમાં પર્યટન કરવું પડયું, તેમજ મનુષ્યભવમાં પણ દરિદ્રાવસ્થા મળી. આવો અનુભવ થયા પછી કયો માણસ દેવદ્રવ્યના દેવામાંથી નીકળવા વિચાર ન કરે ? આ મુજબ અનુભવ થયા પછી ગુરૂમહારાજની સમક્ષ તેણે એવો નિયમ લીધો કે ફક્ત મારા કુટુંબના નિર્વાહ માટે જે અન્ન વસ્ત્ર વિગેરેની જરૂર પડે તેને માટે જરૂર પુરતો પૈસો મારે મારા વેપારના અંગે ઉપાર્જન થયેલ નફામાંથી લેવો અને બાકીનો તમામ નફો યાવજ્જીવ સુધી જે કાંઇ મળે તે દેવદ્રવ્ય પૂર્વે મેં વાપરેલ છે તેના પ્રાયશ્ચિત રૂપે મારે દેવો. આ મુજબ શુભ ભાવનાના પ્રતાપથી તે દીવસથી તેની લક્ષ્મી વધવા લાગી અને થોડા વખતમાં તે એક મહાન ધનવાન પુરૂષ બની ગયો; છતાં પોતાના અભિગ્રહથી તે જરાપણ ચલાયમાન ન થયો. આજકાલ કેટલાક પરિગ્રહનો નિયમ લે છે, પછી કર્મ સંયોગે લીધેલા નિયમથી જ્યારે લક્ષ્મી ઘણી વધી જાય છે. ત્યારે તે લક્ષ્મી સારે માર્ગે ખર્ચવાને બદલે પોતાના પુત્ર વા સ્ત્રી વિગેરેના નામપર અમુક રકમ ચઢાવી મેલી રાખે છે. પણ આમ કરવું તે નિયમ ભંગ બરાબર છે. સુકાર શ્રાવકે પોતાનો નિયમ ન ભાંગતાં વધેલા તમામ પૈસા એક સુંદર મંદિર બંધાવવામાં ખર્ચી નાખ્યા. અને વળી પોતે અનેક દેરાસરોની તમામ સંભાળ લેવા લાગ્યો તે જરા પણ આશાતના થવા દેતા નહોતા અને દેવદ્રવ્યના ભક્ષણ કરતાં વૃદ્ધિ કરતા હતા ૧૪-૧૫ આથી તેને શું ફળ મળ્યું તે હવે બતાવે છે—

ઉનપૂજા માટે દીપક કરી તેનાથી ઘરનાં કામ કર્યાં હતા અને ધૂપના અંગારાથી ચુલો સળગાવ્યો હતો. જેથી તેનું પ્રાયશ્ચિત નહીં લેવાથી આ કર્મથી તારી માતા મરીને ઉંદરીપણે ઉત્પન્ન થઇ. આ વાત ચાલુ જમાનામાં નવાઇ ભરેલી લાગશે, પણ જ્યારે આપણે તેનો વિચાર કરીએ છીએ, ત્યારે તે યોગ્યજ લાગે છે, કર્મના ફળનો સિદ્ધાંત આપણા અભિપ્રાય ઉપર રહેલો છે. એકજ કર્મ બે જણા કરે છે, તેમા એકને મંદ પરિણામને અંગે અલ્પ ફળ ભોગવવું પડે છે, જ્યારે બીજાને તિવ્ર પરિણામને અંગે મહાન ફળ ભોગવવું પડે છે, પછી ભલે તે સારૂં હોય અગર ખરાબ હોય તેમજ એક ઘરનો માલેક કાંઇ પણ ખરાબ કામ કરે અને એક સામાન્ય માણસ ખરાબ કામ કરે, એના ફળમાં પણ ઘણોજ તફાવત પડી જાય છે. આ બાઇ ઘરની માલીક થઇને જ્યારે દેવ સંબંધી દીવાથી ઘરના કામકાજ કરે છે અને અગ્નિથી ચૂલો સળગાવે છે, આ વાત આપણને નજીવી લાગે છે, છતા પણ આ કૃત્યથી તેનાં સંતાનોના ઉપર તેમજ આસપાસના પાડોશીઓ ઉપર તેની કેવી અસર થશે, તેનો પણ તેને વિચાર કરવાની ખાસ જરૂર હતી. વળી એક વખત એક અકાર્ય કરવામાં આવે છે અને પછી તેની ઉપેક્ષા કરવામાં આવે છે તો પરિણામે નિધ્વંસપણુ થાય છે અને તેના પરિણામે નિર્દયપણું નશે તે સ્વાભાવિક છે

આ કારણને લીધે તારી માતા ઉંદરીપણે ઉત્પન્ન થઇ છે. વળી [illegible] ભવના નમસ્કાર [illegible] ઉપર તેને સ્નેહ થયો તે યોગ્યજ [illegible] તે ઉંદરીને જાતિ સ્મરણ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયુ અને ગુરૂમહારાજ [illegible] યોગ્ય પ્રાયશ્ચિત [illegible] પામી આ મુજબ [illegible] મહાન [illegible] આપી ગયા છે અને [illegible] ઉપર [illegible]

[illegible] વળી અજ [illegible]

[illegible] જાએ [illegible]

[illegible] અનો [illegible]

[illegible]

चतुर्थी महोत्सवरुप भक्तिः

अष्टान्हिकादिमहिमा जिनपुंगवानां, कुर्वंति ये सुकृतिनः
कृतिनः सुभक्त्या ।
कर्माष्टकं जगतिते हि भवाष्टकस्य मध्येविधूय शिवदं
शिवधाम यांति ॥ १ ॥

ભાગ્યશાળી જીવો ઉત્તમ ભક્તિથી શ્રી જીનેશ્વર પ્રભુનો અઠ્ઠાઈ મહોત્સવાદિ મહિમા કરે છે, તેઓ આ જગતમાં નિશ્ચે કરી આઠ ભવની અંદર આઠે કર્મોનો નાશ કરીને પરમ શાશ્વત સુખને દેનાર એવા પરમપદને પામે છે.

વિવેચન – પરમાત્માને ઉદ્દેશીને આઠ દિવસનો અગર અમુક દિવસનો કે મહોત્સવ કરવો. તે પણ એક ઉત્સવ રૂપ ભક્તિ છે પરમાત્માની ત્રણ પ્રકારની ભક્તિ પ્રથમ સવિસ્તાર બતાવવામાં આવેલ છે જેટલી તે ત્રણ ભક્તિ ઉપયોગી છે તેટલીજ આ ચોથી ઉત્સવરૂપ ભક્તિ પણ [illegible] કરવાને અને [illegible] વધવામાં મહત્વ[illegible] છે આજ વાતને સ્પષ્ટ [illegible] શાસ્ત્રકાર મહારાજ [illegible] ભવ [illegible] જીવો [illegible] લક્ષ્મીના અપૂર્વ લાભ પરમાત્માના આઠ દિવસના મહોત્સવ કરવાને લીધે છે. એટલે આઠ દિવસ સુધી, [illegible] પૂજા ભાવના ગીત, ગાન, નૃત્ય, વાજિંત્ર વિગેરે ઠાઠમાઠથી મહોત્સવ [illegible] જૈન પ્રવચનની પ્રભાવના [illegible] કર્મોને અપૂર્વ [illegible] ભાગ્યશા[illegible]

વાદી.

અઠ્ઠાઈમહોત્સવથી થતા ફાયદા અને તેને કરવાની રીત તથા સ્થલ બતાવ્યું; પણ આ પ્રમાણે અઠ્ઠાઈમહોત્સવ કરવો કયા શાસ્ત્રમાં કહેલ છે? અને પૂર્વે કોણે કર્યો છે? કોને ફળ મલ્યું છે તે પ્રથમ જણાવવા ખાસ જરૂર છે. શાસ્ત્રના આધાર વિના માત્ર કલ્પનાથી તમો કહેતા હો તો કોણ માને!

શંકાનું સમાધાન—

અઠ્ઠાઇ મહોત્સવ તે અનાદિ સિદ્ધ છે. શાસ્ત્રમાં મહોત્સવ કરવાની પ્રભુની આજ્ઞા છે. અઠ્ઠાઈમહોત્સવ તીર્થંકરના દરેક કલ્યાણક વખતે દેવતાઓ નંદીશ્વર દ્વીપે જઈને કરે છે. અને રાજાઓ તથા વિદ્યાધરો વિગેરે પોતપોતાના સ્થાને કરે છે, તેમજ બે શાસ્વતી અઠ્ઠાઇ—તથા ચાર અશાસ્વતી અઠ્ઠાઇ કહેલ છે. આ અઠ્ઠાઇમાં આઠ દીવસનો મહોત્સવ દેવતાઓ કાયમ માટે કરે છે. અને બીજાઓ પોત પોતાના સ્થાને મહોત્સવ કરે છે. આજ વાત ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રની બૃહત્ વૃત્તિના પાઠથી સ્પષ્ટ કરે છે.

॥ अाह उत्तराध्ययन वृहद्वृत्तौ ॥

दोमासयजत्ताओ तत्थेगा होइ चित्तमासंमि अट्ठाईआई-महिमा बीआपुण अस्सिणे मासे ॥ १ ॥ एआओदोविसासय-जत्ताओ करंति सव्वदेवावि नंदीसरंमि खयरा नरा य नियएसु-ठाणेसु ॥ २ ॥ तह चउमासिअतिअगं पज्जोसवणा य तहय-इयछक्कं जिणजम्म दिक्ख केवल निव्वाणाइसु असासइआ ॥ ३ ॥

અર્થ:—બે શાસ્વતી યાત્રા કહેલ છે. તેમાં એક યાત્રા ચૈત્ર માસમાં, તે ચૈત્ર શુદ આઠમથી પુનમ સુધીની અઠ્ઠાઈ કહેવાય છે. બીજી શાસ્વતી અઠ્ઠાઇ આશ્વિન માસમાં, તે આશ્વિન શુદ આઠમથી પુનમ સુધીની અઠ્ઠાઇ કહેવાય છે. આ બે શાસ્વતી યાત્રાનો મહોત્સવ તમામ દેવો કાયમ નંદીશ્વર નામના આઠમા દ્વીપમાં જઇને કરે છે,

કાયમ મહોત્સવ કરે છે. આ કારણને લઈને બે શાસ્વતી અઠ્ઠાઈ કહેલ છે અને ચાર અશાશ્વતી અઠ્ઠાઈ કહેલ છે. આ બન્ને અઠ્ઠાઈઓમાં તેમજ જીનેશ્વર પ્રભુના કલ્યાણકના દિવસોમાં આપણી શક્તિ મુજબ મહોત્સવ કરી જન્મ કૃતાર્થ કરવો. દેવો પાસે ઋદ્ધિ સિદ્ધિનો કાંઈ પણ પાર નથી; છતાં તેઓ જાણે છે કે આ બધી ઋદ્ધિમાંથી જરા પણ આપણી સાથે આવનાર નથી. આપણી સાથે જો કાંઈ આવનાર હોય તો માત્ર ધર્મજ છે. અને ધર્મની ઉત્પત્તિ પ્રભુ ભક્તિથીજ થનાર છે. આ શરીરથી કાંઈ આ ભવમાં ચારિત્રનો ઉદય આવવાનો નથી, તેમજ કાંઈ પણ પચ્ચખાણ બનવાનું નથી, કારણ કે દેવોને અવિરતિપણાનો ઉદય હોય છે. આથી ભવસમુદ્ર તરવાને પ્રભુ ભક્તિ સિવાય કોઈ ઉપાયજ નથી આમ ધારી તમામ નિકાયના દેવો પ્રભુની ભક્તિ તન મન અને ધનથી કરે છે. આજ વાત જીવાભિગમ સૂત્રના પાઠથી સ્પષ્ટ કરે છે.

॥ तथाचोक्तं जीवाभिगमे ॥

" तत्थणं बहवे भवणवइ वाणमंतर जोइस वेमाणिश्रा देवा तिहिं चउम्मासिर्णाहं पज्जोसवणाए अ अट्ठाहिश्राश्रो महामहिमाश्रो करंतीति "

અર્થઃ—ભવનપતિ, વ્યંતર, જ્યોતિષ, અને વૈમાનિક આ મુજબ ચાર નિકાયના અનેક દેવો મળીને ત્રણ ચતુર્માસિક સંબંધી ત્રણ અઠ્ઠાઈ તથા પર્યુષણા સંબંધી એક અઠ્ઠાઈ તથા च શબ્દથી બીજી બે શાસ્વતી અઠ્ઠાઈ તથા પ્રભુના કલ્યાણકાદિના દિવસે નંદીશ્વરદ્વીપે જઈને ત્યાં રહેલ શાશ્વત જીન પ્રતિમાજીઓની પાસે મહા મહોત્સવ આઠ દિવસ પર્યત કરે છે. પ્રથમ જણાવી ગયા તે મુજબ સારાંશ એ છે કે જેઓની મુક્તિ ઘણી નજીક છે એવા નિકટભવિ દેવો પ્રભુના દરેક કલ્યાણકના વખતે જાતે હાજર થાય છે. અને સાક્ષાત્ પ્રભુની અનેક પ્રકારે ભક્તિ કરે છે અને ત્યાર પછી નંદીશ્વર દ્વીપે જઈ ત્યાં પણ મહામહોત્સવ કરે છે. તે મુજબ શાશ્વતી, અશાશ્વતી અઠ્ઠાઈમાં પણ મહામહોત્સવ કરે છે. તેમજ પોતપોતાના સ્થાને રહેલ શાસ્વતી

અર્થઃ—શ્રી સંઘે શ્રીમાન્ વજ્ર સ્વામિને વિનંતિ કરી કે હે સ્વામિન્! તીર્થોની ઉન્નતિ કરવાને નિરંતર સાધુ પુરૂષો પણ ઉદ્યમ કરે છે, તે કારણથી આપશ્રીએ પણ તીર્થરૂપ જીનશાસનની પ્રભાવના કરવી જોઇએ. બૌધ રાજાએ જીનમંદિરમાં પુષ્પો આપવાને માળી લોકોને મનાઇ કરવાથી પુષ્પો વગર પ્રભુભક્તિ કેવી રીતે કરવી? એટલા માટે આપ સર્વ વાતે સમર્થ છો, તેથી દેશકાળ લાભાલાભ જાણી આપશ્રીએ પ્રવૃત્તિ કરવી જોઇએ. આમુજબ સંઘની પ્રેરણાથી અને મહાન્ લાભ થવાનો છે આમ શ્રુતજ્ઞાનથી જાણી, પોતે આકાશ-ગામિની વિદ્યાથી માહેશ્વરી પુરીમા ગયા અને તડિત નામના માળીના બગીચામાંથી તે માળીએ ઘણા પુષ્પો આપ્યા તે, તેમજ હિમવાન્ પર્વત ઉપરથી શ્રી દેવીએ એક સહસ્ર પત્ર કમળ આપ્યું. આ બધા પુષ્પો તિર્યક્ જૃંભક નામના દેવે બનાવેલ વિમાનમાં ભરી દેવો સાથે પોતે બડા આબંડબરથી વિમાન સાથે સુભિક્ષપુરમાં આવ્યા. વિમાન સાથે દેવો તથા પુષ્પોનો મોટો સમુદાય જોઇ, બૌધરાજા પોતાનો ગર્વ છોડી દઇ ગુરૂમહારાજના ચરણમા પડયો, અને અનેક બૌધોએ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અને તમામ જીનમંદિરમા આઠ દિવસપર્યંત મહામહોત્સવ કર્યો અનેક જીવો ધર્મમા દ્દઢ થયા. નવા અનેક જીવો ધર્મમા દાખલ થયા, આ મુજબ જીનપ્રવચનની પ્રભાવના કરવી. સાંપ્રત કાલમા થોડાજ વર્ષ ઉપર થયેલા શ્રીમાન્ હીરવિજયજી સૂરિ મહારાજ તથા શાંતિચંદ્ર ઉપાધ્યાયજી મહારાજે અકબર બાદશાહને જીવદયા સબંધી ઘણો સરસ ઉપદેશ આપી જીવદયાની લાગણી હૃદયમા ઘણી ઉત્પન્ન કરી હતી. આથી અનેક જીવો મારવા માટે એકઠા કર્યા હતા તે તમામ છોડી દીધા અને ગુરૂમહારાજના વચનથી પર્યુષણા પર્વની અઠ્ઠાઇમાં–દશ દિવસ સુધી અમારિ પટહ વગડાવ્યો. તેમજ ત્યારપછી શાંતિચંદ્ર મહારાજના અનેક ચમત્કારોથી લગભગ છ મહિના સુધી જીવદયા પાળવાના ફરમાનો તેના તમામ દેશમાં મોકલી દીધા અને શત્રુંજય, ગિરનાર, સંમેતશીખરજી, આબુજી વિગેરે તીર્થો ભેટ તરીકે અર્પણ કરવાના

પડતું નથી, તીર્થ ભૂમીમાં દ્રવ્યનો વ્યય કરવાથી પ્રાણીઓ સ્થિર સંપદાવાળા થાય છે અને પ્રભુને પૂજનાર પણ પૂજનીક થાય છે ॥ ૧ ॥

વિવેચન—તીર્થ યાત્રા કરવાનો હેતુ જણાવતાં શાસ્ત્રકાર મહારાજ જણાવે છે કે, તીર્થભૂમી ઉપર અનેક મહાત્માઓ જ્ઞાન ધ્યાનમાં મગ્ન રહેલ હોવાથી તેમજ અનેક જીવો મોક્ષે ગયેલ હોવાથી તેમના ચરણકમલથી તેમજ તેમના પરમાણુઓથી તે જગ્યા પવિત્ર બનેલ છે, આ હેતુથી તીર્થભૂમિકાને પવિત્ર ગણવામાં આવે છે. આ પવિત્ર તીર્થભૂમિકાના રજનો સ્પર્શ કરનાર માણસ પાપરૂપી રજથી રહિત થાય છે. પૈસા કમાવવા માટે જેમ લોકો દેશાંતર પર્યટન કરે છે, તેવી રીતે પોતાના આત્માના ભલા માટે જે લોકો તીર્થભૂમિમાં પ્રભુના દર્શન કરવા માટે અને તે સાથે જ્ઞાની ગુરૂના દર્શન માટે પર્યટન કરે છે તે લોકો ચાર ગતિરૂપ સંસારમાં કદી પણ ભ્રમણ કરતા નથી—રઝળતા નથી. જે મનુષ્યો નાત, જાન વિવાહ અને લગ્નના પ્રસંગે પોતાની વાહવાહ કહેવરાવવા ખાતર હજારો રૂપીયાનું પાણી કરે છે, તેનો બદલો લોકો વાહવાહ કરે તેટલો છે, પણ તેના કરતા તે પૈસા તીર્થની ભૂમિમાં, સુપાત્રદાનમા, પ્રભુભક્તિમા અને અઠ્ઠાઇમહોત્સવ અગર જીર્ણોદ્ધાર તેમજ પઠનપાઠનમા જો ખરચવામા આવે તો તે લક્ષ્મી સ્થિર થાય છે, એટલે કાયમ માટે તેની પાસે લક્ષ્મી ટકે છે અને વૃદ્ધિ પામે છે. જે મનુષ્યો રાતદિવસ પૈસાના પુજારી બને છે અને સારે ઠેકાણે ખરચતા નથી, તેઓ આખરે હેરાન થાય છે, પણ જેઓ પોતાનો પૈસા પ્રભુની સેવાભક્તિ, બહુમાન અને તીર્થની પ્રભાવનામા જ ખરચે છે, તેઓ પોતેજ આ લોકમા પૂજનીક થાય છે લોકો તેઓનો સારો સત્કાર કરે છે, માન આપે છે અને પરલોકમા પણ સદા પૂજનીક પદાદિકપણું ઉત્પન્ન થાય છે. આ બધા પ્રતાપ તીર્થભૂમિકાનો છે. આવા સ્થળોમા થોડો વખત રહ્યા હોઇએ તોપણ મહાન ફાયદો થાય છે—પરમ શાંતિ મળે છે. તીર્થભૂમિકાનું વાતાવરણ પણ જ પવિત્ર છે. વળી આ પવિત્ર સ્થળની સ્પર્શના કરવા અનેક મહાત્માઓ

યાત્રાના વખત માટેજ નથી; પણ આટલું તો ચોકસ છે કે યાત્રાના ટાઇમે દેવ, ગુરૂ અને ધર્મ ઉપર હૃદયની પૂર્ણ લાગણી હોવી જોઇએ. કે જેથી સારો લાભ મળે. બીજે ઠેકાણે આ "રી" ની જગ્યોએ "ગુરૂ સાથે પદચરીએ" આમ જણાવેલ છે. એટલે ગુરૂમહારાજની સાથે યાત્રા કરવી આમ જણાવેલ છે. આ મુજબ ચોથી "રી" બને છે. "સર્વ સચ્ચિત્ત પરિહારી" આ પાંચમી "રી" છે યાત્રા કરવાના સમયમાં તમામ સચિત્ત વસ્તુનો ત્યાગ કરવો જોઇએ. જે માણસ એકાસણું કરે છે, તેને આ પાંચમી "રી" આવી જાય છે; પણ જે એકાસણું કરી શકતા નથી, તેઓએ તો ખાસ સર્વ સચ્ચિત્તનો ત્યાગ કરવા જરૂર છે. ઉનું પાણી પીવું અને કાચી લીલોતરી વિગેરે સચ્ચિત્ત વસ્તુ ખાવી નહિ. ઘર આગળ તો આપણે સચ્ચિત્તાદિ ખાઇએ; છીએ પણ તીર્થ ભૂમીમા જો કાંઇક તેમા ઓછાશ થાય અગર તદ્દન ન ખવાય તો સારો લાભ મળે. આમ સમજી સચ્ચિત્તનો ત્યાગ કરવો આ પાચમી "રી" જાણવી.

"બ્રહ્મચારી" આ છઠી "રી" જાણવી એટલે ઘર આગળથી નીકળ્યા ત્યાંથી માંડી પાછા યાત્રા કરી ઘેર પહોચીએ નહીં ત્યાંસુધી બ્રહ્મચર્ય વ્રત ધારણ કરવુ જોઇએ. ઘર છોડી તીર્થ ભૂમીમા આત્મિક ગુણ કાઇક અંશે પ્રગટ કરવા જઇએ છીએ, અને ત્યાં પણ મૈથુન ધર્મ સાથેજ રહ્યો હોય તો પછી તે ગુણની આશા રાખવી તદ્દન નકામી છે, માટે આત્મહિતૈષી જનોએ પ્રથમ તો ઓસસર્ગ પણ કરવો ન જોઇએ; પણ કદાચ ઘરના માણસોને સાથે લીધા હોય તો પછી ઉપર જણાવેલ બ્રહ્મચર્ય વ્રત પાળવા ખાસ લક્ષમા રાખવું. આ છઠી "રી" છે. આ છ "રી" પાળવા પૂર્વક જે ભાગ્યશાળી જીવો યાત્રા કરે છે, તેઓએજ પોતાનો જન્મ કૃતાર્થ કરેલ છે

॥ तदेवाह ॥

नैरात्मा सुपवित्रितो निज कुलं तै निर्मलं निर्मितं ।
तैःसंसार मदांधकूप पततां हस्तावलंबोऽर्दे ॥

एकेकुं डगलुं भरे, शत्रुंजय सामुं जेह;
ऋषभकहे भवक्रोडना, कर्म खपावे तेह ॥ १ ॥

શ્રીમાન્ ઋષભદેવ પ્રભુ જણાવે છે કે, જે માણસ સિદ્ધાચલજીની જાત્રા કરવાના ઈરાદાથી શત્રુંજયગિરિની સનમુખ એક એક ડગલું ભરે છે, તે ડગલે ડગલે કોટિ ભવના પાપને ખપાવે છે. આ વાત ઉપર જણાવેલ તપ-જપ અને શત્રુંજય સ્વરૂપ આત્મા તરફ ધ્યાનમાં આગળ વધવાથી ક્રોડો ભવના પાપો થોડાજ ટાઇમમાં ખપાવે છે, તે વાત બરોબર ઘટી શકે છે, પણ તપ, જપ અને ધ્યાન સિવાય સામાન્ય પ્રકારે ગિરિ સનમુખ પગલાં ભરવાથી આ વાત સંભવી શકિત નથી, કારણ કે આપણે અનેકવાર છરી પાળતાં શત્રુંજય ગયા છીએ અને ઘરથી માંડી શત્રુંજય ગિરિ સુધીમાં અનેક ડગલાં ભર્યાં છે, હવે એક ડગલે ક્રોડ ભવના કર્મ ખપે તો પછી અનેક ડગલે તો જરાપણ કર્મ રહેવુ ન જોઇએ અને તત્કાળ કેવળજ્ઞાન થવું જોઇએ; છતાં જ્યારે કેવળજ્ઞાન થતુ નથી અને કર્મક્ષય ઉપર કહ્યા મુજબ થતો નથી, તો પછી તેમાં બીજું કાંઇ કારણ હોવુ જોઇએ, આ ખુલ્લું [illegible] તેનુ છે અને આ કારણ ઉપર કહી આવ્યા તે મુજબ જપ-[illegible] ધ્યાન છે. આ [illegible] ઉપર કહ્યા મુજબ કર્મ ક્ષય થાય તેમ [illegible] પણ શકાતુ નથી. [illegible] તીર્થે યાત્રા કરતી વખતે [illegible] જપ અને ધ્યાન [illegible] લક્ષમાં લેવા જરૂર છે આજ [illegible] તીર્થે [illegible] જ્યાંએ એક બીજાની [illegible] અને ધ્યાનની જગ્યાએ અશુભ વિચાર, અગર [illegible] થાય છે. તેમાં [illegible] સુધારો કરવા જરૂર છે જો [illegible] એમ કહેવાનો [illegible] ઉદ્દેશ નથી, પણ મોટો [illegible] તેમ સુધારો [illegible] ઉપર જણાવેલ [illegible] જપ અને ધ્યાન [illegible] લક્ષમાં લેવા જરૂર [illegible] પ્રથમ [illegible] પણ [illegible] શ્રીમાન [illegible] પછી [illegible] જાત્રા કરીએ

॥ तीर्थयात्रा फल ॥

सदाशुमध्यानमसार लक्ष्म्याः फलं चतुर्धासुकृताप्तिरुच्चैः
तीर्थोन्नतिस्तीर्थकृतांपदाप्ति र्गुणा हि यात्राप्रभवाः स्युरेते ॥ १ ॥

ભાગ્યશાલી જીવો અસાર એવી લક્ષ્મીના ફલને પ્રાપ્ત કરવા હજારો ગાઉ દૂરથી શત્રુંજયાદિક તીર્થોની યાત્રા કરવા આવે છે અને યાત્રા કરી ચાર પ્રકારના ઉત્તમ ગુણને પ્રગટ કરે છે. ૧ પ્રથમ ગુણ શુભ ધ્યાન, ૨ બીજો ગુણ ઉંચે પ્રકારે પુણ્યની પ્રાપ્તિ, ૩ ત્રીજો ગુણ તીર્થની ઉન્નત્તિ, અને ૪ ચોથો ગુણ તીર્થંકરપદની પ્રાપ્તિ. આ મુજબ ચાર ગુણો અગર ચાર ફલો તીર્થની યાત્રા કરવાથી પ્રાપ્ત થાય છે.

વિવેચન—ભાગ્યશાલી જીવો પોતાને મળેલ લક્ષ્મીનો સારો લાભ લેવા તીર્થની ભૂમી ઉપર જાય છે, અને ત્યાં જઈને પ્રભુભક્તિ પૂજા-આંગી વિગેરે તથા સુપાત્રમા દાન, સાધર્મિક વાત્સલ્ય વિગેરે શુભ કાર્યો કરી પોતાને મળેલ લક્ષ્મીનો અપૂર્વ લાભ લે છે. તીર્થ યાત્રા કરવા ડુંગર પર ચડતા મનમાં માત્ર પ્રભુનું જ સ્મરણ, વચનથી પણ પ્રભુનીજ સ્તુતિ અને કાયાથી પણ પ્રભુના દર્શન કરવા. પ્રભુની પૂજા કરવી, આમાજ તલ્લાલીનતા હોવાથી પાછા નિચે ઉતરી મકાનપર પહોંચતા સુધી શુભ ધ્યાન રહ્યા કરે છે. તીર્થ યાત્રાનો મહાન્ ગુણ પ્રથમ આ છે. અને શુભ ધ્યાનથી પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય ઉત્પન્ન થાય છે. વલી પોતાનો પૈસો તીર્થની જગ્યાએ શુભ ખાતામા ખરચવાથી તીર્થની ઉન્નતિ થાય છે. અને તીર્થની ઉન્નતિ કરવા સાથે તીર્થાધિપતિની એક ચિત્તથી સેવા કરવાથી તીર્થંકર નામ ગોત્ર બંધાય છે. આ મુજબ તીર્થ યાત્રા કરવાનું ચાર પ્રકારે ફલ જ્ઞાની મહારાજે જણાવેલ છે આમ સમજી આત્માના હિતેચ્છુ મનુષ્યોએ વિધિ પૂર્વક તીર્થયાત્રા કરવા પ્રયત્ન કરવો. તીર્થયાત્રા નામની પાંચમી ભક્તિ પૂર્ણ કરતા જણાવે છે.

लब्धं जन्म फलं कृतंच कुगतिद्वारैक संरोधनं ।
ये शत्रुंजय मुख्य तीर्थ निवहे यात्रासु कृतोद्यमः ॥ १ ॥

જે ભાગ્યશાળી જીવોએ ઉપર જણાવેલ વિધિ પૂર્વક શત્રુંજય, ગિરનાર, સમેતશિખર વિગેરે તીર્થોની યાત્રા કરવામાં ઉદ્યમ કરેલો છે તેઓએજ પોતાના આત્માને પવિત્ર કરેલો છે, પોતાના કુળને નિર્મળ કરેલું છે, સંસાર રૂપ અંધ કુવામાં પડતા માણસોને હસ્તાવલંબન દીધેલ છે અને તેઓએજ જન્મનું ફળ મેળવ્યું છે. તથા કુગતિના દ્વારને અટકાવેલ છે. ॥ ૧ ॥

॥ यदुक्तं ॥

सद्द्रव्यं सत्कुले जन्म सिद्धक्षेत्रं समाधयः ।
संघभक्तिर्विधो लोके सकाराः पंचदुर्लभाः ॥ १ ॥

જગતની અંદર દુર્લભ વસ્તુ [illegible]
[illegible]

चित्तस्स पुन्निमाए समणाणं पंच कोडि परिवरिओ ॥
निम्मल जस पुंडरियं जयउ तयं पुंडरिय तित्थम् ॥ २ ॥

અર્થઃ—આ ચાલતી અવસર્પિણી કાળમાં પ્રથમ ચક્રવર્તિ ભરત રાજાના પુત્ર ઋષભસેન અને કે જે પ્રથમ તીર્થંકર ઋષભદેવ પ્રભુનાં પ્રથમ ગણધર પુંડરિક નામના શત્રુંજય નામના તીર્થ ઉપર ચૈત્ર શુદ પુનમના દિવસે પાંચ ક્રોડ મુનિની સાથે અણુસણ કરી પરમપદને પ્રથમ પ્રાપ્ત થયા, તે પુંડરિક ગણધર મહારાજના નામથી પ્રગટ થયેલ અને ઉજ્વલ પુંડરિક કમલના જેવો જશ છે જેનો એવું પુંડરિક નામાતીર્થ જયવંતુ વરતો.

વિવેચન—આ ચાલતી અવસર્પિણી કાળના ત્રીજા આરામાં શ્રીમાન્ ઋષભદેવ પ્રભુ યુગલિક ધર્મ નિવારણ કરીને પ્રથમ ધર્મ પ્રવર્તક થયા; તેમજ આ સંસારની તમામ વ્યવસ્થા તેમજ શીલ્પ કળા વિગેરે લોકોના હિતની ખાતર તેઓશ્રીએજ ગ્રહસ્થપણામાં બતાવી છે. વ્યાશી લાખ પૂર્વ સંસારપણામાં રહીને પછી તેઓશ્રીએ દિક્ષા સ્વીકાર કરી એક હજાર વર્ષ છદ્મસ્થ અવસ્થામાં વિચરી ફાગણ વદી એકાદશીના દિવસે કેવલ જ્ઞાન પ્રગટ કરી, ચતુર્વિધ સંઘની સ્થાપના કરી. તે વખતે ભરત ચક્રવર્તિના પાંચશો પુત્ર અને સાતસો પૌત્રોએ દિક્ષા લીધી, તેમા મુખ્ય ઋષભસેન પ્રમુખ ચોરાશીને ગણધર પદ્વી આપી. ઋષભસેન ગણધરનું બીજું નામ પુંડરિક ગણધર પણ છે આ પુંડરિક ગણધર મહારાજે ભવના પ્રાંત સમયે ઋષભદેવ પ્રભુને પુછયું કે, મારૂં નિર્વાણ (મોક્ષ) કઇ જગ્યાએ થશે? જેના ઉત્તરમા પ્રભુજીએ જણાવ્યું કે તમારૂ નિર્વાણ શત્રુંજય તીર્થ ઉપર થશે અને તમારા નામથી આ તીર્થ પ્રગટ થશે અને જગતમાં આ તીર્થનો મહિમા ઘણો ફેલાશે. આ તીર્થ ઉપર પૂર્વ નવાણુંવાર હુ ગયેલ છું. આ અવસર્પિણીમાં આ તીર્થનો પ્રાદુર્ભાવ મારાથીજ છે, વળી આ તીર્થ પ્રાયે શાશ્વતું છે. ગઇ ચોવીશીના બીજા નિર્વાણી પ્રભુના શિષ્ય કદંબનામા ગણધર એક ક્રોડ મુનિ સાથે મોક્ષે ગયા છે. વળી ભાવિકાળમાં નેમનાથ જીન વિના બીજા બાવીશ તીર્થંકર આ

जइ इच्छह निव्वाणं, अहवा लोए सुवित्थडं कित्तिं ।
ता जिणवर निद्दिठे, विहिमग्गे आयरं कुणह ॥ १ ॥

અર્થ:—ગ્રંથ કર્તા સમાપ્તિ કરતા જણાવે છે. કે, જ્યાં પરમ સુખ અને પરમશાંતિ રહેલ છે એવા પરમપદ મોક્ષને પ્રાપ્ત કરવા જો તારી ઈચ્છા હોય, અગર જગતની અંદર ઘણી વિસ્તાર વાળી એવી કિર્તિ મેળવવા તારી ઈચ્છા હોય તો જીનેશ્વર પ્રભુએ કહેલ વિધિ માર્ગ–પ્રભુની અષ્ટપ્રકારી તથા સત્તર પ્રકારી પૂજા કરવી, પ્રભુની આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલવું, પ્રભુ નિમિત્તે નિકાળેલ દ્રવ્યનું સમ્યક્ પ્રકારે રક્ષણ કરવું, અષ્ટાપદ તીર્થ ઉપર રાવણરાજાએ અનેક પ્રકારે ગીત નૃત્ય વાદિત્ર વિગેરેથી મહોચ્છવ કરી તીર્થંકર ગોત્ર બાંધી લીધું તે પ્રમાણે આપણે પણ તે ફલની ઈચ્છા હોય તો યથાશક્તિ મહોચ્છવ કરવો, તથ ભરત ચક્રવર્તિ–વસ્તુપાલ તેજપાલ વિગેરે અનેક શ્રાવકોએ છરી પા[illegible] વિગેરે તીર્થ[illegible] શત્રુંજય તથા ગિરનાર [illegible]

इति श्री तपगच्छ[illegible]
[illegible] श्रीमान् विजय[illegible]
[illegible] श्रीमान् विजय[illegible]
[illegible] पद्मपुर नगर [illegible] शुद
[illegible] तिथौ [illegible] नाम [illegible] समाप्तम् ।

શ્રી

આત્માનન્દ પ્રકાશ

જૈન કોમમાં અતિ ફેલાવા સાથે પ્રખ્યાતિ પામેલું અ
'માસિક આ સભા તરફથી અઢાર વર્ષ થયા પ્રતિમાસે પ્રગ
કરવામાં આવે છે. તેમા આવતા ધાર્મિક, વ્યવહારિક અને
નૈતિક સંબંધી ઉત્તમ લેખોથી આપણી કોમમા નીકળતા માસિ
કોમાં તે પ્રથમ પંક્તિ ધરાવે છે. દર વર્ષે તેના ગ્રાહકોને વાચ
નનો બહોળો લાભ આપવા સાથે વર્ષ પૂર્ણ થતા પહેલા નવીન
દ્રવ્યાનુયોગ વગેરેના વિષયથી ભરપૂર એક ઉત્તમ ગ્રંથ સુંદર
બાઇન્ડીંગથી અલંકૃત કરી દર વર્ષે ભેટ આપવામા આવે છે
એકજ પદ્ધતિએ આવી ભેટનો લાભ આ માસિકજ આપે છે
હાલમા તેનું અઢારમું વર્ષ ચાલે છે. ગુરુભક્તિ નિમિત્તે નીકળત
આ માસિકની લઘુ વય છતા ગ્રાહકોની બહોળી સંખ્યા તેમ
તેની ઉત્તમતાનો પુરાવો છે તેનુ કદ હાલમા મોટું કરવામ
આવ્યુ છે. તેમજ સખ્ત મોંઘવારી છતા સાહિત્યના વૃદ્ધિ કરવ
માટે તેની તેજ કિંમત વાર્ષિક મૂલ્ય રૂા. ૧ ૦ ૦ પોસ્ટેજ ચાર
આના રાખવામા આવેલ છે તેના પ્રમાણમાં લાભ વિશેષ છે
નફો જ્ઞાન ખાતામાં વપરાય છે, જેથી દરેક જૈન બંધુઓએ
તેના ગ્રાહક થઇ અવશ્ય લાભ લેવા ચુકવુ નહિ.